

บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน :
กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

นางสาวปรวัน จันทรัมย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF COMMUNITY ORGANIZATION ON CHILD AND YOUTH RISK PREVENTION : A CASE STUDY OF
THOUNG SONG HONG 324 HOUSING COMMUNITY, LAK SI DISTRICT, BANGKOK

Miss Porrawan Jantarangsee

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและ
เยาวชน: กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่
กรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวปรวิณ จันทรังษี

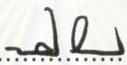
สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

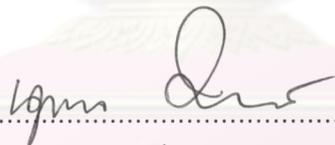
ดร.นฤมล บรรจงจิตร

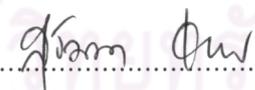
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรพจน์ เปี่ยมสมบุญ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.นฤมล บรรจงจิตร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช)

ปรวิ้น จันทรังษี : บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและ
 เยาวชน: กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร. (THE
 ROLE OF COMMUNITY ORGANIZATION ON CHILD AND YOUTH RISK
 PREVENTION: A CASE STUDY OF THOUNG SONG HONG 324 HOUSING
 COMMUNITY, LAK SI DISTRICT, BANGKOK.) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก :
 ดร.นฤมล บรรจงจิตร, 130 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ (1) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการ
 จัดการชุมชนนอกระบบและชุมชนเข้มแข็งอันทำให้เกิดการดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของ
 เด็กและเยาวชน (2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทขององค์กรชุมชนในการดูแลและป้องกันปัญหาความ
 เสี่ยงของเด็กและเยาวชน และ (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านการดูแลและ
 ป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนต่อองค์กรชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบ
 วิจัยเชิงคุณภาพ และการเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก
 การสัมภาษณ์กลุ่ม และการจัดสนทนากลุ่ม

ผลของการศึกษา พบว่า ความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนในชุมชนเคหะทุ่ง
 สองห้อง 324 มีสาเหตุมาจากการพัฒนาทางสังคม ทำให้มีผู้อาศัยในชุมชนมาจากหลากหลาย
 พื้นที่ จึงทำให้ขาดสำนึกของความเป็นชุมชนทำให้ขาดการดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านสภาพแวดล้อม
 และด้านสังคมในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับการพักอาศัย เช่น
 ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นต้น สภาพการณ์
 เหล่านี้ได้สร้างความรู้สึกไม่มั่นคงในการพักอาศัย และกลายเป็นความเสี่ยงทางสังคมต่อเด็ก
 และเยาวชน

องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคม โดยอาศัย
 กระบวนการจัดการชุมชนให้น่าอยู่ และการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งเริ่มจากการปรับปรุงแก้ไข
 ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องดูแลได้ง่าย ควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเฝ้าระวัง
 ปัญหายาเสพติดและจัดกิจกรรมฝึกอบรมวินัย เพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็ก
 และเยาวชน เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การจัดการความเสี่ยงทางสังคมเป็นไปได้โดยมี
 ประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรม ก็คือ ศักยภาพและความสามารถของผู้นำองค์กรชุมชนที่เข้ามา
 มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนกระบวนการให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผลจากการศึกษา
 พบว่าหากการป้องกันความเสี่ยงจะเกิดความยั่งยืนได้นั้น การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพจึงมี
 ความสำคัญและจำเป็น

สาขาวิชาพัฒนมนุษยและสังคม ลายมือชื่อนิสิต ปรวิ้น จันทรังษี
 ปีการศึกษา 2552 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก [ลายมือชื่อ]

#4989125520: MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS : COMMUNITY ORGANIZATION /CHILD/YOUTH/RISK PREVENTION

PORRAWAN JANTARANGSEE : THE ROLE OF COMMUNITY ON CHILD AND YOUTH RISK PREVENTION: A CASE STUDY OF THOUNG SONG HONG 324 HOUSING COMMUNITY, LAK SI DISTRICT, BANGKOK. THESIS ADVISOR : NARUEMOL BUNJONGJIT, Ph.D., 130 pp.

This research has three main objectives. The first objective is to examine the process of managing and strengthening community which will result in child care and protection from social risks. The second objective is to analyze the role of the community in taking care and preventing child and youth from social problems. The last objective is to suggest how community in Bangkok can take care and prevent social risk in child and youth. This study was carried out using qualitative research methods and the data was collected through participant observation, in-depth interview, group interview and focus group discussion.

This study shows that social risk of child and youth in Thoung Song 324 housing community is caused by social development. People in this community came from many different areas; therefore, they lack of sense of belonging and overlook environment and social issues in this community. The situations this community is facing such as environmental problems and drug dealing problems make it difficult to live here. These occurrences make habitants feel unsecured and became social risk on child and youth.

Thoung Song Hong 324 housing community organization has managed these social risks by using the process of livable community and process of strengthening community which originated from reconstructing physical and environment in order to inspect easily as well as initiating drug surveillance activities and discipline training activities to protect youth from deviation behaviors. The most important condition that makes the social risk management more efficient and concrete is the potential and ability of the leader of this community who plays a crucial role in the process of movement to get along well. This study discovers that if a risk protection process become sustainable, a building new potential leader is important and necessary.

Field of Study : Human and Social Development Student's Signature Porrawan Jantarangsee
Academic Year : 2009 Advisor's Signature Naruemol Bunjongjit

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องขอขอบพระคุณผู้ที่สำคัญที่สุด คือ ดร.นฤมล บรรจงจิตร อาจารย์ที่ปรึกษา ที่พยายามเคี่ยวเข็ญและพยายามทุกวิถีทาง ให้ผู้ศึกษาค่อยๆ พัฒนาทักษะ การเขียนเชิงวิชาการ จนให้วิทยานิพนธ์นี้ออกมาเป็นรูปร่างได้

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิติคุณ ดร.อมรฯ พงศาพิชัญญ์ ประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ชาติานิติ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ ลักษณะภิชนชัย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับแก้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่คัดเลือกมอบทุน สนับสนุน และเป็นตัวกลางเผยแพร่วิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกเป็นเกียรติและยินดีเป็น อย่างยิ่งที่ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้มีโอกาสขยายออกไปสู่ส่วนรวม

ขอขอบคุณ คุณพีระยุทธ-ลัดดา ประทีปะผลิน ได้ให้ความเมตตา และความ ใจกว้างใจ ตลอดจนสมาชิกแกนนำเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาหยาเสพติด สมาชิก แกนนำชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ทุกๆ ท่าน ที่ล้วนให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และให้ ความเอ็นดูเป็นกันเองกับผู้ศึกษาด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณ ดร.จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ สำหรับคำแนะนำทางด้านวิชาการ และ ความคำแนะนำบางอย่างที่ช่วยให้ผู้ศึกษาฟื้นฟูตนเองจากวิกฤตหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับงานนี้ได้

ขอขอบคุณ คุณปกรณ เลิศเสถียรชัย สำหรับแนวคิดสังคมความเสี่ยงและ คำแนะนำที่ช่วยให้งานชิ้นนี้ไม่ก้าวไปสู่ความเสี่ยงที่มาจากการผลิตสร้างของผู้ศึกษาเอง

ขอขอบคุณ กองทุนกำลังใจที่มีมาตลอด เริ่มต้นจากคนที่ใกล้ตัวที่สุดในชีวิต คุณกระแส-สิรินทร์รัตน์ จันทรังษี ครูอาณิกา วีระประทีป คุณพลจิตต์ ดีเย็น คุณศิริพร ดีเย็น เพื่อนๆ พัฒนามนุษย์และสังคมรุ่นที่ 5 อาจารย์ปิยาพร อรุณพงษ์ ที่ปรึกษาและรับฟังข้อสงสัย ทางวิชาการ คุณอรุณลักษณ์ เนตรศิริ อาจารย์วิณาภรณ์ รูปแพ คุณปิยกานดา บุญนิธิ คุณเมธิรา ไกรนที คุณอภิษฎา คุณาพรธรรม คุณไพรินทร์ มากเจริญ เพื่อนๆ คณะครุศาสตร์ อาจารย์สิรินทร์ สวัสดิ์นันทนา สำหรับการแปลบทคัดย่อภาษาอังกฤษ คุณสันต์ สุวทันพรกุล อาจารย์คณิตย์ ผามะณี เพื่อนๆ ราชนี คุณสลิลพร วงศ์อาณาเนาวรัตน์ สำหรับแผนที่ชุมชน 324 และไอเดียที่ให้ผู้ศึกษาไปต่อยอดทำแผนที่ทั้งเคหะให้ได้ตั้งใจ คุณยสวดี นิลคูหา คุณชมพรรณ คงศิริพานิชย์ คุณกตัญชลี ศิริวิธนนกุล และคุณธันย์พร จิตติพลังศรี นอกจากนี้ ยังมีผู้ใหญ่หลายๆท่าน พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง สำหรับกำลังใจที่มีให้อย่างเสมอมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำหรับผู้ศึกษา นอกจากความรู้แล้ว ยังมีชุดประสบการณ์ บางอย่างที่ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ในเหตุและผล ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายปีการศึกษา 2547 จนทำให้ผู้ศึกษาสรุปได้เพียงสั้นๆ ว่า “สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว สิ่งนั้นย่อมดีเสมอ”

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 คำถามการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	6
1.4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่.....	6
1.4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา.....	6
1.4.3 ขอบเขตเชิงระยะเวลา.....	7
1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	7
1.5.1 ประชากรเป้าหมาย.....	7
1.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	8
1.5.3 เครื่องมือในการวิจัย.....	12
1.5.4 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย.....	12
1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย.....	13
1.5.6 การนำเสนอข้อมูลการวิจัย.....	13
1.6 ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย.....	14
1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	15
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1.1 แนวคิดเมื่องนำอยู่ชุมชนนำอยู่ยั่งยืน.....	18
2.1.2 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง.....	21

2.1.3	แนวคิดสังคมความเสี่ยง.....	25
2.2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
2.2.1	บทบาทขององค์กรชุมชนกับการแก้ไขปัญหา.....	31
2.2.2	ความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน.....	35
2.3	กรอบแนวคิด.....	40
3	ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324	43
3.1	ประวัติความเป็นมาของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	43
3.2	ข้อมูลกายภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	45
3.2.1	ลักษณะทางบ้านเรือนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	46
3.2.2	โครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	49
3.2.3	ลักษณะทางกายภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	50
3.3	ลักษณะการบริหารจัดการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องภายใต้หน่วยงานของรัฐ.....	52
3.3.1	ระยะที่ 1 พ.ศ. 2529-2540 การบริหารจัดการชุมชนภายใต้สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง.....	52
3.3.2	ระยะที่ 2 พ.ศ. 2541- 2551การบริหารจัดการชุมชนภายใต้สำนักงานเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร.....	55
3.4	ข้อมูลทั่วไปชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	56
3.4.1	จำนวนประชากรในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	56
3.4.2	ข้อมูลด้านสังคมชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324	56
3.4.3	ข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	57
3.4.4	ข้อมูลด้านศาสนา และประเพณี และวัฒนธรรม.....	57
3.5	การบริหารงานองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	57
3.6	การดำเนินงานภายในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ.....	58
3.7	การรวมกลุ่มทางสังคมในชุมชน.....	59
3.8	ภาคีเครือข่ายที่ชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิก.....	60
4	ผลการศึกษา	61
4.1	สถานการณ์ที่มีผลต่อความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	61
4.1.1	ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	61
4.1.2	ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม.....	64
4.2	กระบวนการแก้ไขปัญหาและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324	70

บทที่	ณ หน้า
4.2.1 การปรับปรุงด้านกายภาพ.....	71
4.2.2 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม.....	74
4.2.3 การกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา.....	77
4.2.4 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	82
4.2.5 การรณรงค์แก้ปัญหาเสพติด.....	90
4.2.6 การพัฒนาภาคีความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย/ ชุมชนภายนอก.....	92
 5 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	 95
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	95
5.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา.....	100
5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรชุมชนในระดับกรุงเทพมหานคร.....	100
5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	101
5.2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	101
 รายการอ้างอิง.....	 103
ภาคผนวก.....	114
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	130

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	จำนวนคดียาเสพติดที่ถูกจับกุมจำแนกตามข้อหา เขตหลักสี่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - 2550.....	4
1.2	จำนวนผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลยาเสพติด เขตหลักสี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2550.....	4
4.1	สถิติคดีการพนันและยาเสพติดในพื้นที่เขตหลักสี่ ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 – กันยายน พ.ศ.2550.....	70

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	ลำดับขั้นตอนการศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความ เสี่ยงของเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่กรุงเทพมหานคร.....	14
3.1	ตำแหน่งเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร.....	44
3.2	ตำแหน่งชุมชนเคหะทุ่งสองห้องในเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร.....	44
3.3	ลักษณะบ้านเมื่อเปิดให้เข้าพักอาศัย และ เส้นทางสัญจรภายในชุมชน แบบเดิม.....	45
3.4	ตำแหน่งชุมชนต่างๆ ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง รวม 28 ชุมชน.....	46
3.5	สถานที่ต่างๆ ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	47
3.6	แผนผังภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	51
3.7	สภาพบ้านเรือนภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	51
3.8	โครงสร้างการบริหารงานคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	55
4.1	ตำแหน่งพื้นที่อันตรายในเวลากลางคืน ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	63
4.2	พื้นที่รังก่อนการปรับปรุงหลังโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1.....	66
4.3	ร้านเกมบางส่วนที่อยู่ในภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง.....	67
4.4	สนามเด็กเล่น และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่.....	72
4.5	การจัดสภาพแวดล้อมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	75
4.6	กิจกรรมของชมรม To Be Number One ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324...	85
4.7	กิจกรรมเวทีเยาวชน ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324.....	85
4.8	กิจกรรมค่ายเยาวชนของเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด เขตหลักสี่.....	89
4.9	ป้ายรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด บริเวณสนามเด็กเล่นและตัวอย่างภาพวาด ฝาผนังรณรงค์ยาเสพติดบริเวณทางเข้าออกชุมชน.....	91

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาความสำคัญของปัญหา

ในสังคมปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทำให้ระบบเศรษฐกิจ ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ขยายตัวอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างความมั่งคั่งและมั่นคงให้กับสังคม แต่สิ่งที่ติดตามมาด้วยกัน คือ การเกิดความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นระดับปัจเจก และการเกิดปัญหาความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็น ยาเสพติด โรคภัยที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน การทำลายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ปรากฏการณ์ดังกล่าว Ulrich Beck (1992) ได้กล่าวว่าเป็นสภาพสังคมความเสี่ยงที่ได้รับผลกระทบจากความก้าวหน้าต่างๆ อันสะท้อนกลับมาทำร้ายตัวเอง ทำให้ประชาชนต้องเผชิญกับภัยอันตรายในชีวิตประจำวันทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้เกิดความเครียดสามารถทำให้กลุ่มคนที่ไม่มีความสามารถในสังคม เช่น เด็ก สตรี คนพิการหรือกลุ่มชาติพันธุ์หลุดออกสู่ความเป็นชายขอบได้ (สุริชัย หวันแก้ว, 2550:200)

สภาพความก้าวหน้าและผลกระทบจากกระแสดังกล่าว ทำให้หลายคนไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่า เมืองเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเจริญโดยตรง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เพราะเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา เป็นต้น ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าของประชากรจำนวนมาก จนเมืองไม่สามารถรองรับประชากรได้ทั้งหมด นำมาสู่การขยายอาณาเขตไปยังพื้นที่ชานเมืองที่อยู่ใกล้กับตัวเมืองหลักซึ่งมีข้อดี คือ การเดินทางเข้าออกระหว่างตัวเมืองกับพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปโดยสะดวก และราคาที่อยู่อาศัยไม่สูงมาก เมื่อเปรียบเทียบราคาในเขตเมือง จึงทำให้ประชากรเข้ามาอาศัยในบริเวณพื้นที่ที่มีจำนวนมากขึ้น ผลกระทบทางสังคมหนึ่งจากการขยายตัวของพื้นที่เมือง คือ ประชากรส่วนใหญ่จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง เนื่องจากความรีบเร่งในวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมือง ทำให้เวลาในการพบปะกับครอบครัว หรือบ้านใกล้เรือนเคียงลดลง กลุ่มที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง คือ เด็กและเยาวชน พรรณปพร เอกพัฒน์ (2538) ได้ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวชานเมือง พบว่า สภาพครอบครัวชานเมืองที่พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่อบรมสั่งสอน เด็กจะถูกสภาพแวดล้อมรอบๆ ข้างกล่อมเกล่าให้เป็นคนแข็งกระด้าง ส่งผลต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว สอดคล้องกับ สมพงษ์ จิตระดับ (2550) กล่าวว่า พื้นที่ชานเมืองได้ขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการขยายตัวของครอบครัวที่ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน เนื่องจากความบีบรัดทางเศรษฐกิจและ

ความจำเป็นด้านอื่นๆ ทำให้เด็กก้าวสู่ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การติดยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การรวมตัวเป็นกลุ่มอันธพาล นำมาสู่ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

สภาพเหตุการณ์ปัญหาเด็กในซานเมืองดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจในการศึกษาค้นคว้า เพราะความสำคัญของเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดหรือสมัยใดก็ตาม ถือว่าคนกลุ่มนี้เป็นทรัพยากรมนุษย์มีค่าต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต เพราะวัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ สิ่งใหม่ๆ อิทธิพลสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการด้านความคิด อารมณ์ จิตใจ และช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดอย่างรวดเร็วมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงแต่ยังขาดวุฒิภาวะที่ดีพอ ถ้าเด็กและเยาวชนนี้อยู่ในสภาพสังคมที่ไม่ดี อาจจะทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะถูกกลุ่มเพื่อน สื่อ หรือสภาพสังคมชักจูงไปในทางที่เสียหายและมีโอกาสเสียคน ปัจจุบันสถานการณ์ของเด็กและเยาวชนได้มีผู้ศึกษาพบว่า ปัญหาพฤติกรรมเด็กและเยาวชน มีสาเหตุและปัจจัยมาจากสภาพความเจริญก้าวหน้าของโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ หรือด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ดังที่โครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ได้เสนอความสัมพันธ์ของปัจจัยที่นำมาสู่พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนเริ่มจากปัญหาภายในครอบครัว หรือการอยู่ในพื้นที่ที่ขาดการควบคุม อาทิ สถานเริงรมย์ ร้านเกม ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การเที่ยวกลางคืน การใช้สารเสพติด และสุดท้ายคือ เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสังคม เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตั้งครมเมื่อไม่พร้อม การก่อคดีอาชญากรรม และการเกิดอุบัติเหตุ นำสู่ความพิการหรือเสียชีวิตในที่สุด (สถาบันรวมจิตติ, 2549) การดำเนินงานป้องกันแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ เมื่อ ปี พ.ศ. 2522 ว่า

“เด็กเป็นผู้ที่จะรับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการรักษาอิสรภาพและความสงบสุขของบ้านเมือง ดังนั้นเด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่างๆ พร้อมทั้งฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีต ให้มีศรัทธามั่นคง ในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุในผล หน้าที่นี้เป็นของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่ำเสมอ ผู้ที่เกิดก่อน ผ่านชีวิตมาก่อน จะต้องสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้เกิดตามมาภายหลัง ด้วยการถ่ายทอดความรู้ความดี และประสบการณ์อันมีค่าทั้งปวงให้ด้วยความเมตตาเอ็นดูและด้วยความบริสุทธิ์ใจให้เด็กได้ทราบ ได้เข้าใจ และสำคัญที่สุด ให้รู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง จนสามารถเห็นจริงด้วยตนเองได้ในความเจริญและความเสื่อมทั้งปวง

ในวัยนี้ บิดามารดาต้องสอนบุตรธิดา พี่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็ก และเมื่อคนรุ่นเล็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จึงต้องสอนคนรุ่นต่อไป ไม่ให้ขาดสาย ความรู้ ความดี ความเจริญงอกงามทั้งมวลจึงจะแผ่ไพศาลไปได้ ไม่มีประมาณเป็นพื้นฐานของความพัฒนาผาสุกอันยั่งยืนสืบไป”

นอกจากนี้ในการศึกษาของ จุฬาลงกรณ์ มาเสถียรวงศ์ (2550) สมพงษ์ จิตระดับ (2550) และสุริยเดว ทรีปาตี และคณะ (2552) ได้กล่าวตรงกันว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน ครอบครัวและชุมชน ในกิจกรรมสาธารณะ สำหรับบทบาทของชุมชนอันถือเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญ ต้องมีกิจกรรมดูแลปกป้องเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับเด็กและเยาวชนแต่ละครอบครัว นอกจากนี้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมสนับสนุน

เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร อันเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาค้นคว้า ตามแผนพัฒนาของกรุงเทพมหานครได้กล่าวว่า เขตหลักสี่เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยรองรับการขยายตัวของเมือง (Transition Zone) ปัจจุบันเขตหลักสี่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับภายในกลุ่มพระนครเหนือ¹ เพราะพื้นที่ดังกล่าวได้รับการพัฒนาเป็นเขตที่อยู่อาศัยมานาน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งธุรกิจและตั้งอยู่บนตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก คือ ถนนแจ้งวัฒนะ และถนนวิภาวดีรังสิต ทำให้การเดินทางเข้าออกได้สะดวกเพราะเป็นจุดเชื่อมโยงการเดินทางระหว่างเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548) สภาพชุมชนในเขตหลักสี่ได้มีลักษณะที่หลากหลาย ได้แก่ เเคะชุมชน หมู่บ้านจัดสรร ชุมชนแออัด และอาคารที่พักอาศัยของข้าราชการชั้นผู้น้อย

สิ่งหนึ่งที่สะท้อนปัญหาอันเป็นความเสี่ยงทางสังคม คือ สถานการณ์ทางยาเสพติดในเขตหลักสี่ พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2550 จำนวนคดียาเสพติดจำแนกตามข้อหามีแนวโน้มสูงขึ้น นอกจากนี้จำนวนผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลจากยาเสพติดก็มีแนวโน้มสูงขึ้นเช่นกัน พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2550 ผู้เข้ารับการรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 15-29 ปี ซึ่งรวมช่วงอายุของเด็กและเยาวชนเข้าไปด้วยกัน สถิติดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์ยาเสพติดอันเป็นความเสี่ยงทางสังคมได้ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนในเขตหลักสี่อย่างชัดเจน

¹ กลุ่มพระนครเหนือ จำนวน 5 เขต ได้แก่ เขตบางเขน หลักสี่ ดอนเมือง สายไหม และลาดพร้าว การแบ่งกลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้เกิดสะดวกต่อการแบ่งพื้นที่ตามแผนพัฒนาของกรุงเทพมหานคร (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548)

ตารางที่ 1.1 จำนวนคดียาเสพติดที่ถูกจับกุมจำแนกตามข้อหา เขตหลักสี่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - 2550

ปี พ.ศ.		2546	2547	2548	2549	2550
ข้อหา	ผลิต	0	0	0	1	0
	นำเข้า	0	0	0	0	0
	ส่งออก	1	0	15	0	0
	จำหน่าย	0	1	1	8	11
	ครอบครองเพื่อจำหน่าย	1	2	37	35	44
	ครอบครอง	0	0	36	31	132
	เสพ	0	0	29	63	129
	รวม	2	3	118	138	316

ที่มา : สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรุงเทพมหานคร (2551)

ตารางที่ 1.2 จำนวนผู้เข้ารับการรักษาพยาบาลรักษาเสพติด เขตหลักสี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 -2550

ปี พ.ศ.		2546	2547	2548	2549	2550
ช่วงอายุ	น้อยกว่า 15 ปี	NA	1	1	3	18
	15-19	7	9	14	22	21
	20-24	13	12	11	25	24
	25-29	18	14	26	27	11
	30-34	19	9	10	13	7
	35-39	3	6	8	7	3
	มากกว่า 39 ปี	13	3	2	8	5
	ไม่สามารถระบุอายุได้	1	NA	2	2	2
รวม	74	54	74	107	91	

ที่มา : สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรุงเทพมหานคร (2551)

ข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ ซึ่งครอบคลุมชุมชนในเขตหลักสี่ทั้งหมด 72 ชุมชน พบว่าในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม 2550 อันเป็นช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อน สถานการณ์ยาเสพติดยังคงแพร่ระบาดอยู่ใน 6 ชุมชน และช่วงอายุของผู้เข้ารับการรักษาเสพติดส่วนใหญ่เป็น

² เจ้าหน้าที่ส่วนยุทธศาสตร์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กรุงเทพมหานคร ได้อธิบายว่าเป็นฐานข้อมูลที่มาจากผู้ที่เกี่ยวข้องมีภูมิลำเนาในเขตหลักสี่ แล้วถึงส่งตัวไปรับการบำบัดทั้งภายในและภายนอกเขต ถ้าภายในเขตหลักสี่ เช่น ศูนย์สาธารณสุข 53 เคหะทุ่งสองห้อง เป็นต้น

เยาวชนอายุระหว่าง 15-20 ปี (เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่, 2550)

จากตัวอย่างสถานการณ์ความเสี่ยงทางสังคมในเขตหลักสี่ สำหรับชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เป็นชุมชนในเขตหลักสี่ที่มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชนเป็นระยะเวลานาน ชุมชนดังกล่าวเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาที่พักอาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเขตชานเมืองของการเคหะแห่งชาติในปี พ.ศ. 2527 ภายหลังจากระยะเวลาดังกล่าว สมาชิกในชุมชนกลุ่มหนึ่งได้พยายามผลักดันให้เด็กและเยาวชนได้มีกิจกรรมทำ เพื่อสร้างทางเลือกให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมเป็นประโยชน์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ขาดระบบการจัดการ อันส่งเสริมให้เยาวชนที่มีปัญหาได้แสดงออกพฤติกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ภายหลังจากกรุงเทพมหานครได้รับรองสถานภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ทำให้เกิดกระบวนการทำงานของชุมชนที่มีคณะทำงานเด่นชัดยิ่งขึ้น สำหรับการดำเนินงานนั้น คณะกรรมการชุมชนเห็นว่า เด็กและเยาวชนในชุมชนมีความเสี่ยงที่จะเข้าสู่ปัญหาเสพติด เพราะสถานการณ์และบริบทในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีการแพร่ระบาดอยู่เช่นเดิม ดังนั้นถ้าชุมชนได้เข้ามาดูแลเด็กและเยาวชน จะช่วยให้ป้องกันปัญหาดังกล่าว และจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเกือบ 1 ทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังไม่ให้เกิดลูกหลานของตนติดยาเสพติดและการใช้มาตรการป้องกัน เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรม ทำให้ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนแนวโน้มลดลง จนปรากฏผลได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จาก เมื่อปี พ.ศ. 2549 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับคัดเลือกเข้ารับพระราชทานเงินกองทุนแม่ของแผ่นดิน³ อันเป็นกองทุนสำหรับชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรมด้านยาเสพติด ทั้งทางตรงและทางอ้อม และกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ ในการประกวด ชมรม To Be Number One ประเภทชุมชนกรุงเทพมหานคร⁴ และในปี พ.ศ. 2550 ชุมชนได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนสีขาวโดยกรุงเทพมหานคร อันเป็นชุมชนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปราศจากแหล่งมั่วสุมยาเสพติด การดำเนินงานอันเป็นที่ยอมรับดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในครั้งนี้

³ รายละเอียดในภาคผนวก ก

⁴ รางวัลชมรม To Be Number One ระดับประเทศ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท 1) รางวัลประเภทจังหวัด To Be Number One 2) รางวัลประเภทชมรม To Be Number One ในสถานศึกษา 3) รางวัลประเภทชมรม To Be Number One ในชุมชนภูมิภาค 4) รางวัลประเภทชมรม To Be Number One ในชุมชนกรุงเทพมหานคร และ 5) รางวัลประเภทชมรม To Be Number One ในสถานประกอบการ

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 วิเคราะห์กระบวนการชุมชนเข้มแข็งและการจัดการชุมชนนอ่วยันทำให้เกิดการดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

1.2.2 วิเคราะห์บทบาทขององค์กรชุมชนในการดูแลและป้องกันปัญหาความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในชุมชน

1.2.3 เสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านการดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนให้กับองค์กรชุมชนอื่นๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร

1.3 คำถามการวิจัย

กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการจัดการชุมชนให้นอ่วยัน โดยองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 สามารถดูแลและป้องกันเด็กและเยาวชนจากความเสี่ยงทางสังคมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) พื้นที่ที่ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษา คือ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร เพราะชุมชนดังกล่าวได้รับรางวัลความสำเร็จเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้ชุมชนนอ่วยัน และเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาติดต่อกันตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543-2550 และได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน จากการประกวดชมรม To Be Number One เมื่อปี พ.ศ. 2549

1.4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนที่สามารถป้องกันความเสี่ยงทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนได้ ดังนั้น จึงมีขอบเขตเชิงเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1.4.2.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงบริบทความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา โดยประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพพื้นที่ การปกครอง สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

1.4.2.2 ศึกษากระบวนการชุมชนเข้มแข็งและการจัดการชุมชนนออยู่ อันนำมาสู่การดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน โดยประกอบด้วย

- (1) สภาพปัญหาแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่มีผลต่อความเสี่ยงภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง
- (2) การจัดการขององค์กรชุมชนนออยู่ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านธรรมาภิบาล
- (3) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมสาธารณะ
- (4) การเรียนรู้ของชาวบ้านผ่านกิจกรรมสาธารณะ
- (5) การพัฒนาภาคีความร่วมมือกับหน่วยงาน/ เครือข่าย/ ชุมชนภายนอก

1.4.2.3 ศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ในการดำเนินงานดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้ทราบถึงบทบาทขององค์กรชุมชนในฐานะที่เป็นภาคส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน การศึกษาดังกล่าวจะมาจากการวิเคราะห์ผลของกระบวนการดำเนินงานชุมชนเข้มแข็งและการจัดการชุมชนนออยู่

1.4.3 ขอบเขตเชิงระยะเวลา

ศึกษาข้อมูลและปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตั้งแต่การระยะเวลาเริ่มต้นการเข้าพักอาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เมื่อปี พ.ศ. 2527 ถึง พ.ศ. 2552

1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาค้นนี้ผู้ศึกษาจะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

1.5.1 ประชากรเป้าหมาย

การเลือกบุคคลสัมภาษณ์ในการศึกษาค้นนี้ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ศึกษาจะเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ สมาชิกชุมชนประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน ชาวบ้าน (กลุ่มผู้ใหญ่) เด็กและเยาวชน บุคคลภายนอกชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานของคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตหลักสี่ เจ้าหน้าที่สำนักงานเคหะทุ่งสองห้อง เจ้าหน้าที่มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

เขตหลักสี่ คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง คณะกรรมการเครือข่ายศูนย์
 อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) เขตหลักสี่
 คณะกรรมการชมรมฟุตบอลเคหะทุ่งสองห้อง ตลอดจนกลุ่มผู้ใหญ่ และ เด็กและเยาวชนใน
 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้องอื่นๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

1.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

1.5.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาเอกสาร ผู้ศึกษา
 ได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ เอกสารของทางราชการที่เกี่ยวข้อง บันทึกการประชุมและ
 จดหมายร้องเรียนปัญหาของเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง บันทึกการประชุมเครือข่าย
 ชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการต่างๆ ที่เคยดำเนินการในชุมชน หนังสือ
 วารสาร วิทยานิพนธ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อรวบรวมข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ
 สังคมความเสี่ยง กระบวนการของชุมชนเข้มแข็งและชุมชนน่าอยู่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
 บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงและปัจจัยพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและ
 เยาวชน และการดำเนินงานที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

1.5.2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษา
 เริ่มเก็บข้อมูลภาคสนามดังกล่าวตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550 – เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552
 โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดังนี้

(1) การสังเกต (Observation) เพื่อเป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่าง
 เอาใจใส่และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบเพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับ
 สิ่งอื่น (พัทยา สายหู, 2520) ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้วิธีการสังเกตดังนี้

(1.1) การสังเกตการณ์ (Direct Observation) หรือการสังเกต
 แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นการสังเกตที่ผู้ศึกษาไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 หรือมีส่วนร่วมกระทำในเหตุการณ์นั้นๆ วิธีการดังกล่าวจะใช้สำหรับการสังเกต เช่น สภาพพื้นที่
 ของชุมชน การเข้าสังเกตการประชุมเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้แก่
 การประชุมคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 การประชุมเครือข่ายชุมชนป้องกันและ
 แก้ไขปัญหายาเสพติดเขตหลักสี่ เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และการประชุมอื่นๆ ที่จัดขึ้น
 จากหน่วยงานราชการ ผู้ศึกษาได้เข้าสังเกตโดยตรงในกิจกรรมต่อไปนี้

- การประชุมคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
 จำนวน 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2551
- การประชุมเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
 จำนวน 9 ครั้ง ระหว่างเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2550-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552
- การประชุมเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง จำนวน 1 ครั้ง
 เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2551

- การจัดกิจกรรมของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง จำนวน 4 ครั้ง ระหว่างเดือน มิถุนายน- กรกฎาคม พ.ศ. 2551 คือ การเข้าร่วมสังเกตการณ์ “โครงการนักสำรวจน้อย” บริเวณชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 327 จำนวน 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 20 และ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2551 การประชุม “โครงการรณรงค์ค้นหาผู้เสพ ผู้ติดเข้ารับการบำบัด” จัดโดยสำนักงานเขตหลักสี่ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2551 การประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง “การจัดทำแผนสิทธิชุมชนระดับกรุงเทพมหานคร” จัดโดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม จำนวน 1 ครั้ง วันที่ 3-4 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ณ โรงแรมบางกอกพาเลซ กรุงเทพมหานคร

- การประชุมเครือข่ายศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) เขตหลักสี่ จำนวน 3 ครั้ง ระหว่างเดือน กรกฎาคม- ตุลาคม พ.ศ. 2551

(1.2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการเฝ้าดูโดยที่ผู้ศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์นั้นๆ โดยผู้ศึกษาต้องมีการสังเกต ซักถาม วิธีการดังกล่าวจะใช้สำหรับการสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องของสมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 คือ กิจกรรมเทศกาลประเพณีของชุมชน กิจกรรมภายใต้แนวคิดเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กิจกรรมที่เกิดขึ้นนโยบายของภาครัฐ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มกิจกรรมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ผู้ศึกษาได้สังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- กิจกรรมประจำปีของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 จำนวน 5 ครั้ง ระหว่างเดือน มกราคม พ.ศ. 2551-มกราคม พ.ศ. 2552 คือ กิจกรรมวันเด็กประจำปี พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2552 กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ประจำปี พ.ศ. 2552 กิจกรรมวันผู้สูงอายุประจำปี พ.ศ. 2551

- กิจกรรมภายใต้เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งในและนอกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 จำนวน 9 ครั้ง ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550 – มิถุนายน พ.ศ. 2552 ซึ่งประกอบด้วย “ค่ายพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชน” เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2550 และเดือนมกราคม พ.ศ. 2552 รวม 2 ครั้ง “โครงการสานสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน เขตหลักสี่” ระหว่างเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2550 – กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 จำนวน 3 ครั้ง “เวทีเยาวชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด” ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 318 324 และ 327 รวม 3 ครั้ง ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ. 2551 และ “มหกรรมรวมพลังต้านภัยยาเสพติด ภาคประชาชน เขตหลักสี่” ที่ห้างสรรพสินค้าไอทีสแควร์ เขตหลักสี่ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2552

(2) การสัมภาษณ์ (Interview)

(2.1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informant Interview)

เป็นการสัมภาษณ์บุคคลบางคนในชุมชนที่มีความรู้เฉพาะเรื่องที่คุณศึกษาสนใจ โดยจะกำหนดแนวคำถามกว้างๆ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้อธิบายความคิดของตนเอง และระหว่างการสัมภาษณ์จะใช้การสังเกตควบคู่กันไปด้วย การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ ผู้ศึกษาใช้สำหรับสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 โดยเลือกจากสมาชิกในชุมชนที่เป็นกลุ่มครอบครัวแกนนำจำนวน 7 คน โดยเลือกผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป เพราะเป็นอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาดูแลชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทั้งด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการในชุมชน และความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน และ เลือกสัมภาษณ์เยาวชนแกนนำชมรม To Be Number รวม 4 คน โดยเลือกผู้ที่มีอายุและระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นระยะเวลาของการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนในชุมชน

(2.2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เพื่อให้ได้

ข้อเท็จจริงจากกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย ใช้ควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 คือ การสัมภาษณ์คณะกรรมการชุมชน ชาวบ้านที่เข้าร่วมจัดกิจกรรม กลุ่มเด็กและเยาวชนหรือผู้ใหญ่ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการนี้ในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรม และ การพบปะพูดคุยเมื่อพบสมาชิกในเวลาอื่น ตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 – มกราคม พ.ศ. 2552

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์กลุ่มกับ สมาชิกแกนนำเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องและในเขตหลักสี่ และ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน และภาครัฐที่ทำให้เกิดการพัฒนาในระหว่างช่วงเดือน สิงหาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2551

(2.3) การสัมภาษณ์แบบทางการ (Formal Interview) เป็น

การสอบถามแบบมีแนวคำถามที่กำหนดไว้ ใช้สัมภาษณ์บุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน คือ

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่ ได้แก่ การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 กับสำนักงานเขตหลักสี่ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการชุมชนที่รับผิดชอบเฉพาะเรื่อง คือ ด้านยาเสพติด และ ด้านแผนชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวม 2 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการประสานความร่วมมือระหว่างพี่เลี้ยงกับคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ การประสานความร่วมมือระหว่างประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ในฐานะประธานชุมชนและประธานเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดภาคประชาชน

- การสัมภาษณ์หัวหน้าสำนักงานเคหะทุ่งสองห้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง อาทิ ลักษณะโครงการ ลักษณะประชากรที่พักอาศัยในชุมชน ลักษณะการบริหารจัดการชุมชนก่อนการโอนย้ายชุมชน ไปอยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจสัมพันธ์ชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง อีกทั้ง การประสานความร่วมมือระหว่างตำรวจกับผู้นำชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

(2.4) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual In-depth Interviews)

เป็นการซักถามพูดคุยระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อถามเจาะลึกให้ได้คำตอบอย่างละเอียด โดยอธิบายเหตุผลว่ามีความเป็นมาอย่างไร สามารถใช้ได้ดีกับการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม ศีลปฏิบัติบุคคลหรือชุมชน (สถาบันวิจัยสังคม 2546: 18) การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในพื้นที่ที่ศึกษา โดยมีกรอบคำถาม (Interview Guidelines) ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เพื่อรวบรวมความเป็นมา สาเหตุของกระบวนการจัดการชุมชนน่ายู่และชุมชนเข้มแข็ง ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม สาเหตุของการตั้งกลุ่มกิจกรรมเยาวชนภายในชุมชนให้เป็นกระบวนการสำคัญ สาเหตุของการสร้างภาคีความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และการขยายแนวคิดรูปแบบการดำเนินงานผ่านเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกควบคู่กับการสัมภาษณ์ชาวบ้าน/เยาวชนแกนนำ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้วย

(3) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสัมภาษณ์และสนทนาแบบเจาะประเด็นด้วยการเชิญผู้ร่วมสนทนาเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 6-12 คน แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางในประเด็นต่างๆ ตามที่ผู้ศึกษาต้องการ แล้วพยายามหาข้อสรุปประเด็นต่างๆ เหล่านั้น (อ้างแล้ว: 19) สำหรับประเด็นคำถามการจัดสนทนากลุ่มจะพัฒนามาจากการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยประเด็นสำคัญของการสนทนากลุ่ม คือ ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับเยาวชน โดยจัดการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง คือ การจัดสนทนากลุ่มเยาวชน To Be Number One เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2551 จำนวน 5 คน โดยเป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับอุดมศึกษา และ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม

พ.ศ. 2551 จำนวน 7 คน โดยเป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังเรียนในระดับประถมศึกษา ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1.5.3 เครื่องมือในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือวิจัยคือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แนวทางการสัมภาษณ์ 4 กลุ่มด้วยกัน คือ (1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรชุมชน (2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ในชุมชน (3) แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน และ (4) แนวทางการสัมภาษณ์บุคคลจากหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

(1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรชุมชน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของชุมชน เช่น ที่มาของการดำเนินงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเยาวชน การดำเนินงานประสานความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและชุมชนน่าอยู่ ระบบการบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรชุมชนดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง การขยายแนวคิดและการสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานกับองค์กรภาคีภายนอก เป็นต้น

(2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ในชุมชน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ ประวัติการเข้าพักอาศัย ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในชุมชน บทบาทของการเป็นสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ภายในชุมชน สภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในชุมชน ตลอดจนข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อองค์กรชุมชน

(3) แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม ความคิดเห็นต่อการดูแลจากองค์กรชุมชนเพื่อสร้างความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชน

(4) แนวทางการสัมภาษณ์บุคคลจากหน่วยงานราชการ ภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ต่อการดำเนินงานภายในชุมชน และการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกับผู้นำและคณะกรรมการชุมชน

1.5.4 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

ผู้ศึกษาจะใช้การตรวจสอบข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และประเมินคุณภาพของข้อมูลที่จะมาวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้ศึกษาเลือกใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ของ Denzin (อ้างถึงในสุภางค์ จันทวนิช, 2539: 70' โดยมีวิธีการตรวจสอบดังนี้

1.5.4.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่มีความแตกต่างด้านเวลา และสัมภาษณ์บุคคลที่หลากหลาย เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลของผู้ศึกษาให้มีความถูกต้องแม่นยำ

1.5.4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ได้แก่ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอันหลากหลาย เพื่อรวบรวมข้อมูลเดียวกัน เช่น การสัมภาษณ์ ควบคู่กับการสังเกตเมื่อมีการจัดกิจกรรมหรือการสนทนากับผู้อื่น ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของผู้ให้ข้อมูล

1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

1.5.5.1 การประมวลผลข้อมูล โดยผู้ศึกษาจะประมวลผลข้อมูลจากเอกสารของทางราชการที่เกี่ยวข้อง โครงการที่ชุมชนเคยดำเนินการและกำลังดำเนินการ หนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลักษณะบริบทของชุมชนที่ศึกษา อันนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมความเสี่ยง กระบวนการทำงานของชุมชนเข้มแข็งและน่าอยู่ และบทบาทขององค์กรชุมชนที่นำสู่การดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนได้

1.5.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ศึกษาจะกระทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งมีกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และทัศนคติมุมมองของสมาชิกในชุมชนมาอธิบายปรากฏการณ์ ผู้ศึกษามุ่งเก็บข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาประมวล แยกแยะประเด็นต่างๆ วิเคราะห์และเรียบเรียงเป็นข้อความบรรยาย

1.5.6 การนำเสนอข้อมูลการวิจัย

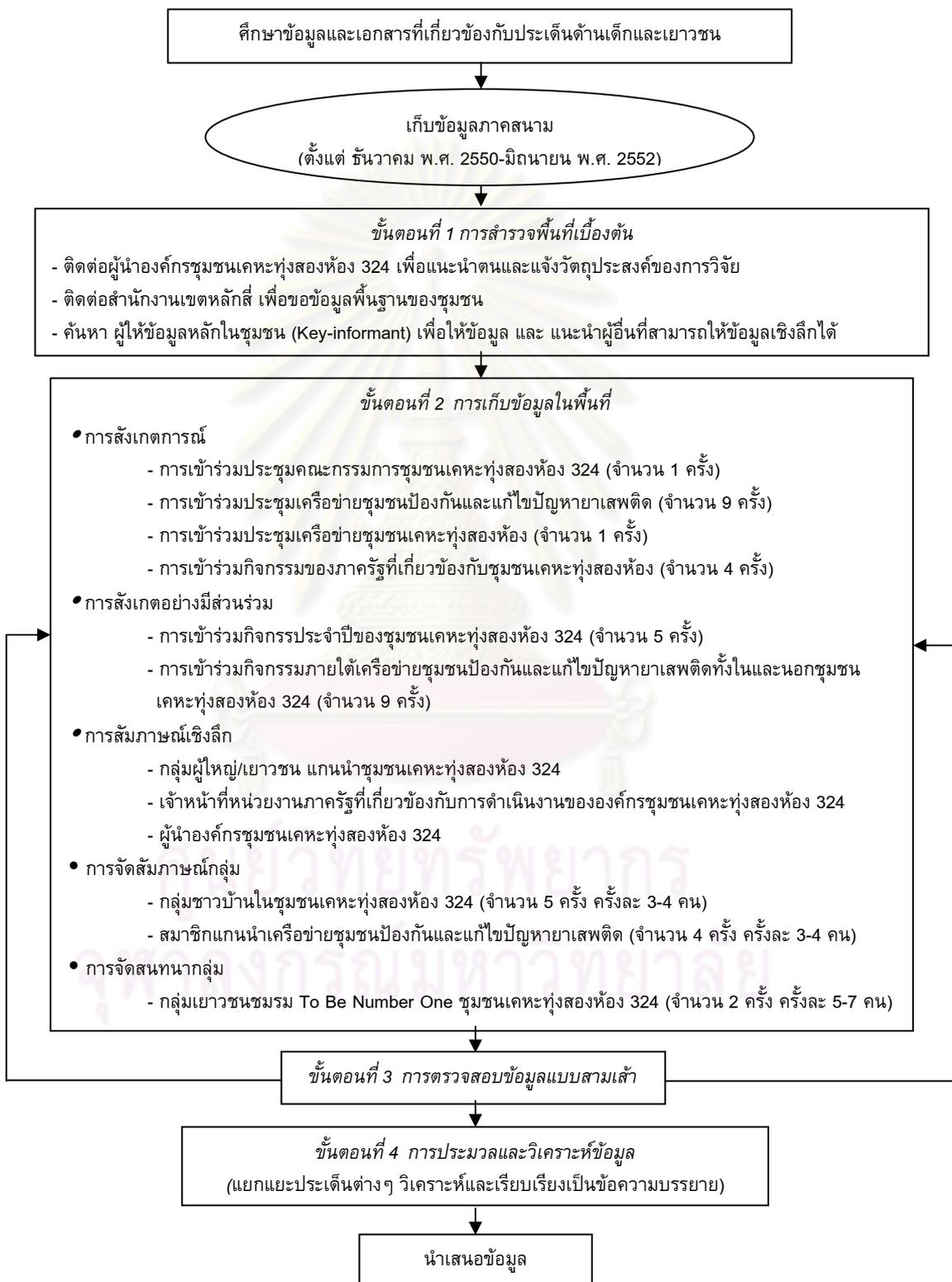
ผู้ศึกษานำเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1.5.6.1 สภาวะการณ์ที่มีผลต่อความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนเคหะทุ่งสองห้องตั้งแต่เริ่มต้นชุมชนจนถึงปัจจุบัน ที่มีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในชุมชนที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในชุมชน

1.5.6.2 กระบวนการแก้ไขปัญหาและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการชุมชนน่าอยู่และชุมชนเข้มแข็งที่ทำให้เกิดการดำเนินการจัดการด้านสภาพแวดล้อมเพื่อแก้ไขปัญหา การสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนเพื่อให้เกิดการป้องกันปัญหา และการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการสร้างสำนึกความเสี่ยงทางสังคม และการขยายแนวคิดการดำเนินงานไปยังองค์กรชุมชนอื่นๆ ในเขตหลักสี่ เพื่อให้เกิดการเฝ้าระวังปัญหาความเสี่ยงทางสังคมร่วมกัน

1.6 ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

ผู้ศึกษาได้มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปที่ 1.1: ลำดับขั้นตอนการศึกษาเรื่องบทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามสถานภาพของบุคคลนั้น ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549: 208) แต่ในการศึกษานี้ หมายถึงบทบาทของผู้นำและคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ชุมชน หมายถึง ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชน จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม (พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543) ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง คณะกรรมการชุมชน และ สมาชิกในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นแกนนำจัดการให้เกิดการดำเนินการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

เด็กและเยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 0-25 ปี โดยเด็กเป็นผู้มีอายุระหว่าง 0 – 18 ปี และเยาวชน เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550) แต่ในการศึกษานี้ ช่วงอายุเด็กและเยาวชนจะพิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกับชุมชนเป็นสำคัญ การดำเนินงานของชุมชนที่ผ่านมาได้มีเด็กและเยาวชน ที่อยู่ระหว่าง ระดับชั้นอนุบาล – อุดมศึกษา โดยเยาวชนต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง

ความเสี่ยง หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์อันตรายที่มาจากผลกระทบของการพัฒนาสังคม ซึ่งความตระหนักในประสบการณ์ดังกล่าวมาจากความรู้ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และ สถาบันทางสังคม (Tony Bilton et al., 1996: 668) ทั้งนี้ในการศึกษาไม่ได้พิจารณาความเสี่ยงจากผู้เชี่ยวชาญ แต่พิจารณาจากทัศนะของชาวบ้านในชุมชนที่มองว่าเป็นปัญหาสังคมที่กระทบต่อเด็กและเยาวชนในชุมชน และสถาบันทางสังคม คือ องค์กรชุมชน

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ทำให้เห็นถึงกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง และ การจัดการชุมชนน่าอยู่อันเป็นรูปธรรมที่สามารถนำมาใช้ดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนได้

1.8.2 ทำให้เห็นถึงบทบาทขององค์กรชุมชนในการดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน

1.8.3 ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านการป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนให้กับองค์กรชุมชนอื่นๆ ในเขตกรุงเทพมหานครได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เรื่อง บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน : กรณีศึกษาชุมชนเคหะทูงสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน

2.1.2 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

2.1.3 แนวคิดสังคมความเสี่ยง

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอันจะนำมาสู่การสร้างความสำเร็จในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะแบ่งการทบทวนออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน โดยเลือกศึกษา แนวคิดเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน และแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดทั้งสองนี้มีความคล้ายคลึง เช่น ผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานในชุมชน ความตระหนักของสมาชิกชุมชนต่อสถานการณ์ปัญหาอันนำมาสู่การลงมือปฏิบัติแก้ไขซึ่งอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม การพัฒนาขององค์กรชุมชนได้อย่างยั่งยืนผ่านการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และขยายแนวคิดการทำงานออกไปสู่ภายนอกชุมชน เป็นต้น แต่ส่วนที่ต่างกัน คือ แนวคิดเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน จะสะท้อนภาพของการดำเนินงานของชุมชนที่เกิดผลลัพธ์ทางด้านกายภาพจากการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ส่วนแนวคิดชุมชนเข้มแข็งจะสะท้อนภาพของการดำเนินในเชิงกระบวนการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงในกระบวนการคิดของผู้ปฏิบัติ ส่วนที่ 2 คือ การทบทวนแนวคิดเรื่องสังคมความเสี่ยง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงทางสังคม อันประกอบด้วยที่มาและลักษณะของความเสี่ยงทางสังคม ทิศนะของความเสี่ยงทางสังคมของแต่ละบุคคลที่ทำให้เกิดสำนึกของความเสี่ยง สังคมความเสี่ยงที่มีผลต่อเด็กและเยาวชน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความเสี่ยงทางสังคมภายในชุมชนที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถอธิบายปัจจัยที่มาของความเสี่ยง อันนำมาสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาขององค์กรชุมชน โดยผู้ศึกษาได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 แนวคิดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน

แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน ได้เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2529 โดยองค์การอนามัยโลกได้เน้นพื้นที่ชุมชนเมือง ซึ่งมีลักษณะความหนาแน่นของประชากร และมีลักษณะปัญหาที่สลับซับซ้อน นอกจากนี้ได้รับแรงหนุนเสริมจากสหประชาชาติในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีแผนปฏิบัติการท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับศตวรรษที่ 21 (Local Agenda 21) เพื่อจะสร้างความสมดุลด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม อาศัยการดำเนินงานจากท้องถิ่น จากกระแสได้มีการดำเนินงานตามแนวคิดดังกล่าว ทำให้มีหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ อันสะท้อนลักษณะร่วมกันได้ดังนี้

Hancock & Duhi (1986) ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชนน่าอยู่ว่า คือชุมชนที่มีการร่วมสร้างและปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพ ตลอดจนการขยายการใช้แหล่งประโยชน์ของชุมชน อันจะทำให้ชุมชนมีความสามารถที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาชีวิตทุกมิติและพัฒนาศักยภาพตนเอง

องค์การอนามัยโลก (อ้างถึงใน ไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร, 2538 : 1) กล่าวถึงเมืองน่าอยู่ว่าเป็น เมืองที่มีการสร้างสรรค์และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากรของชุมชน โดยให้ประชาชนนั้นมีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินวิถีทางของชีวิตเพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) ได้กล่าวถึงเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ คือ เมืองหรือชุมชนที่คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีการบริหารอย่างมีส่วนร่วม และคำนึงความแตกต่างของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมและความต้องการของคนในชุมชน

กรุงเทพมหานคร (อ้างถึงในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545 : 24) กล่าวถึงความน่าอยู่ของกรุงเทพฯ ว่าเป็นเมืองที่ประชาชนอยู่ด้วยความสุขมั่นคง ปลอดภัย สะดวกสบาย ทั้งในด้านสภาพที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง การมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่มั่นคงแข็งแรง รวมทั้งการมีระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่มั่นคง บนฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มูลนิธิชุมชนไท และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2546:8) ได้ให้ความหมายของเมืองน่าอยู่ว่า การที่ประชาชนแต่ละเมืองแต่ละชุมชนสามารถอาศัยอยู่ในเมืองได้อย่างมั่นคง สะดวก ปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมกับระบบจัดการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550 : 2-3) กล่าวถึงเมืองน่าอยู่ว่าเมืองหรือชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมที่ดีสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหา ข้อจำกัด ตลอดจนโอกาสในการพัฒนาชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการให้เกิดเมืองและชุมชนน่าอยู่

Mountain Association for Community (cited in www.rec.org) ได้กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืนสามารถทำได้โดยอาศัยหลัก 3 ประการ คือ (1) ชุมชนต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ (2) ชุมชนต้องสามารถอยู่ได้ท่ามกลางความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และ (3) สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า เมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืนนั้นได้กล่าวถึงในมิติของด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ บนพื้นฐานของระบบการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนในสังคม เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545 : 19-21, 2547:18-19) พรทิพย์ สุประดิษฐ์และคณะ (2546: 51-56) มุลนิธิชุมชนไทย (2546) และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2550:6-3 -6-4) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ได้ดังนี้

เริ่มต้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจจะเป็นการแสวงหาบุคคล/กลุ่มผู้ริเริ่มและพันธมิตรในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการสร้างแกนนำหลักในการพัฒนาพื้นที่ของตน จากนั้นเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อสร้างความตระหนักและเข้าใจตรงกันบนพื้นฐานของข้อมูลและข้อเท็จจริงในพื้นที่ แทนการเริ่มต้นจากแผนการพัฒนาหรือนโยบายของภาครัฐ โดยใช้การสื่อสารสาธารณะในวิธีต่างๆ ให้กับคนในเมืองหรือชุมชนเป้าหมาย และแกนนำจำเป็นต้องสร้างระบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อ ความเป็นเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ควบคู่กัน จากนั้นจึงมีการสร้างเครือข่าย/กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มประชาสังคม ชุมชนเข้มแข็ง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดความคิดเชื่อมโยง ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการทำงานที่มาจากความสัมพันธ์ในแนวราบ

แต่ในขั้นตอนนี้ต้องระมัดระวังการขึ้นนำจากกลุ่มผู้นำ โดยเฉพาะในเขตเมืองหรือชุมชนที่ได้รับการกระตุ้นจากบุคคลภายนอก นอกจากนี้ต้องมีการติดตามและประเมินผล เพื่อเป็นการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับดำเนินงานระยะต่อไป

ในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน จำเป็นต้องยึดหลักการพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือ ความเป็นเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่แต่ละแห่ง มีความแตกต่างกันตามความพร้อม ความพึงพอใจของชาวเมือง ชาวชุมชนนั้น ๆ และ ประการที่สอง คือ เมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องมีความเคลื่อนไหวและสามารถแปรเปลี่ยนปรับปรุงให้ดีขึ้นได้เรื่อยๆ ด้วย

กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 6-3) หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาความเป็นเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพราะความน่าอยู่เกิดจากความพอใจของคนในชุมชนซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

จากการทบทวนแนวคิดเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การอนามัยโลก (อ้างถึงในไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร, 2537) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (2545) สมาคมสันนิบาตแห่งประเทศไทย (2545) มูลนิธิการพัฒนาไทย และสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (2547) และ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550) ปรีดี บุรณศิริ (อ้างถึงใน <http://www.khlong-u-taphao.com>) สามารถสรุปลักษณะของเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืนได้ดังนี้

(1) ด้านกายภาพ เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการจัดวางผังเมืองและโครงสร้างพื้นฐานเหมาะสมกับประชาชน ทำให้ประชาชนเกิดความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชนให้ดูสะอาดปลอดภัย การจัดพื้นที่กลางสำหรับดำเนินกิจกรรมในชุมชน และมีระบบบริหารจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชุมชนที่ดี

(2) ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นเมืองหรือชุมชนที่สามารถจัดพื้นที่หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางมนุษย์สร้างขึ้นได้อย่างเหมาะสม เช่น การควบคุมมลภาวะทางน้ำ อากาศ ดิน และความดังของเสียง การจัดให้มีการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ อาทิ การอนุรักษ์อาคารโบราณ การจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้คำนึงถึง เอกลักษณ์ท้องถิ่นตัวเอง

(3) ด้านสังคม เป็นเมืองหรือชุมชนที่ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ร่วมมือดำเนินงานสาธารณะด้วยกัน เช่น ภาครัฐเข้ามามีหน้าที่ในการจัดการบริการขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิที่ประชาชนได้รับ เช่น การบริการด้านการแพทย์หรือด้านการศึกษา ภาคเอกชน เช่น การเป็นแหล่งระดมทุน หรือ ทุกภาคส่วนร่วมกันรณรงค์ให้สามารถปฏิบัติกิจกรรม หรือดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ชีวิตประจำวันเกิดความปลอดภัยจากอาชญากรรมและภัยพิบัติต่างๆ นอกจากนี้ประชาชนยังได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว

(4) ด้านเศรษฐกิจ เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนสามารถประกอบอาชีพ หรือมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

(5) ด้านธรรมาภิบาล เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการบริหารจัดการ ยึดความโปร่งใส ความยุติธรรม และประโยชน์ของสมาชิกเป็นที่ตั้ง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

เมื่อพิจารณารวมกันแล้ว พบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีความสำคัญในการผลักดันกระบวนการพัฒนาเพื่อความเป็นเมืองและชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพราะผู้นำจะเป็นตัวกระตุ้นในทุกภาคส่วน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดการดำเนินงานในแต่ละด้านได้อย่างต่อเนื่อง และมีความสมดุลซึ่งกันและกัน (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 6-3)

สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน เพื่อนำมาใช้ในการศึกษากระบวนการทำงานป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของชุมชน โดยจะพิจารณาจากการดำเนินกิจกรรมและโครงการในชุมชน โดยศึกษากิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น นำมาสู่ความน่าอยู่ในมิติต่างๆ ใน *ด้านกายภาพ* เช่น การจัดการโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน *ด้านสังคม* เช่น กฎกติกาข้อตกลงในชุมชน *ด้านสิ่งแวดล้อม* เช่น การจัดการสภาพภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น เป็นระเบียบ *ด้านเศรษฐกิจ* เช่น การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจกับสมาชิกชุมชน โดยมี *ระบบธรรมาภิบาลในชุมชน* คือ การจัดการภายในชุมชนให้เกิดความโปร่งใส และผลจากกิจกรรมชุมชนดังกล่าวนำมาสู่การวิเคราะห์บทบาทขององค์กรชุมชน ในการดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้

2.1.2 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

แนวความคิดชุมชนเข้มแข็งมาจากกระแสแนวคิดอย่างน้อย 3 กระแสได้แก่ (1) กระแสวัฒนธรรมชุมชน (2) กระแสธรรมาภิบาล และ (3) กระแสประชาสังคม โดยทั้งสามกระแสดังกล่าวได้มีแนวคิดร่วมกันในการใช้พลังของสังคมทั้งที่มาจากชุมชนท้องถิ่น หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน มาเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาสังคม โดยแนวคิดชุมชนเข้มแข็งได้กล่าวอย่างเป็นรูปธรรมในแผนการพัฒนาประเทศตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) (*โอกาส ปัญญา, 2542*) จนกระทั่งปัจจุบันชุมชนเข้มแข็งได้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (*สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 2*) สำหรับความหมายของชุมชนเข้มแข็งได้มีหน่วยงานราชการและบุคคลต่างๆ ได้ให้ความหมายอันสะท้อนลักษณะและองค์ประกอบแง่มุมต่างๆ ของชุมชนเข้มแข็งได้ดังนี้

ธีรยุทธ บุญมี (2536 : 192) ได้กล่าวถึงสังคมเข้มแข็ง หมายถึง การรวบรวมพลังทางสังคมที่มีลักษณะกระจาย (Diffuse) ให้เข้ามารวมกันโดยมาจากทุกภาคส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ มีกลุ่มองค์กรที่หลากหลายที่ทำตัวให้เข้มแข็ง โดยไม่จำเป็นต้องมีระดับทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป้าหมายทางการเมือง

ประเวศ วะสี (2538: 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน หรือมีการรวมกลุ่มด้วยกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539: 236) ได้ให้ความหมายว่า ชุมชน ในความหมายเชิงกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่รวมตัวกัน การรวมตัวที่เกิดขึ้นนั้น จะพิจารณาจากวัตถุประสงค์ กิจกรรม การมีส่วนร่วม และการจัดการกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ โดยองค์กรชุมชน หรือองค์กรภาคประชาชนเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2539: 162) ได้กล่าวว่าเป็นสังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไกกระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2543: 37) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง คือความสามารถในการปรับตัว ในการที่จะจัดการความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นมา หรือมีระบบความรู้ใหม่ เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงโดยคำนึงการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีของคนอื่นๆ

คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2543: 1) ได้กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเอง และพึ่งกันเอง ได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 2) ได้กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า ชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ระดับสูง มีองค์กรชุมชน กลุ่มผู้นำเปลี่ยนแปลงและภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหรือท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทย ได้อย่างต่อเนื่อง

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน มีการติดต่อ มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การเกิดขึ้นของชุมชนเข้มแข็ง เริ่มต้นจากการเกิดจิตสำนึกของคนในสังคม โดยเฉพาะเมื่อสังคมเกิดปัญหา ทำให้เกิดกลุ่มที่จะต้องลงมือแก้ไขร่วมกัน โดยอาจเป็นกลุ่มที่มีจิตสำนึกร่วมกัน หรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับผลประโยชน์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะก่อให้เกิดอุดมการณ์ เกิดความผูกพันทางสังคม และนำไปสู่การขับเคลื่อนสังคม ตามบทบาทระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ การขับเคลื่อนดังกล่าวจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของสังคม และหน้าที่ของภาคส่วนต่างๆ ที่มีคุณค่าต่อสังคม (ธีรยุทธ บุญมี, 2536: 193-196)

ชุมชนเข้มแข็งที่เกิดขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องมีลักษณะและปัจจัยต่างๆ ที่นำไปสู่ความเป็นชุมชน จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องของ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) สมัคร สุพรรณรัตน์ (2539) อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงษ์ (2540) โกมล ชอบชื่นชม (2540) อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารท (2540) พัทธเนม (2540)

เดวิท แมทิวส์ (2540) สมพันธ์ เตชะอธิก (2540) สุรุฒิ ปัดไธสง(2542) ขนิษฐา แจ้งใจ (2543) คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (2543) เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544) วิจิต ประกายหาญ (2544) คณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ (2544) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) ได้มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับลักษณะและปัจจัยต่างๆ คือ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (2) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และ (3) ผู้นำและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

(1) การมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มต้นจากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป็นการสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานตรงกัน เริ่มต้นด้วย การยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ง่ายและรวดเร็ว ทำให้เกิดจิตสำนึกของความเป็นชุมชน เกิดการรวมตัวด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร หรือผลประโยชน์ร่วมกัน สิ่งนี้จะเกิดขึ้นหลังจากการทำงานร่วมกัน ที่มาจากการร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมแบบแนวราบ เพราะทำให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยแบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะของการพึ่งพาตนเอง อีกทั้งยังนำมาสู่การเกิดความร่วมมือและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระ เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่จำกัดว่าจะมาจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนา

(2) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งที่กล่าวมาข้างต้น หรือการมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ ทั้งที่มาจากภูมิปัญญา วัฒนธรรม ท้องถิ่น หรือความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากภายนอก นำสู่การร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้ชุมชนต้องมีการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการขยายเครือข่ายความรู้ และการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสื่อสารที่สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้นั้น อาจจะมาจากการพูดคุยสื่อสารในชีวิตประจำวัน หรือ องค์กรชุมชนทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับภายนอก

(3) ผู้นำและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ชุมชนต้องมีระบบจัดการที่มีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากร บุคคล งบประมาณ ฯลฯ โดยเริ่มต้นมาจากผู้นำชุมชน เพราะผู้นำ ถือเป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชน ผู้นำชุมชนที่สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ของชุมชนได้นั้น จำเป็นต้องมี ภาวะผู้นำ (Leadership) อันประกอบด้วยวิสัยทัศน์ (vision) และความรู้ต่างๆ ที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงเป็นผลกระทบเชิงบวกต่อสมาชิก และชุมชน (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์: 2549) อีกทั้งผู้นำจำเป็นต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) และ ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social

Responsibility) (ทัศนีย์ ลักษณะภิชนชัช, 2551) อันเป็นลักษณะที่ทำให้ผู้นำ สร้างความเชื่อถือศรัทธาจากสมาชิกในชุมชน อันนำมาสู่การเกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ในความเป็นจริงแล้วความเข้มแข็งของชุมชนไม่สามารถแยกออกมาเป็นเงื่อนไขต่าง ๆ ได้ แต่เป็นองค์รวมแห่งปรากฏการณ์ ความเข้มแข็งของชุมชนจะเป็นประเด็นใดหรือบนพื้นฐานเรื่องใด จุดนั้นจะเป็นตัวบ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชน (สุรวุฒิ ปัดไธสง, 2542)

กระบวนการทำงานของชุมชนที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งนั้นสามารถอาศัย แนวทาง 4 ประการ คือ (1) การกำหนดประเด็นปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนขบคิดปัญหาทั้งในมุมมองของตนเองและส่วนรวม เช่น ปัญหายาเสพติด อาจะวางกรอบแนวทางที่หลากหลายวิธี เช่น การกระตุ้นให้เยาวชนบอกบิดาเสพติด การทำโครงการชุมชนเฝ้าระวังยาเสพติด การร่วมวางปัญหาทำให้ประชาชนได้ช่วยขบคิดวิธีการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ เป็นต้น (2) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบวิเคราะห์ เนื่องจากการกำหนดประเด็นปัญหาแต่ละคนต่างมองแตกต่างกัน ดังนั้นการเข้าร่วมสนทนาในฐานะที่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดกระบวนการตัดสินใจที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติโดยสร้างความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรม (3) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกิจกรรมอันเกิดจากความสัมพันธ์ในแนวระนาบทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การฟื้นฟูสวนสาธารณะ การทาสีกำแพง ทำความสะอาดชุมชน และ (4) การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินด้วยความรู้สึกและความเป็นเจ้าของและรับผิดชอบร่วมกัน มากกว่าการประเมินโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการผลที่จับต้องได้ (เดวิท แมทิวส์, 2540)

เมื่อมีการดำเนินงานของชุมชนไปได้ระยะหนึ่งแล้วนั้น การบ่งบอกถึงความก้าวหน้าในการดำเนินงาน หรือความสำเร็จจากชุมชน จำเป็นต้องอาศัยตัวชี้วัดมาอธิบายดังกล่าว ซึ่งตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง สีลาภรณ์ นาครทรรพ และ ฉลวยลักษณ์ สิ้นประเสริฐ (2538) และ กาญจนา แก้วเทพ (2540) ได้กล่าวถึงการพิจารณาความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็งได้ดังนี้

(1) ด้านคน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ ผู้นำชุมชน ได้แก่ จำนวนผู้นำ มีหลายคนหรือไม่ ความรู้และทักษะของผู้นำ มีหลายด้านหรือไม่ และ สมาชิกชุมชน ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันและจะมีการสืบทอดสมาชิกใหม่ในอนาคต และ ทักษะ ความรู้ ความรู้และความคิดของสมาชิก เช่น การขยายขอบเขตความสามารถของผู้นำ คุณภาพของสมาชิกที่ได้เรียนรู้มีพลังความรู้และความสามารถที่จะคิดค้นวิธีการทำกิจกรรมออกมา

(2) ด้านการดำเนินกิจกรรม สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ประเด็นคือ การตอบสนองต่อปัญหา ได้แก่ ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหาที่มีความหลากหลายทั้งภายนอกและภายในชุมชน และจำนวนปัญหาที่แก้ไขได้ การจัดการกลุ่ม ได้แก่ ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่างๆ การสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง การมีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน ความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้ง

สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม และ *การขยายผล* ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น ประเภทงาน และกิจกรรม มีหลากหลายมากขึ้น การมีเครือข่ายที่กว้างขวาง ความหลากหลายของเครือข่ายที่เข้าร่วม และจำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

(3) ด้านการยอมรับจากการพิจารณาภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก การมีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงาน การมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ / แหล่งทุนต่างๆ ได้มากขึ้น ทั้งในประเด็นปัญหาความขัดแย้ง และการขอรับการสนับสนุนต่างๆ

สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษานำแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง เพื่อมาศึกษากระบวนการของชุมชน ที่อาศัย ผู้นำ การมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ อันนำมาสู่ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ ความหลากหลายของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาในชุมชน การยอมรับจากภายนอก ซึ่งผลลัพธ์จากความเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็งดังกล่าว นำมาสู่บทบาทของชุมชนในการดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้

2.1.3 แนวคิดสังคมความเสี่ยง

แนวคิดสังคมความเสี่ยงเป็นแนวคิดจากนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน คือ Ulrich Beck ได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพความเจริญก้าวหน้าสังคมโลกาภิวัตน์ได้สร้างผลกระทบต่อสังคมปัจจุบัน อันเป็นความเสี่ยงที่มีความสลับซับซ้อน มีผลต่อชุดความสัมพันธ์ และความไม่แน่นอนต่อระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสุขภาพ หรือความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน เป็นต้น (สุริชัย หวันแก้ว, 2549)

ความหมายของสังคมความเสี่ยง Ulrich Beck ได้กล่าวว่า สังคมความเสี่ยงสามารถใช้ความหมายของคำว่า “เสี่ยง” ในฐานะที่เป็นวิธีการจัดการกับอันตรายและความไม่มั่นคงของกระบวนการของโลกาภิวัตน์ (Ulrich Beck 1992: 21) จากการทบทวนแนวคิดดังกล่าวพบว่ามีนักวิชาการและหน่วยงาน ได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกันดังนี้

Drottz Sjoberg (1991) และ Adam (1995) กล่าวว่า ความเสี่ยงเป็นโอกาสความน่าจะเป็น และผลลัพธ์ที่ตามมาของเหตุการณ์ที่เป็นไปในทิศทางแง่ลบ

Shapira (1994) กล่าวว่า ความเสี่ยงอาจอธิบายด้วยคำบางคำ เช่น ความไม่รู้ (Ignorance) ความไม่มั่นใจ (Uncertainty) ความคลุมเครือ (Ambiguity) และความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ (Incomplete knowledge) สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับมุมมองของคนที่มีต่อปรากฏการณ์ภายในบริบทของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง วิธีมองเช่นนี้ทำให้ความหมายของความเสี่ยงเปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ธรรมดาไปสู่สิ่งที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานการณ์ความเสี่ยงแต่ละสถานการณ์

Chicken & Posner (1998) ได้กล่าวว่า ความเสี่ยงเป็นผลมาจาก อันตราย (Hazard) คือ สถานการณ์ที่ทำให้เกิดความเสียหาย ทำให้เกิดการบาดเจ็บ สูญเสีย เป็นต้น และการปรากฏ (Exposure) คือ ผลจากความเสียหายของสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งอาจจะมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 1225) ได้ให้ความหมายของคำว่าเสี่ยงว่า การลองเผชิญดูที่อาจจะให้ผล 2 ทางคือ ทางดีหรือไม่ดี หรือ การมีโอกาสจะได้รับทุกข์หรืออันตราย

มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2549) กล่าวว่า ความเสี่ยง หมายถึง เหตุการณ์ที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือเกิดขึ้นจริงอย่างไร แต่อาจจะมีแนวทางที่กำหนดค่าความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ล่วงหน้า หรือกล่าวได้ว่าความเสี่ยงเป็นเรื่องของการมองไปในอนาคต ความเสี่ยงในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งจะสิ้นสุดเมื่อมีเหตุการณ์จากความเสี่ยงนั้นได้เกิดขึ้น และมีผลลัพธ์ของเหตุการณ์ตามมา ความเสี่ยงเหตุการณ์หนึ่งอาจจะไม่ได้กระทบต่อทุกคน แต่ไม่ได้หมายความว่า คนที่ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นั้นจะไม่มีความเสี่ยง คนที่มีความเสี่ยงทุกคนอาจไม่ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยง เช่น คนทุกคนมีความเสี่ยงที่จะถูกรถชน

จากความหมายของคำว่าความเสี่ยงสามารถสรุปได้ว่า ความเสี่ยงเป็นความไม่แน่นอนของโอกาสที่จะเกิดขึ้น โดยความเสี่ยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นได้

โดยปกติชีวิตประจำวันของเราจะอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงเป็นประจำ แต่ความเสี่ยงที่มาจากผลกระทบของโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการพัฒนาของความเป็นปัจเจกนิยม มีผลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติตามรูปแบบสังคมสมัยก่อนคลายตัวลง ทำให้คนรุ่นใหม่เกิดทางเลือกในการใช้ชีวิตจากความต้องการของตนเองซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ การตอบสนองเป็นกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำของโลกาภิวัตน์ แต่เป็นกระบวนการที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ (Unpredictable) การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Rapid change) จึงทำให้เกิดความเสี่ยง (Risk) รูปแบบใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา (สุริชัย หวันแก้ว และคณะ, 2549)

รูปแบบของความเสี่ยงสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ (1) ความเสี่ยงภายนอก (External risk) คือ ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเองจากธรรมชาติ ได้แก่ อุทกภัย ภัยแล้ง เป็นต้น (2) ความเสี่ยงที่ผลิตสร้างขึ้น (Manufactured risk) คือ ความเสี่ยงที่เกิดจากการใช้ความรู้จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และส่งผลกระทบกลับมา ปัจจุบันความเสี่ยงทั้งสองประเภทนี้ไม่ได้แยกจากกัน เพราะความเสี่ยงภายนอกอาจจะเกิดจากความเสี่ยงที่ผลิตสร้างขึ้น เช่น ปัญหาน้ำท่วมรุนแรงอาจจะมีสาเหตุมาจากภาวะโลกร้อนที่เกิดมาจากการใช้พลังงานของมนุษย์จำนวนมาก ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดเฉพาะกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือแม้แต่ในชีวิตประจำวัน Anthony Giddens (2002:26) ความเสี่ยงของโลกสมัยปัจจุบันเมื่อพิจารณาแล้วมาจาก ความเสี่ยงที่ผลิตสร้างขึ้น (Manufactured risk) ทำให้เกิดสังคมความเสี่ยง

Ulrich Beck ได้อธิบายว่าสังคมความเสี่ยง เริ่มจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทำให้เกิดการทดลองอนาคตของความปลอดภัยสาธารณะ สุขภาพอนามัยส่วนตัว หรือความปลอดภัยเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ นวัตกรรมใหม่ๆนี้อาจจะก่อให้เกิดความหายนะ และความคลุมเครือไม่ชัดเจนของอนาคตได้ ทำให้คนมีความหวาดระแวงเพิ่มขึ้น ทำให้มีการแสดงออกที่จะหลีกเลี่ยงจากความเสี่ยงหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การรับประทานอาหารปลอดสารพิษ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาอาหารปนเปื้อน เป็นต้น แต่ Ulrich Beck ได้กล่าวว่า ผลในทางบวกของสังคมความเสี่ยงนี้ จะทำให้คนมีการ “ตอบสนอง” ต่ออันตรายมากยิ่งขึ้น (Ulrich Beck, 1992 อ้างถึงใน ศิริวรรณ อนันต์โท และคณะ, 2549: 27)

นอกจากนี้ Ulrich Beck ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับสังคมสภาพความเสี่ยง โดยเปรียบเทียบกับสังคมชนชั้นว่า สังคมชนชั้นมีความไม่เป็นธรรม มีตำแหน่งชนชั้นทางสังคม ส่วนใหญ่เกิดจากการครอบครองปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ต้องกระจายความเจริญสู่สังคม ในขณะที่เดียวกันสิ่งเหล่านี้ ทำให้เกิดสำนึกชนชั้นทางสังคม (Class consciousness) ถึงแม้ว่าสังคมปัจจุบันยังไม่สามารถกระจายความเท่าเทียมได้ทั้งหมดก็ตาม แต่ว่าในสังคมความเสี่ยง การกระจายความเสี่ยง (Risk distribution) เป็นประเด็นทางสังคม เพราะความเสี่ยงเป็นผลเสียต่อสังคม ทำให้ประชาชนเกิดสำนึกความเสี่ยง (Risk consciousness)¹ ซึ่งสังคมนี้จะมีเป้าหมายในการจัดการรับมือกับความเสี่ยง แต่อย่างไรก็ตาม การรับมือกับความเสี่ยงจากคนแต่ละกลุ่มในสังคมย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น ความเสี่ยงจากมลภาวะทางอากาศ คนรวยอาจจะซื้อเครื่องฟอกอากาศ ในขณะที่คนจนต้องทนกับมลพิษต่อไป

ก่อนที่สังคมจะเกิดสำนึกของความเสี่ยงนั้น ต้องมาจากการรับรู้ความเสี่ยง (Risk perception) ในการรับรู้ความเสี่ยงได้มีทฤษฎีใหญ่ๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทักษะของกระบวนทัศน์จิตมาตร (Psychometric paradigm) และ ทักษะทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ทักษะของกระบวนทัศน์จิตมาตร (Psychometric paradigm) มองว่าความเสี่ยงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ สามารถวัด และคำนวณออกมาได้อย่างชัดเจนผ่านองค์ความรู้ศาสตร์ต่างๆ ได้ เช่น วิทยาศาสตร์ สถิติ จิตวิทยา และเศรษฐศาสตร์ โดยการประเมินความเสี่ยงมาจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขา ถือว่าจะเป็นการประเมินที่ถูกต้อง (สุริชัย หวันแก้ว, 2547: 9-10)

¹ เนื่องจาก Ulrich Beck ได้อธิบายสังคมความเสี่ยงเปรียบเทียบกับสังคมชนชั้น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขออธิบายการเกิดสำนึกของความเสี่ยง เปรียบเทียบกับการเกิดสำนึกทางสังคมดังนี้ การเกิดสำนึกทางสังคมเป็นการเกิดสำนึกที่มาจากความตระหนักของแต่ละบุคคล หรือหลายๆ คนร่วมกัน ที่ต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงที่อยู่รอบบุคคลนั้น ๆ ส่วนการรับรู้เป็นการทราบถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง อาจเกิดความสำนึกหรือไม่สำนึกก็ได้ การรับรู้จะเกิดขึ้นก่อนการสำนึก (Alex Scott, 2000) ดังนั้นการอธิบายสำนึกของความเสี่ยงทางสังคมนั้น สามารถอธิบายได้ว่า ปัจเจกบุคคลเกิดความตระหนักในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง เช่น การเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของเซพติดในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนจะเกิดการรับรู้ต่อสภาพปัญหา จนกระทั่งเกิดการลงมือเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาคั้งการกระทำดังกล่าวเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนความสำนึกของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ซึ่งในกระบวนการนี้ จะไม่ได้พิจารณาถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรม *Paul Slovic (1987)* ได้กล่าวว่า การศึกษาการรับรู้ความเสี่ยงจากผู้เชี่ยวชาญและคนทั่วไปมีความเห็นตรงข้ามกัน เพราะผู้เชี่ยวชาญจะใช้วิธีทางด้านวิทยาศาสตร์ในการพิจารณา แต่คนทั่วไปจะมีแนวคิดมาจากด้านสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง Slovic ได้ยกตัวอย่างการวิจัยในสวีเดนเกี่ยวกับการรับรู้ความเสี่ยง เรื่องการก่อสร้างสถานที่ทิ้งของเสียจากปฏิกรณ์นิวเคลียร์ พบว่า คนทั่วไปมีความเห็นที่ตรงข้ามผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวว่าไม่มีอันตรายใดๆ แต่คนทั่วไปไม่มีความคิดเช่นนั้น เนื่องจากมีความเห็นเชื่อมโยงกับอันตรายจากโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ หรืออาวุธนิวเคลียร์ที่มีอำนาจทำลายล้างอย่างรุนแรง สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้นการศึกษาทัศนคติความเสี่ยงทางสังคมจากคนในชุมชน ดังนั้น จึงขอไม่นำทัศนคติความเสี่ยงจากมุมมองผู้เชี่ยวชาญมาใช้ประกอบในการพิจารณา

ส่วนทัศนคติทางด้านสังคมวัฒนธรรมเป็นทัศนคติที่มีความสัมพันธ์จากด้านสังคมวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีนักคิดที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติดังกล่าวดังนี้ *Marry Douglas (อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, 2547:16-17)* มองว่าความเสี่ยงเป็นเรื่องของบริบททางวัฒนธรรม ความเสี่ยงเป็นสิ่งสร้างในสังคม (social construction) มองว่า “ภัย” (Danger) อยู่ในสังคมจริง และการตอบสนองต่อภัย คือความเสี่ยงที่ถูกสร้างและสื่อผ่านวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ นอกจากนี้ *Marry Douglas* ได้กล่าวว่า ความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่มีความแตกต่างจากภัยในสังคมสมัยก่อน คือ ความเสี่ยงในสังคมสมัยก่อนเป็นการฝ่าฝืนข้อห้าม ระบบจารีตของชุมชน แต่ในปัจจุบันความเสี่ยงคือโอกาสได้รับภัยจากผู้อื่น ทำให้ต้องระมัดระวังภัยที่ไม่สามารถควบคุมจากตนเองได้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักคิดทฤษฎีการควบคุมครอบงำ (Governmentality) ได้มองว่า ความเสี่ยง หรือ ภัย เป็นสิ่งสร้างทางสังคม อันเป็นความรู้ชุดหนึ่งที่ไม่สามารถแยกออกมาจากอำนาจ ซึ่ง *Foucault* มองว่าอำนาจเป็นการควบคุมครอบงำผ่านรูปต่างๆ ให้คนต้องอยู่ในกฎระเบียบของสังคม ส่วน *Castells* มองว่าการควบคุมครอบงำของความเสี่ยง มีลักษณะไม่เฉพาะเจาะจง ซึ่งแต่ละปัจจัยเสี่ยงมีโอกาสที่จะแสดงน้อยมาก แต่เป็นการรวมตัวของปัจจัยความเสี่ยงต่างๆ จะเกิดหมวดหมู่ของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ดังนั้นป้องกันและเฝ้าระวังความเสี่ยงด้วยการตรวจตราสอดส่องคนในสังคม (Surveillance) จึงไม่ได้มุ่งเน้นไปยังกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เน้นให้คนทุกคนในสังคม เพื่อเกิดการดูแลตัวเองและตั้งมาตรฐานควบคุมไม่ให้บางอย่างเกิดขึ้น (*สุริชัย หวันแก้ว, 2547: 16-17*)

ในทัศนะของความเสี่ยงนั้นกล่าวสรุปโดยภาพรวมว่า ความเสี่ยงในสังคมสมัยใหม่เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากการสร้างของมนุษย์ (ความเสี่ยงที่ถูกผลิตสร้าง) มนุษย์มีโอกาสได้รับภัยจากความเสี่ยงได้ตลอดเวลา โดยผลของความเสี่ยงนั้น เรามักจะไม่ทราบว่ามีระดับความรุนแรงเสียหายอย่างไร จนกระทั่งความเสี่ยงได้เกิดขึ้นและไม่สามารถเข้าไปแก้ไขได้อีกแล้ว (*Anthony Giddens, 2000:28*) ดังนั้นทัศนคติต่อความเสี่ยงในสังคมนั้นมีประเด็นที่สำคัญว่า

สังคมมีความเข้าใจต่อความเสี่ยงและรับมือกับความเสี่ยงเพื่อให้เกิดการป้องกันได้มากกว่า
อย่างไร

Niklas Luhnam (1993: 29) ได้กล่าวว่า การรับมือกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเป็นการ
ป้องกันที่เตรียมตัวรับมือสำหรับความไม่แน่นอนของอนาคต โดยลดความน่าจะเป็นของ
เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น การป้องกันอาจจะเป็นการปฏิบัติเพื่อการป้องกัน เช่น การเรียนรู้การ
ใช้อาวุธ การสำรองเงินฉุกเฉิน การสร้างเครือข่ายเพื่อนสำหรับความช่วยเหลือ สอดคล้องกับ
Anthony Giddens (2000) ที่ได้กล่าวว่า การรับมือกับความเสี่ยงที่ผลิตสร้างขึ้น เพื่อจำกัด
ผลกระทบและขอบเขตของปัญหา ควรใช้หลักการ “กันไว้ดีกว่าแก้” (precautionary principle)
อันเป็นหลักการของการป้องกันผลกระทบจากการตัดสินใจที่มีผลต่อสาธารณะ โดยส่วนใหญ่
จะใช้หลักการนี้กับประเด็นทางด้านสุขภาพ หรือสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันหลักการนี้ได้ใช้เป็น
วิธีการจัดการกับสภาพโลกาภิวัตน์หรือสังคมความเสี่ยง การพยายามลดความเสี่ยงต้องเพิ่ม
การตัดสินใจที่แน่นอน และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ด้วยการวิเคราะห์ความเป็นไป
ได้ของผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้น การดำเนินการลดความเสี่ยงอาจให้สังคมพิจารณา
ถึงลักษณะของความเสี่ยง จากนั้นระบุดอกมาเป็นความรู้ และ รณรงค์ให้เกิดสาธารณะเกิดความ
ตระหนัก เพื่อให้เกิดการจัดการต่อความเสี่ยงต่อไป (*Linda Botterill and Nicole Mazur,*
2004:15-16) การดำเนินบทบาทจัดการต่อความเสี่ยงทุกฝ่ายล้วนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหา
เช่น ภาครัฐ มีบทบาทในการจัดการความเสี่ยงโดยการดำเนินงานตามนโยบายโครงการต่างๆ
เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การส่งเสริมการลงทุน การออกกฎหมาย ภาคประชาชน ได้แก่
ครอบครัว ชุมชน ประชาคม และองค์กรภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือ เช่น การช่วยเหลือ
ระหว่างสมาชิกครอบครัว ชุมชน การจัดการกลุ่ม เป็นต้น และ ภาคเอกชนหรือกลไกตลาด/
เศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการความเสี่ยงทางสังคมอันเกิดตามกลไกของเศรษฐกิจหรือกลไก
การตลาด เช่น การลงทุนทางธุรกิจ ที่ทำให้เกิดการจ้างงาน และการกระจายรายได้
(*ไมตรี วสันตวิวงศ์, 2545*)

สำหรับความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชนนั้น *Steven Miles (2000 อ้างถึงใน*
สุริชัย หวันแก้วและคณะ, 2549: 18-20) กล่าวว่าสภาพสังคมปัจจุบันที่เด็กและเยาวชนอาศัยนั้น
เป็นลักษณะของสังคมความเสี่ยง เพราะเป็นสังคมที่คนรุ่นก่อน ใช้กระบวนการโลกาภิวัตน์อัน
ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม เกิดวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ มีค่านิยม แนว
ทางการปฏิบัติต่างๆ ที่ประสานกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งทำให้ไม่
สามารถหาได้ว่า สิ่งใดคือ มาตรฐาน คุณค่า มีผลทำให้สภาพสังคมที่เด็กและเยาวชนใช้ชีวิต
อาศัยอยู่นั้นมีความไม่แน่นอน ไม่มั่นคงสูงมาก

วิถีการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน แม้ว่าเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เมื่อพิจารณา
กลับพบว่าวิถีชีวิตของแต่ละคนมีจุดร่วมกัน (The common) และความเป็นสังคม (The social)
ผู้คนจะเลือกวิถีการใช้ชีวิตอย่างอิงสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้วิถีชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันมีความ

แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งวิธีของกลุ่มนี้ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของคุณค่า ทศนคติ เป้าหมาย ที่อาจจะสะท้อนให้เห็นจาก การบริโภค การใช้เวลาว่าง ที่พวกเขาได้ใช้เวลาร่วมกัน ซึ่งสิ่งที่สะท้อนออกมานั้นทำให้เห็นกลุ่มนี้ มีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมชัดเจน การแสดงออกของกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทเงื่อนไขของกลุ่มนั้น มีผลต่อในช่วงเวลา การเปลี่ยนผ่าน (Transformation) จากวัยเยาว์สู่วัยผู้ใหญ่ (Adulthood) ดังนั้นประสบการณ์ ในการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนในช่วงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ท่ามกลางความไม่แน่นอนนี้ ย่อมมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรในอนาคต

การใช้ชีวิตในปัจจุบันนี้ สภาพสังคมได้มีส่วนกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนได้มีวิถีชีวิต ที่มาจากการเลือกจากความต้องการของตนเอง หรือ ต้องเลือกเพราะได้รับจากผู้อื่น กล่าวได้ว่า เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันนี้ได้มีวิถีชีวิตมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยวิถีทางที่ซับซ้อน (Complex) และย้อนแย้ง (Paradox) ทั้งเป็นผู้กระทำ (Active) และถูกกระทำ (Passive) ดังนั้น การเกิดสภาพสังคมความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนนี้ จึงมีผลกระทบสำคัญต่อการใช้ชีวิตของพวกเขาในอนาคต

การพิจารณาสภาพสังคมความเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนนั้น สถาบันรามจิตติ (2549) ได้ใช้เสนอแนวทางการวิเคราะห์ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องसानพาน² มาใช้ในมุมมองด้านเด็กและเยาวชน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของปัญหาสังคมที่มาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อันเป็นผลจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคม ซึ่งจากการศึกษาของโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) ในรอบปี พ.ศ. 2547-2548 ได้พบว่า ในจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัว ประชากรในลำดับต้นๆ ของประเทศ มีปัญหาเด็กและเยาวชนในระดับสูง อีกทั้งยังพบความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้หลายด้านที่ทำนายปัญหาสังคม โดยมีลักษณะร่วมที่ปรากฏคือ ต้นสายพาน เริ่มมาจากสถาบันครอบครัวอ่อนแอ พื้นที่อบายมุขขาดการควบคุม กลางสายพาน ทำให้ เด็กและเยาวชนติดการเที่ยวเตร่ ใช้สารเสพติด และปลายทาง คือ สถิติการเกิดอุบัติเหตุ การมีเพศสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนอยู่ในระดับสูง

การวิเคราะห์ผ่านวาทกรรมดังกล่าว ทำให้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน ได้ 3 ประการ (1) ขจัดร้าย คือ การลดปัจจัยเสี่ยงและพื้นที่เสี่ยงที่เป็นอันตรายหรือไม่เหมาะสมกับเด็ก รวมถึงการมีมาตรการควบคุมจัดระเบียบพื้นที่ทางสังคมและสื่อที่ไม่เหมาะสม ให้เป็นรูปธรรม เช่น การกวาดล้างสื่อลามก การจัดระเบียบหอพักนักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

² สายพานเป็นเครื่องมือที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และบังคับให้ทางออกสิ่งของต่างๆ มีเพียงช่องเดียว ตัวอย่างที่เห็นได้จากการนำวาทกรรมดังกล่าวไปใช้งานภาคสังคม คือ การมองโรงเรียนเป็นแหล่งศึกษา พร้อมกับ การฝากความหวังที่ให้ระบบโรงเรียนเป็นสายพานลำเลียงคนไปสู่การเป็นผู้รู้หนังสือและเป็นแรงงานในอนาคต (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2550)

(2) *ขยายดี* คือ การเพิ่มพื้นที่กายภาพ สื่อที่มีคุณภาพ และกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน จากทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน สถาบันศาสนา ชุมชน ภาคเอกชน และ (3) *มีภูมิคุ้มกัน* คือ การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญในการเลี้ยงดูและขัดเกลาเด็กให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ การส่งเสริมบทบาทสื่อและสถานศึกษาในการสร้างค่านิยมที่ดีให้เด็ก รวมถึงการลงทุนในระบบวิจัยเพื่อการศึกษาติดตามและเฝ้าระวังทางสังคม

สำหรับในการศึกษารุ่นนี้ผู้ศึกษานำแนวคิดสังคมความเสี่ยง เพื่อใช้สำหรับการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความเสี่ยงทางสังคม ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชน และทราบทัศนคติต่อความเสี่ยงทางสังคมจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน อันนำมาสู่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างที่มาของความเสี่ยง และ กระบวนการจัดการกับความเสี่ยงขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนที่อาศัยในชุมชนได้

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 บทบาทขององค์กรชุมชนกับการแก้ไขปัญหา

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบทบาทขององค์กรชุมชน และชุมชนเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาที่ตั้งนี้

สะแลแม อาแวนิ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง “การป้องกันยาเสพติดโดยองค์กรชุมชน: กรณีศึกษาบ้านเจาะกือแย ตำบลตะบิ้ง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี” พบว่ารูปแบบการดำเนินงานป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชนที่ประสบความสำเร็จมาจากความร่วมมือของชุมชนในการเฝ้าระวังไม่ให้ลูกหลานติดยาเสพติด ผู้นำชุมชนได้ใช้หลักศาสนาชักนำผู้ติดยาเสพติดมาเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดรักษา และการใช้มาตรการป้องกัน เช่น การตั้งกลุ่มสันหนากการด้านกีฬา เพื่อทำให้เกิดระบบเพื่อนเตือนเพื่อน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ส่วนอุปสรรคในการดำเนินงานจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้นำชุมชนในการดำเนินงาน และชาวบ้านที่กลัวภัยอันตรายจากการแจ้งเบาะแสยาเสพติด

กฤษณ์พงษ์ ใจรักเรียน (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “บทบาทของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดภายใต้โครงการหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง” พบว่า บทบาทของชุมชนตามหลักอุดมคติในการสร้างประชาคมหมู่บ้านต้านยาเสพติด 9 ขั้นตอน คือ การสร้างกระบวนการประชาคมหมู่บ้านต้านยาเสพติด การปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนให้ตื่นตัว การวิเคราะห์สถานการณ์ การเยี่ยมเยียนกลุ่มเป้าหมาย การประสานความร่วมมือ การสร้างความเข้มแข็งประชาคมหมู่บ้าน การขยายบทบาทประชาคมหมู่บ้าน การติดตามประเมินผล และ การประกาศตนเป็นหมู่บ้านเฉลิมพระ

เกียรติปลอดยาเสพติด แต่การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ผู้นำชุมชนขาดความรู้ความสามารถ ขาดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากชุมชน การแทรกแซงของกลุ่มอิทธิพล เจ้าหน้าที่ไม่มีกำลังเพียงพอในการปราบปราม

อุบล หมดธรรม (2545:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “กลไกทางสังคมที่มีศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน” โดยทำการศึกษาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในย่านชานเมือง ของอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลไกของสังคมที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด คือ การควบคุมทางสังคมโดยวิถีชาวบ้าน ได้แก่ การนิเทศา การให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้ามาจัดการกับปัญหา การอบรมสั่งสอนจากครอบครัวหรือเครือญาติ นอกจากนี้ยังมี การคบเพื่อน การเข้าสังคม หากครอบครัวให้ความเอาใจใส่แล้ว การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวจะเป็นกลไกที่มีศักยภาพอีกกลไกหนึ่ง แต่เฉพาะในครอบครัวตนเองเท่านั้น ส่วนกลไกระดับชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญสำหรับการดำเนินกิจกรรมมากนัก ทำให้บทบาทของชุมชนที่ทำหน้าที่ในการควบคุมสังคมไม่เด่นชัดนัก นอกจากนี้กลไกทางสังคมที่น่าจะมีศักยภาพแต่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการป้องกันปัญหาเสพติดภายในชุมชนนี้ คือ ความร่วมมือของกลุ่มผู้ปกครองที่มีลูกหลานวัยรุ่น และกลุ่มเพื่อนในชุมชน

จักรกฤษณ์ พิญาพวงษ์ และคณะ (2545) ได้ศึกษา “รูปแบบการป้องกันและเฝ้าระวังการใช้สารเสพติดในชุมชนโดยความร่วมมือของผู้นำชุมชน กรณีตำบลบ้านเสี้ยว อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี” โดยการวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วม (PAR) พบว่า รูปแบบการป้องกันและเฝ้าระวังการใช้สารเสพติดในชุมชน คือ การประชุมชี้แจงเรื่องสถานการณ์ยาเสพติด และการตรวจเยี่ยมบ้าน การรายงานข้อมูลยาเสพติดกับบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการเป็นความลับ การเฝ้าระวังและป้องกันการใช้สารเสพติดมาจากการดูแลตักเตือนของผู้นำและแกนนำ ตำรวจนำข้อมูลผู้ค้าผู้เสพให้กับผู้นำและแกนนำชุมชน ส่วนการขับเคลื่อนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาชุมชนมีกระบวนการชุมชนที่สำคัญคือ การสร้างการรับรู้ต่อปัญหาร่วมกัน การจัดเวทีชาวบ้านหรือประชาคม เพื่อให้คนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสร้างการเรียนรู้ทักษะการแก้ไขและจัดการปัญหา การสร้างความเข้มแข็งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน เพื่อนำสู่การพัฒนาการพึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกันทางสังคม ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในดำเนินงานในชุมชน คือ ผู้นำ โดยผู้นำเหล่านี้ต้องได้รับแรงสนับสนุนจากคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และมีการวางแผนอย่างต่อเนื่อง

ไชยมงคล จันทร์ตา (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ตำบลน้ำบ่อหลวง จังหวัดอุดรธานี” พบว่าปัจจัยที่นำสู่การใช้สารเสพติดของเยาวชน ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็นของช่วงวัย การคบเพื่อนเสีย การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม และการอยู่ในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น ส่วนรูปแบบการทำงาน

พบว่าได้ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนได้รับรู้สถานการณ์และเข้าใจปัญหา นำสู่การเกิดภาคีความร่วมมือ เจือเนไขสำคัญของการสร้างความร่วมมือในครั้งนี้คือ ผู้นำและแกนนำชุมชนที่มีจิตสำนึกและตระหนักต่อปัญหาเด็กและเยาวชน การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้สารเสพติด ตลอดจนการใช้สื่อที่เหมาะสมในการสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกของคนในชุมชน

ภัทราวดี ศรีดวงจันทร์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์กรชุมชนกับการสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด” โดยศึกษาจากชุมชนโพธิ์ศรี เทศบาลเมืองจังหวัดมหาสารคาม พบว่า แนวคิดในการแก้ไขปัญหายาของชุมชนโพธิ์ศรี เกิดจากความรู้สึกเดือดร้อนจากปัญหาและเกิดความรู้สึกว่าเป็นปัญหาร่วมกันจนเกิดจิตวิญญาณชุมชน พยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยชุมชนได้เข้ามามีบทบาทได้แก่ บทบาทในเป็นการตัวกลางในการระดมความร่วมมือในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหายา การสร้างระบบเฝ้าระวังชุมชน การดำเนินกิจกรรมทางด้านยาเสพติด การเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน โดยการเชื่อมโยงแต่ละหมู่บ้านเป็นเครือข่ายด้วยกัน สำหรับปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้นำหรือแกนนำชุมชน กลุ่มกิจกรรม การรับรู้ข่าวสาร การใช้ประโยชน์ร่วมกันและความเท่าเทียมกันในทรัพยากรชุมชน รวมทั้งการมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

สมพร ดวงคำฟู (2549:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเด็กและเยาวชนในชุมชน” โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) พบว่าผู้ใหญ่มอง เด็กและเยาวชนจะแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ตามพฤติกรรมที่แสดงออก มีทั้งพฤติกรรมที่ดีและไม่พึงประสงค์ เช่น ดื่มสุรา ส่งเสียงดังในหมู่บ้าน มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลกับรุ่นน้อง เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีและสร้างปัญหาความไม่สบายใจให้กับครอบครัว และชาวบ้านทั่วไป ชุมชนได้เตรียมการแก้ไขปัญหายาโดยการเตรียมชุมชน การรับรู้ข้อมูลของชุมชนและประสานความร่วมมือในระดับต่างๆ ทำให้ทีมวิจัยและผู้ร่วมกระบวนการมีทัศนคติต่องานวิจัยและการเรียนรู้ การดำเนินงานนั้นควบคู่กับการป้องกัน การแก้ไขปัญหายา ในรูปแบบของการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มเล่นดนตรี การเชื่อมเครือข่ายการทำงานด้านเด็กและเยาวชน และส่งผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมลดละเลิก การดื่มเหล้า ส่งเสียงดัง การก่อเหตุทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ เป็นต้น ผลการศึกษาในแง่ความรู้ของชุมชนพบว่า การทำงานบนหลักการของ PAR ทำให้ชุมชนมีโอกาสและอำนาจในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานศึกษาป้องกันโดยอาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่บนพื้นฐานความเชื่อมั่น ศรัทธาในภูมิปัญญาและพลังของชุมชน

การประชุมนานาชาติภูมิภาคเอเชีย เรื่องชุมชนปลอดภัยครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 21-24 พฤศจิกายน 2550 ได้นำเสนอผลงานวิชาการเกี่ยวกับชุมชนปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ได้ดังนี้

Phaithoon Auppasit (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “Wang Saipoon Community : Safe Community From The Unity” การศึกษาดังกล่าวได้มีขอบเขตพื้นที่ศึกษา หมู่บ้าน 13 แห่งใน ตำบลวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ชุมชนทั้งหมดได้จัดทำโครงการขึ้นมาจากกลุ่มผู้สนใจความปลอดภัยและมุ่งหวังให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจ และสร้างความปลอดภัยในชุมชน พบว่าความเสี่ยงในชุมชนมาจาก 2 ปัจจัยได้แก่ พฤติกรรมเสี่ยงและสภาพแวดล้อม โดยใช้การป้องกันในการสร้างความปลอดภัย เช่น การสวมหมวกนิรภัยในขณะขับขี่มอเตอร์ไซด์ การตรวจตราผู้ขับขี่ในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม เช่น การปรับปรุงถนน การติดตั้งสัญญาณเตือน เป็นต้น การเผยแพร่ความรู้ไปยังชุมชน เช่น การฝึกการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การส่งเสริมความปลอดภัย การใช้สื่อผ่านวิทยุชุมชน และบทเพลงท้องถิ่น การรณรงค์ของเด็ก กิจกรรมดังกล่าวมาจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการดำเนินงานของชุมชนสำหรับการปฏิบัติ

Kuninori Inouch (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “Activities in a pilot community of Shino-Cho Neighbourhood Community” ชุมชนดังกล่าวในประเทศญี่ปุ่น ได้เข้าร่วมโครงการการส่งเสริมความปลอดภัยในชุมชนตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 วิธีการศึกษาคือการจัดกระบวนการสนทนาเพื่อหาประเด็นปัญหาในชุมชน ในแง่ของความวิตกกังวล และปรากฏการณ์ต่างๆ สามารถสรุปแบ่งประเด็นความปลอดภัยออกมาได้ เช่น ความปลอดภัยทางจราจร ความปลอดภัยของผู้สูงอายุ ความปลอดภัยในเด็ก จากนั้นนำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูล สู่การปฏิบัติ เช่น การจัดทำแผนที่สำหรับหลบภัยทางธรรมชาติของผู้สูงอายุ การสร้างความปลอดภัยระหว่างเส้นทางไปโรงเรียนและชุมชนสำหรับเด็กๆ การสร้างความร่วมมือในชุมชนเพื่อสร้างความปลอดภัยกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ตำรวจ นักดับเพลิง หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกระบวนการดำเนินงานก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคือ การเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น และความตระหนักในการรณรงค์ด้านความปลอดภัย และนอกจากนี้ได้เกิดกิจกรรมด้านความปลอดภัยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

Supachai Bu-ngadaeng (2007) ได้ศึกษาเรื่อง “Phetburi 7 : The model of safe community in the urban setting of Thailand” ชุมชนเพชรบุรีซอย 7 เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางด้านศาสนาอิสลาม และการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมในชุมชน ปัจจุบันได้สนใจความปลอดภัยในชุมชน โดยเริ่มต้นจากสมาชิกในชุมชนร่วมกัน ค้นหาความเสี่ยงที่พบว่ามีมาจากพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม กระบวนการดำเนินงานป้องกัน ได้อาศัยความร่วมมือกับเครือข่ายกับชุมชน การจัดตั้งคณะทำงาน การสำรวจพื้นที่เสี่ยง และจัดการปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อม และการจัดหาอุปกรณ์กายภาพ เช่น การติดตั้ง CCTV เพื่อป้องกันขโมย การจัดการรณรงค์ การงดซื้อขายอบายมุขทุกชนิดในหมู่เยาวชน การจัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์ลดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และรณรงค์ความปลอดภัยในเยาวชน

การดำเนินงานของชุมชนสิ่งสำคัญคือเป็นการดำเนินงานผ่านกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของเยาวชน และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถทำให้ผู้วิจัยนำมาประมวลเป็นลักษณะของบทบาทขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานคือ บทบาทในการป้องกัน บทบาทในการแก้ไขปัญหา และบทบาทในการเฝ้าระวังปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนกระบวนการของชุมชนที่สามารถดำเนินงานได้นั้น คือการจัดกิจกรรมต่างๆ หลากหลายรูปแบบ ที่มาจากการผู้นำองค์กรชุมชน การเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ ร่วมกัน

2.2.2 ความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน

สุรพล โพรสิขขศิริ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการติดยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ศึกษาเฉพาะผู้เข้ารับการรักษาบำบัดรักษาที่โรงพยาบาลธัญญารักษ์” พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการติดยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในระดับสูง คือปัจจัยจากตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ ความต้องการเพิ่มความกล้าและความมั่นใจ ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีแหล่งซื้อและขายยาเสพติด และกลุ่มเพื่อนชักชวน ปัจจัยจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น กลุ่มเพื่อนนอกโรงเรียนชักชวน ความต้องการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนบ้าน และเพื่อนต่างโรงเรียนเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติด ปัจจัยจากครอบครัว ได้แก่ ผู้ปกครองคาดหวังในตัวเด็กและเยาวชนสูงเกินไป

เชษฐภักฎ วรรณจันทร์ (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการร่วมกันโทรมหญิงของเยาวชน ศึกษาเฉพาะ กรณีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการร่วมกันโทรมหญิงของเยาวชนมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเหยื่อ ได้แก่ มีพฤติกรรมเที่ยวกลางคืนและมีเพศสัมพันธ์ การแต่งตัวโป้ เคยถูกรุมโทรม พุดจาท่าทางหยิ่งและยียวน ด้านกลุ่มเพื่อน ได้แก่ กลุ่มเพื่อนเสพยาเสพติด เคยรุมโทรมผู้อื่น มีพฤติกรรมเปลี่ยนคุ่นอน ไม่เรียนหนังสือ รวมตัวเป็นกลุ่มแก๊งค์ แข่งรถในเวลากลางคืน ด้านสื่อลามก ได้แก่ การเสพสื่อลามกประเภทวีซีดีหนังโป้ และดูสื่อลามกบ้านเพื่อน และด้านยาเสพติด ได้แก่ การใช้สารเสพติดก่อนรุมโทรม

สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2549) ได้สรุปแนวทางการป้องกันและแก้ไข การเฝ้าระวังปัญหา ยาเสพติด โดยได้ระดมความคิดเห็นคณะทำงานเกี่ยวกับ ลักษณะเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง โดยกลุ่มเสี่ยง หมายถึง ผู้ที่มีลักษณะนิสัย โอกาสการใช้ชีวิต เงื่อนไขปัจจัยพื้นที่ หรือตกอยู่ใน

สภาวะการณ์ที่มีแนวโน้มเข้าสู่การเสพสารเสพติดมากกว่าบุคคลอื่น โดยสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มลักษณะดังนี้

(1) กลุ่มลักษณะเสี่ยงโดยภาวะด้อยโอกาส ประกอบด้วยเกณฑ์พิจารณาลักษณะเสี่ยง 3 ลักษณะคือ (1.1) เด็กและเยาวชนที่เร่ร่อนไม่มีหลักแหล่ง (1.2) เด็กและเยาวชน และแรงงาน เด็ก ที่ถูกทารุณบังคับใช้แรงงาน ในรูปแบบต่าง ๆ (1.3) เด็กและเยาวชนที่กำพร้า อพยพ หนีภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ อุบัติภัยและความรุนแรงต่างๆ โดยปราศจาก บิดามารดา ผู้อุปการะ หรือกลุ่มองค์กรเข้ามาดูแล

(2) กลุ่มลักษณะเสี่ยงโดยการแสดงออกเชิงพฤติกรรม ประกอบด้วยเกณฑ์พิจารณา ลักษณะเสี่ยง 8 ลักษณะคือ (2.1) เด็กและเยาวชนที่เที่ยวเตร่ มั่วสุม ในที่นี้ หมายถึง ผู้ที่เที่ยวเตร่ตามสถานที่ที่มีการบริการจัดให้ เช่น สถานเริงรมย์ โต๊ะสนุกเกอร์ ร้านเกม ร้านค้าแผง เป็นต้น และผู้ที่มั่วสุมตามสถานที่ที่ไม่มีบริการจัดให้ เช่น สวนสาธารณะ สถานที่รกร้าง เป็นต้น (2.2) เด็กและเยาวชนที่ไม่มีอาชีพหรือมีอาชีพไม่แน่นอน เตรีดเตร่ในชุมชน (2.3) เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้อยู่กับครอบครัว เช่น อยู่หอพัก หรือเช่าหอพักอยู่กับเพื่อน (2.4) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในแก๊งค์ กลุ่มที่มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด (2.5) เด็กและเยาวชนที่เคยมีพฤติกรรมเสพยาเสพติด (2.6) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงยุติธรรม เช่น ผู้ที่ถูกคุมประพฤติโดยสถานพินิจ (2.7) เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษา (2.8) เด็กและเยาวชนที่หนีเรียน

สำหรับรูปแบบการดำเนินการในการป้องกันและเฝ้าระวังดังกล่าวได้แก่ การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อให้ทราบสถานการณ์ของเยาวชน การใช้มาตรการจัดระเบียบสังคม การปรับปรุงพื้นที่ การเพิ่มพื้นที่สร้างสรรค์ภายในชุมชน การรณรงค์ การเฝ้าระวัง หรือการติดตามในระยะยาวเป็นรายบุคคล การดำเนินการนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ส่วนของหน่วยงานปกครองระดับจังหวัด เช่น คณะทำงานจัดระเบียบสังคมจังหวัด ระดับชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน สถานศึกษา ตำรวจ เป็นต้น

ไพฑูริย์ แสงพุ่ม (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เยาวชนเข้าไปใช้สารเสพติดและวิธีการ รูปแบบ การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน” โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารจากวิทยานิพนธ์ของสถาบันการศึกษาต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2547 พบว่าสาเหตุการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย มาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ได้แก่ ลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางจิตวิทยา ลักษณะทางพฤติกรรม ลักษณะทางความเชื่อ ความคิด และค่านิยม และ ปัจจัยอื่นๆ (2) ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ลักษณะของครอบครัว ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว วัฒนธรรมภายในครอบครัว และแบบแผนการเลี้ยงดูของครอบครัว (3) ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน สิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมของสังคมส่วนใหญ่ และกระแสสื่อและเทคโนโลยี ส่วนการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน

จำแนกได้ 6 ข้อดังนี้ (1) การให้ความรู้ผ่านหลักสูตรในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะวิชาที่ฝึกทักษะประสบการณ์ให้กับเด็กและเยาวชน (2) การพัฒนาความคิดและทัศนคติ (3) การฝึกทักษะและพฤติกรรม (4) การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางเลือก (5) การสร้าง พัฒนา และ การใช้ประโยชน์จากแกนนำเยาวชน (6) โรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และการบริหารงานกิจการนักเรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กกลับมา

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ได้ “สังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพเด็กด้านทักษะชีวิตนอกระบบโรงเรียน” พบว่า รูปแบบการทำงานกับเยาวชนกลุ่มพฤติกรรมเสี่ยงขององค์กรต่างๆ มีรูปแบบการดำเนินงาน ได้แก่ (1) รูปแบบการทำงานกับเยาวชน กลุ่มที่อยู่ในภาวะวิกฤติ หรือ เยาวชนที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อย่างโดดเดี่ยว มีแนวทางการทำงานกับเยาวชนกลุ่มพฤติกรรมเสี่ยงกลุ่มนี้ โดยการส่งเสริมให้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง และส่งเสริมการศึกษา ปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม ตลอดจนฝึกทักษะอาชีพส่งเสริมให้เด็กได้มีพื้นที่แสดงออก รวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) รูปแบบการทำงานกับเยาวชนกลุ่มที่อยู่ในภาวะบริโภคนิยม หรือกลุ่มเยาวชนที่ได้รับความคิดจากกระแสบริโภคนิยม และวัตถุนิยม จนส่งผลให้มีพฤติกรรมเที่ยวเตร่ มั่วสุม ฟุ้งเฟ้อ แนวทางการทำงานในเยาวชนกลุ่มเสี่ยงนี้ ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม และจัดหากิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ เช่น ดนตรี กีฬา งานประดิษฐ์ ทักษะอาชีพ และ (3) รูปแบบการทำงานกับเยาวชน กลุ่มที่สังคมมองในเชิงลบ หรือ เยาวชนที่มีพฤติกรรมที่นอกเหนือจากบรรทัดฐานของสังคม จนถูกสังคมตีตราในเชิงลบ เช่น เยาวชนที่อยู่ในแก๊งค์ความรุนแรง ถูกคุมประพฤติ หรืออยู่ในกระบวนการยุติธรรม และเคยติดยาเสพติด โดยแนวทางการทำงานกับเยาวชนกลุ่มพฤติกรรมเสี่ยงนี้ ต้องเน้นการพัฒนาทักษะการเผชิญอารมณ์ต่างๆ มีระบบวิธีคิด วิเคราะห์ตัดสินใจ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลได้

อุมาพร ตรังคสมบัติ และคณะ (2549) ได้ศึกษาทบทวนองค์ความรู้ “ความรุนแรงของวัยรุ่นไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่นไทย และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และทบทวนรูปแบบการป้องกันการใช้ความรุนแรงของวัยรุ่นในต่างประเทศ และให้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันความรุนแรงในวัยรุ่นที่เหมาะสมในประเทศไทย ในการทบทวนดังกล่าวได้จำกัดพฤติกรรมรุนแรงของวัยรุ่นที่กระทำรุนแรงต่อร่างกายผู้อื่น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมรุนแรงในวัยรุ่นไทยที่ทำในช่วง ปี พ.ศ. 2528 ถึง ปี พ.ศ. 2548 สามารถจัดแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (1) งานวิจัยในกลุ่มวัยรุ่นทั่วไป พบว่าความรุนแรงของวัยรุ่นได้แก่ การทะเลาะวิวาท การพกอาวุธ โดยมีสาเหตุมาจาก ทัศนคติเกี่ยวกับความรุนแรง อิทธิพลของสื่อมวลชน (2) งานวิจัยในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นที่กระทำผิดกฎหมาย ในส่วนนี้จะไม่ให้ภาพที่ชัดเจนเนื่องจากเป็นเด็กในสถานพินิจ ซึ่งมีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และยาเสพติดโดยมีปัจจัยของการกระทำที่มาจากบุคลิกภาพ ความผิดปกติทางจิต ปัจจัยด้าน

ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อม (3) งานวิจัยที่มีเด็กและวัยรุ่นก่อคดีอุจฉกรรจ์ เนื่องจากงานวิจัยในส่วนนี้มีน้อยและไม่ได้ศึกษาลึกจึงไม่อาจจะให้ภาพความรุนแรงที่ชัดเจนได้ (4) งานวิจัยในกลุ่มนักศึกษาอาชีวะก่อเหตุทะเลาะวิวาท ซึ่งมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู กลุ่มเพื่อน ลักษณะทางจิตใจ ความผิดปกติทางจิต และอิทธิพลของสื่อมวลชน

ส่วนการทบทวนองค์ความรู้ในต่างประเทศพบว่า เยาวชนในต่างประเทศที่มีพฤติกรรมรุนแรงจะมีพฤติกรรมผิดกฎหมายอื่น ๆ เช่น ยาเสพติด การพกอาวุธ การมีเพศสัมพันธ์เร็ว และปัจจัยที่มีผลต่อเยาวชนในต่างประเทศนั้นเกี่ยวข้องกับครอบครัว กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม ซึ่งทั้งพฤติกรรมและปัจจัยที่ก่อให้เกิดนั้นมีความคล้ายคลึงกับในประเทศไทย สำหรับความรู้ป้องกันปัญหาความรุนแรงของวัยรุ่นในต่างประเทศนั้น สามารถกระทำได้ในระดับ บุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม ในระดับชุมชนได้มีมาตรการ คือการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมสร้างสรรค์ หรือจัดการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพให้กับเยาวชน ตลอดจน การปราบปราม และการใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างจริงจัง และมีระบบงานยุติธรรมที่เน้นการช่วยเหลือมากกว่าการลงโทษ นอกจากนี้ในการป้องกันจะประสบความสำเร็จจะต้องกระทำการแทรกแซงอย่างรวดเร็วที่สุด โดยเริ่มต้นตั้งแต่เด็ก และการทำงานอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายระดับ อาทิ ระดับบุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม

Helping American's Youth ได้นำเสนอปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยปกป้องพฤติกรรมของเด็กเยาวชนแบ่งปัจจัยย่อยออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) ปัจจัยส่วนบุคคล (2) ปัจจัยด้านครอบครัว (3) ปัจจัยด้านโรงเรียน (4) ปัจจัยด้านกลุ่มเพื่อน และ (5) ปัจจัยด้านชุมชน สำหรับการปกป้องสามารถทำได้ 3 แนวทางคือ (1) การรับมือกับปัญหาโดยตรง เช่น การเข้าไปแก้ไขปัญหากที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน (2) การเข้าไปขัดขวางกระบวนการของการเกิดปัญหา เช่น ชุมชนได้เข้าส่งเสริมการเรียนรู้หรือเป็นตัวกลางจัดการปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติในครอบครัว เพื่อป้องกันไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงอันส่งผลกระทบต่อทางลบกับเด็กและเยาวชน (3) การป้องกันปัจจัยเสี่ยงตั้งแต่ยังไม่เกิดขึ้น เช่น เด็กตกเป็นเหยื่อของการทำทารุณกรรมโดยง่าย ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น จึงมีการออกกฎหมายหรือข้อบังคับในการคุ้มครองและปกป้องเด็ก สำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหในระดับชุมชนสามารถทำได้ เช่น ชุมชนสนับสนุนให้กลุ่มวัยรุ่นตั้งองค์กรเยาวชน หรือตั้งทีมกีฬา ซึ่งทำให้บรรดาผู้ปกครองของเยาวชนเหล่านั้นเห็นว่า ชุมชนนั้นปลอดภัย และมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีการบริการสังคมที่ดีนอกจากนี้เยาวชน อาจจะได้แบบอย่างที่ดีจากคนในชุมชน หรือจากคนที่ดูแลพวกเขา โดยการดำเนินการดังกล่าวนี้สามารถมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นและสามารถทำให้เยาวชนแต่ละคนมีพฤติกรรมทางบวกได้

สมพงษ์ จิตระดับ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “กรุงเทพมหานคร เมืองสี่เทาของเด็กและเยาวชน” พบว่า ลักษณะของกรุงเทพมหานครที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญที่มาจากระบบ

โครงสร้างของทุนนิยม โลกาภิวัตน์ และ ความอ่อนแอของสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวที่แตกแยก ความห่างไกลจากสถาบันศาสนา และชุมชนที่ไม่สามารถดูแลปกป้องเด็กได้ ได้เป็นปัจจัยที่สร้างและหล่อหลอมทำให้เด็กและเยาวชนอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงและอันตรายในกรุงเทพมหานคร มาจากปัจจัยดังนี้ คือ (1) วัฒนธรรม (2) ยาเสพติด (3) เพศเสรี (4) ความรุนแรงในเพศและอารมณ์ (5) ระบบอินเทอร์เน็ต (6) สื่อลามกอนาจาร (7) การตั้งแก๊งค์มอเตอร์ไซด์ โดยแต่ละปัจจัยนั้นสามารถส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถก้าวไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงหรือเป็นยิวอาชญากรในอนาคตได้ อีกทั้งสภาพชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครกว่าร้อยละ 50 ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ อีกทั้งพื้นที่ชุมชนถูกแวดล้อมด้วยแหล่งอบายมุขในรูปแบบต่างๆ ทั้ง ร้านเกม ร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แหล่งการพนันในชุมชน ซึ่งเยาวชนเข้าถึงได้ง่ายกว่า พื้นที่กิจกรรม เช่น สวนสาธารณะ สนามกีฬา ที่มีอย่างจำกัดและไม่ได้ได้รับการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนกลายเป็นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมที่เริ่มต้นให้เยาวชนไปสู่พฤติกรรมเสี่ยง

จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ (2550) ได้ “สังเคราะห์งานวิจัยกรณีศึกษาโครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) ปี 2547-2548” พบปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยสร้างของเด็กและเยาวชน สามารถจำแนก คือ ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสังคม ได้แก่ (1) การที่ไม่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น อาจจะมีการใช้ความรุนแรง หรือไม่ให้ความเอาใจใส่ (2) การถูกปฏิบัติแตกต่างจากที่มีพื้นที่ในโรงเรียนทำให้ต้องไปสร้างพื้นที่ของตนเองโดยการแสวงหาศักดิ์ศรีของตนเองภายนอก (3) การคบเพื่อนเสี่ยงหรือเสีย (4) การอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงเต็มไปด้วยอบายมุข (5) การติดกระแสบริโภคนิยมทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ (6) การขาดแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ส่วนปัจจัยสร้างให้เด็กและเยาวชนเป็นคนที่มีคุณภาพ ได้แก่ (1) การได้รับความรักความอบอุ่นจากครอบครัวทำให้ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง (2) โรงเรียนได้สนับสนุนส่งเสริมเปิดโอกาสการเรียนรู้และให้เด็กค้นหาศักยภาพ (3) การอยู่ท่ามกลางกลุ่มเพื่อนหรือผู้ใหญ่ที่เป็นตัวอย่างที่ดี (4) การมีกลุ่มเพื่อนดีและชักนำไปในทางที่สร้างสรรค์ (5) มีพื้นที่ได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ (6) มีคนใกล้ชิดให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ และให้โอกาสในการทำความดี นอกจากนี้ ตัวเร่งทำให้เด็กและเยาวชนเป็นคนที่มีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพ ได้เริ่มต้นมาจากการสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กและเยาวชน ซึ่งปัจจุบันพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ท่ามกลางพื้นที่เสี่ยงอันขัดกับศีลธรรมอันดีของสังคม เช่น ร้านเกม ร้านคาราโอเกะ ร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มากกว่า พื้นที่ที่ดีที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชน เช่น สนามกีฬา สวนสาธารณะ ห้องสมุด เป็นต้น

จากการทบทวนดังกล่าว สรุปได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน คือ (1) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในภาวะวิกฤต เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกใช้เป็นแรงงาน (2) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในกลุ่มบริโภคนิยม เช่น พฤติกรรมเที่ยวเตร่ มั่วสุม ฟุ้งเฟ้อ หาความสนุกสนาน และ (3) เด็กและเยาวชนที่สังคมมองในเชิงลบ เช่น เยาวชน

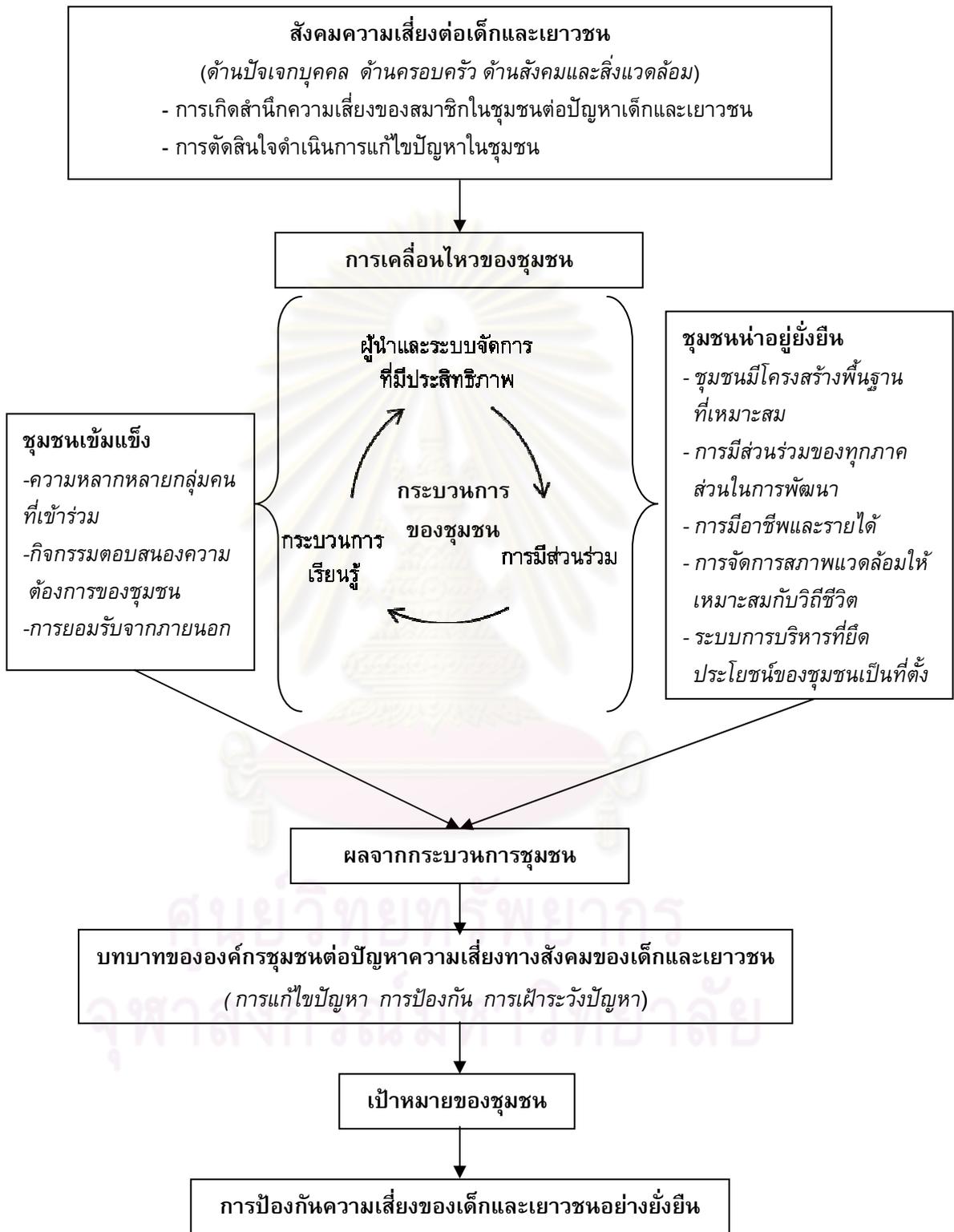
ในกลุ่มแก๊งค์ เคยติดยาเสพติด หรือ ผ่านกระบวนการยุติธรรมมาก่อน เป็นต้น เด็กทั้งสามกลุ่ม กลุ่มนี้มีปัญหาความเสี่ยงมาจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ (1) ปัจจัยส่วนบุคคล (2) ปัจจัยด้านครอบครัว (3) ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาด้านโรงเรียน กลุ่มเพื่อน พื้นที่เสี่ยงในชุมชน จากปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงนั้นเป็นผลมาจากสภาพสังคม ที่ได้รับอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์ สำหรับการเข้าไปช่วยเหลือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหานั้น จะต้องมาจากบทบาทของทุกภาคส่วนในสังคม สำหรับในระดับชุมชนสามารถช่วยเหลือเด็กและเยาวชนโดยการเข้าไปแก้ไข้ปัญหา หรือป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นได้ผ่านการทำกิจกรรมในระดับชุมชน หรือชุมชนร่วมกันดูแลซึ่งกันและกัน

2.3 กรอบแนวคิด

ในการศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน : กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้มีสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้คือ ความสามารถในการดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน เป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถเสนอกรอบแนวคิดในการศึกษา ได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดบทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงทางสังคมของเด็กและเยาวชน

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายได้ดังนี้ สังคมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนมาจากปัจจัย 3 ด้านได้แก่ ด้านปัจเจกบุคคล ด้านครอบครัว และด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนเกิดความสำนึกต่อปัญหาและต้องลงมือแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชน อันนำมาสู่การเคลื่อนไหวภายในชุมชน สะท้อนมาสู่กระบวนการชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ของชุมชน ผู้นำและระบบการจัดการชุมชน ผลจากกระบวนการดังกล่าวสะท้อนภาพของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้าร่วม ลักษณะของกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และการยอมรับจากภายนอก และชุมชนน่าอยู่ยั่งยืน ได้แก่ การมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนในชุมชน คนในชุมชนมีรายได้และอาชีพ มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิต และมีระบบบริการที่ยึดผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง ผลจากกระบวนการทำงานขององค์กรชุมชนดังกล่าวนำมาสู่บทบาทในการดูแลป้องกันความเสี่ยง ได้แก่ การแก้ไขปัญหา การป้องกันปัญหา และการเฝ้าระวังปัญหาความเสี่ยงทางสังคม ท้ายสุดมาสู่เป้าหมายคือการดูแลและป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในชุมชนได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

3.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เป็นโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยของการเคหะชาติ ตั้งอยู่บนถนนวิภาวดีรังสิต กิโลเมตรที่ 20-21 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร เดิมได้เตรียมการก่อสร้างโครงการย่านหัวหมาก เพราะได้รับอนุมัติเงินกู้จากธนาคารโลก เมื่อปี พ.ศ. 2519 แต่ไม่สามารถก่อสร้างบริเวณดังกล่าวได้ เนื่องจากติดขัดในการจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติม จึงย้ายโครงการมายังพื้นที่ว่างย่านทุ่งสองห้องซึ่งธนาคารอาคารสงเคราะห์ได้จัดซื้อมาจากเอกชนหลายเจ้าที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินบริเวณนี้ จากนั้นจึงส่งมอบให้การเคหะแห่งชาติก่อสร้างโครงการที่พักอาศัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 (*การเคหะแห่งชาติ, 2521: 82*) และก่อสร้างโครงการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2526

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้องได้ก่อสร้างบนพื้นที่ 298.68 ไร่ โดยแบ่งลักษณะการครอบครองกรรมสิทธิ์ตามประเภทของที่พักอาศัยได้ 2 รูปแบบคือ สิทธิ์ในการเช่า คือ แพลต¹ บนพื้นที่ 29.82 ไร่ และ สิทธิ์ในการเช่าซื้ออาคารที่พักอาศัยหรือที่ดินบนพื้นที่ 268.84 ไร่ แบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ บ้านแถวชั้นเดียว บ้านแถว 2 ชั้น บ้านแฝด 2 ชั้น ที่ดินพร้อมสุขา² ที่ดินว่างเปล่า และอาคารพาณิชย์ รวมทั้งสิ้น 3,124 หน่วย โดยอัตราราคาเช่าซื้อต่ำสุด คือ บ้านแถวชั้นเดียวราคา 941 บาทต่อเดือน และอัตราเช่าซื้อสูงสุด คือ อาคารพาณิชย์ 2 ชั้น ราคา 4,263 บาทต่อเดือน

ประชาชนเริ่มทยอยอพยพเข้ามาอาศัยในโครงการทุ่งสองห้องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ซึ่งมาจากหลากหลายพื้นที่ทั้งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร³ และผู้มาจากต่างจังหวัดที่เข้ามาทำงานในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง

---

¹ พื้นที่ส่วนแพลตไม่ได้รับรวมในการศึกษาครั้งนี้ เพราะอยู่ในเขตดอนเมือง

² ที่ดินพร้อมสุขา คือ ที่ดินที่มีห้องสุขาเป็นส่วนควบ เพื่อให้ผู้เช่าซื้อสามารถเข้ามาต่อเติมเป็นบ้านพักอาศัยตามรูปแบบที่ตนต้องการ โดยอัตราเช่าซื้อเดือนละ 1,130 บาท มีทั้งหมด 56 หน่วย

³ กลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มข้าราชการชั้นผู้น้อยและลูกจ้างจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2526-2527 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขยายพื้นที่สำหรับการก่อสร้างอาคาร ดังนั้นทางจุฬาฯ จึงได้ประสานไปยังการเคหะแห่งชาติ เพื่อจองบ้านให้ข้าราชการและลูกจ้างสามารถมาเช่าซื้อได้หลายร้อยหน่วย ปลายปี พ.ศ. 2527 ซึ่งรวม 3 ชุมชน ได้แก่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 301-303 ปัจจุบันยังคงมีข้าราชการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอาศัยอยู่ประมาณ 100 กว่าหลังคาเรือน และชาวชุมชนเคหะทุ่งสองห้องชุมชนอื่นมักจะเรียกชุมชนเหล่านี้ หมู่บ้านจุฬา

รูปที่ 3.1 ตำแหน่งเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
ที่มาของรูป: ปรวัน จันทรังษี (2552)

รูปที่ 3.2 ตำแหน่งชุมชนเคหะทุ่งสองห้องในเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
ที่มาของรูป: ผู้ศึกษาตัดแปลงเพิ่มเติมจากโปรแกรม Google Earth

รูปที่ 3.3 ลักษณะบ้านเมื่อเปิดให้เข้าพักอาศัย และ เส้นทางสัญจรภายในชุมชนแบบเดิม ปัจจุบันสถานที่ดังกล่าวถูกปรับปรุงเป็นแปลงผักในโครงการนักรักษาตรวจน้อย ของสำนักงานเขตหลักสี่ เมื่อ เดือน มิถุนายน 2551

ที่มาของรูป: ปรวัน จันทรังษี (2551)

เมื่อเริ่มเปิดโครงการให้ชาวบ้านเข้ามาพักอาศัยในช่วงปี พ.ศ. 2527 ปรากฏว่ามีผู้เข้าพักอาศัยเพียง 200-300 ครอบครัว (สัมพันธ์ อุ่นเมือง, สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2551) เนื่องจากแนวคิดของการก่อสร้างโครงการ “บ้านสร้างบางส่วน” (sites and services with core house)⁴ การเคหะแห่งชาติจะเป็นผู้สร้างสาธารณูปโภค และสาธารณูปการบางประเภทที่จำเป็นให้กับผู้พักอาศัย เช่น ระบบถนน ระบบระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสีย ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า โรงเรียน และตลาดสด (ชวลิต นิตยะ, 2543: 10-11) แต่ผู้อาศัยต้องรับภาระหน้าที่ในการต่อเติมบ้านพักของตนเอง (self help efforts) ทำให้ผู้ที่เช่าซื้อต้องทยอยปรับปรุงบ้านเรือนก่อนการพักอาศัย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ในระยะแรกมีผู้พักอาศัยเพียงเล็กน้อย

3.2 ข้อมูลกายภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ลักษณะบ้านเรือนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 2) โครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน

⁴ แนวคิดการก่อสร้างนี้ พัฒนามาจากการสร้างที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยในชุมชนแออัด ให้อยู่ในแฟลต แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้พักอาศัย จนกระทั่งมาถึงแนวคิดบ้านสร้างบางส่วนที่มีพื้นฐานแนวคิด “คนยอมมีหนทางหาที่อยู่อาศัยของตนเองได้” (ชวลิต นิตยะ, 2543:3) ซึ่งคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตเดิมของผู้พักอาศัยที่เคยหาวัสดุต่างๆ มาก่อสร้างบ้านตามกำลังความสามารถ โครงการเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง เป็นโครงการแรกที่มีการเคหะแห่งชาติใช้แนวคิดนี้ในการก่อสร้าง เพื่อเป็นโครงการนำร่องสำหรับการจัดสร้างที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยในโครงการอื่นๆ จนถึงในปี พ.ศ. 2534

3.2.1 ลักษณะทางบ้านเรือนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

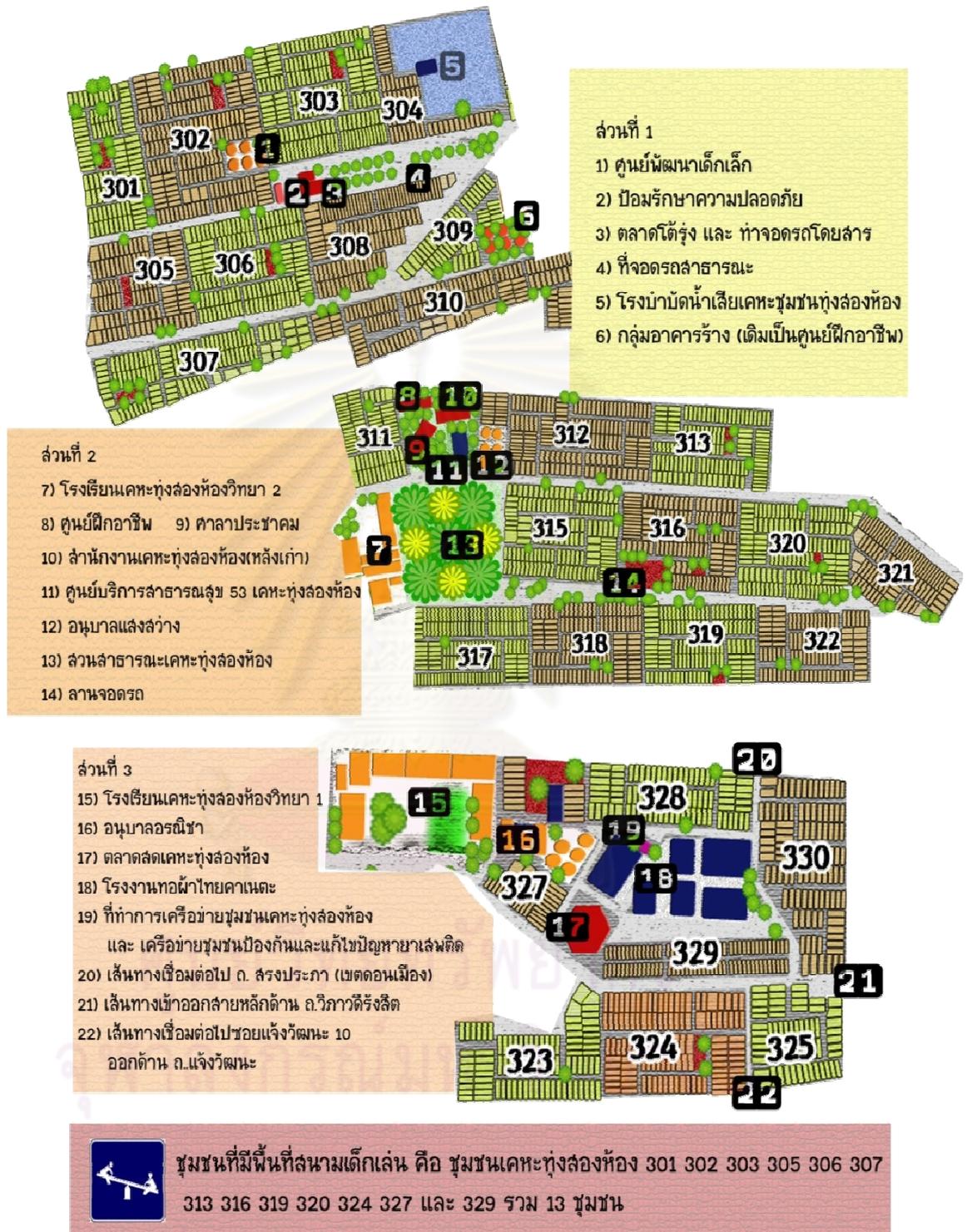
ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง แบ่งออกเป็น 28 กลุ่มบ้านย่อย แต่ละกลุ่มบ้านมีบ้านในชุมชนตั้งแต่ 48-187 หลัง (สำนักงานเขตหลักสี่, 2550) ผังบ้านเรือนภายในชุมชนแบ่งออกเป็นหน่วยขนาดเล็ก สาเหตุดังกล่าวมาจากการออกแบบให้เป็นโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ทำให้ภาครัฐต้องวางผังให้ได้หน่วยสูงสุด ให้ถึงจุดคุ้มทุนของโครงการ (ชวลิต นิตยะ 2543:27) จึงทำให้ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง มีข้อเปรียบเทียบด้วยกายภาพแตกต่างจากชุมชนข้างเคียงที่เห็นได้ชัด 2 ประการ คือ

ประการแรก คือ ลักษณะบ้านเรือนในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียงทั้งทางทิศเหนือและทิศใต้ซึ่งเป็นหมู่บ้านจัดสรร พบว่า บ้านเรือนภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ปลุกอาศัยอยู่ติดกันอย่างหนาแน่น มีลักษณะบ้านเรือนที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากการต่อเติมหลังจากการเข้าพักอาศัย ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการต่อเติมออกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

รูปที่ 3.4 ตำแหน่งชุมชนต่างๆ ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง รวม 28 ชุมชน
ที่มาของรูป: ผู้ศึกษาดัดแปลงเพิ่มเติมจาก โปรแกรม Google Earth

ลักษณะแรก คือ การต่อเติมเพื่อพักอาศัยในระยะยาว มักพบเป็นการต่อเติมเต็มพื้นที่ หรือรื้อถอนเพื่อสร้างบ้านเรือนใหม่เป็นชั้นเดียวบ้าง สองชั้นบ้าง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย บ้านเรือนลักษณะนี้จะพบในบริเวณด้านหน้าใกล้ทางเข้าออกชุมชน การต่อเติม

รูปที่ 3.5 สถานที่ต่างๆ ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง
ที่มาของรูป: ผู้ศึกษาดัดแปลงจากแผนผังชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

ลักษณะนี้เป็นของผู้ที่อาศัยมาเป็นเวลานาน ไม่คิดย้ายออก และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าผู้ที่อาศัยบริเวณด้านในชุมชน⁵

ลักษณะที่สอง คือ การต่อเติมเพื่อประโยชน์ทางการค้าและธุรกิจ มักจะพบตลอดแนวถนนสายหลัก โดยเจ้าของและผู้เช่าได้ตัดแปลงบ้านชั้นเดียวเป็นร้านค้าต่าง ๆ เช่น ร้านสะดวกซื้อตลอด 24 ชั่วโมง ร้านขายของชำขนาดเล็ก ร้านขายยา ร้านซ่อมรถ ร้านเสริมสวย ที่นั่งร้านอาหารริมถนนในช่วงเย็นถึงค่ำ⁶ ร้านเกม โดยเฉพาะในบริเวณชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 327 และ 329⁷ เป็นทำเลใกล้ตลาดสด และทางเข้าออกซึ่งห่างจาก ถนนวิภาวดีรังสิต เพียง 100 เมตร นอกจากนี้ยังมีเจ้าของบ้านได้รื้อถอนและก่อสร้างใหม่เพื่อทำเป็นหอพักสูงประมาณ 2-3 ชั้น เช่น ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มี 1 แห่ง ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 327 มี 2 แห่ง ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 315 มี 1 แห่ง เป็นต้น

และลักษณะสุดท้าย คือ การต่อเติมหรือตกแต่งเพียงเล็กน้อย เพื่อเป็นที่พักอาศัยส่วนตัวหรือบ้านเช่า บ้านในลักษณะนี้ กระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน การต่อเติมดังกล่าวส่วนใหญ่เจ้าของบ้านมักเป็นผู้มีรายได้น้อย จึงไม่สามารถต่อเติมได้มาก เจ้าของบางส่วนไม่พอใจที่บ้านของตนมีขนาดคับแคบ หากต้องปรับปรุงต่อเติมหลายครั้งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงตัดสินใจให้ผู้เช่า และย้ายออกไปอาศัยที่อื่นที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า อีกส่วนหนึ่งคือ เจ้าของบ้านไม่ได้เป็นผู้มีรายได้น้อยตามที่โครงการกำหนด แต่เข้ามาจองโครงการเพื่อเก็งกำไร เมื่อชำระค่าบ้านเรียบร้อยแล้วจะให้ผู้เช่าต่อไป

ประการที่สอง คือ เส้นทางคมนาคมในชุมชนที่มีขนาดคับแคบสำหรับการใช้สัญจรในปัจจุบัน เส้นทางคมนาคมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องมีความกว้างของถนนหลัก 7 เมตร และถนนรอง 2.50 เมตร เพราะเดิมนั้น โครงการได้วางแผนให้ผู้ที่มีรายได้น้อยอาศัยมีการสัญจรด้วยเท้าและจักรยาน แต่การเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้ในปัจจุบันชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง พบรถยนต์ส่วนบุคคลจอดในบริเวณที่สาธารณะจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรแออัดโดยเฉพาะชั่วโมงเร่งด่วนเป็นประจำ (ชวลิต นิตยะ, 2543: 11)

⁵ บ้านเรือนที่มีลักษณะเหมือนกัน แต่ตำแหน่งบ้านต่างกัน จะมีราคาไม่เท่ากัน โดยบริเวณใกล้ถนนสายหลักจะมีราคาสูงกว่าด้านใน

⁶ ในช่วงเย็นถึงค่ำจะมีการขายอาหารเป็นรถเข็นริมถนนบริเวณใกล้ตลาดสด (ตลาดสดเคหะทุ่งสองห้อง เป็นตลาดเช้าเล็กประมาณ 13.00 น.) และจะปิดร้านพร้อมกับร้านค้าอื่นๆที่อยู่ใกล้กัน ในช่วง 21.00 น. ยกเว้นร้านเกมที่เปิด 24 ชั่วโมง แต่ภายหลังจากกวาดขยะของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้เปิดระหว่าง 8.00 น. -22.00 น.

⁷ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329 ได้ถูกวางผังให้เป็นย่านพาณิชย์ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ลักษณะบ้านเรือนในชุมชนเป็นตึกแถว หันหลังชนกัน ปลูกติดต่อกันจำนวน 2 แถว มีจำนวน 73 หลังคาเรือน และมีโรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่งภายในชุมชน

แม้ว่าลักษณะทางกายภาพภายในแต่ละครัวเรือนอาจจะไม่มีความพร้อมมากนัก แต่ทางโครงการได้จัดสถานที่สำหรับการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกชุมชน เช่น การสร้างศาลาประชาคม สวนสาธารณะ เป็นต้น โดยเฉพาะสวนสาธารณะเป็นพื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมของสมาชิกทุกเพศทุกวัย ส่วนศาลาประชาคมจะใช้สำหรับการทำกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และการจัดงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ภายในชุมชน

3.2.2 โครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนนั้นจะเป็นหน้าที่ของการเคหะแห่งชาติได้เตรียมความพร้อมให้กับผู้เข้าอาศัยในชุมชนตามลักษณะตามแนวคิดบ้านสร้างบางส่วน ดังนี้

ด้านสาธารณูปโภคของเคหะชุมชน ได้แก่ ระบบการระบายน้ำ เพื่อป้องกันสภาพน้ำท่วม เส้นทางคมนาคมภายในชุมชน รถสองแถว ระบบน้ำประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบไฟฟ้า การรักษาความสะอาดในชุมชนและการจัดเก็บขยะ และการรักษาความปลอดภัย

ด้านสาธารณูปการของเคหะชุมชน เช่น โรงเรียนระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น และ โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 2 เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลศึกษา ถึงประถมศึกษา โรงเรียนระดับอนุบาลของเอกชน จำนวน 2 แห่ง คือ โรงเรียนอนุบาลอรุณิชา และ โรงเรียนอนุบาลแสงสว่าง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์บริการสาธารณสุข 53 เคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ศาลาประชาคม สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้องซึ่งปัจจุบันได้ปิดร้างไว้ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม คือ โรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าไทยคาเนตะ ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329 ตลาดสด จำนวน 2 แห่ง คือ ตลาดสดบริเวณชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329 และ ตลาดสดบริเวณท่ารถโดยสารใกล้ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 302 และสวนสาธารณะขนาดใหญ่ 1 แห่งใกล้กับโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 2 (สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง, 2527)

เมื่อประชาชนได้อพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่ของโครงการ การเคหะแห่งชาติได้เริ่มดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ระบบถนน และกรรมสิทธิ์ในการดูแลรักษาสวนสาธารณะให้กับกรุงเทพมหานคร ยกเว้น ที่ดินของสวนสาธารณะ ศาลาประชาคม ตลาดสด และพื้นที่สนามเด็กเล่น ใน 13 ชุมชน^๘ ที่ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของการเคหะแห่งชาติดั้งเดิม ส่วนกรรมสิทธิ์ในอาคารที่พักอาศัยเป็นของชาวบ้านเมื่อชำระค่าเช่าซื้อ ภายในระยะเวลา 20 ปี แต่ชาวบ้าน

^๘ พื้นที่ว่างมาจากหลักเกณฑ์การออกแบบว่า ต้องมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทุก 300 ครัวเรือน (Chawalitt Nittaya, 1977)

หลายครัวเรือนได้ชำระค่าเช่าซื้อในอัตราที่สูงกว่าอัตราที่การเคหะแห่งชาติกำหนดไว้ จึงได้รับกรรมสิทธิ์ที่ดินในที่พักอาศัยได้เร็วกว่ากำหนด

3.2.3 ลักษณะทางกายภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ตั้งอยู่บริเวณ หมู่ที่ 2 ซอย 2 ถนน วิภาวดีรังสิต แขวง ทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ชุมชนได้รับประกาศจัดตั้งเป็นชุมชนจาก กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2542 พื้นที่ภายในชุมชนรวม 4.90 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร, 2549)

ทิศเหนือ	ติดกับถนนและชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329
ทิศใต้	ติดกับชุมชนหมู่บ้านลออทิพย์
ทิศตะวันออก	ติดกับถนนและชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 325
ทิศตะวันตก	ติดกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 323

สภาพบ้านเรือนในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีความคล้ายคลึงกับชุมชนข้างเคียง ส่วนลักษณะการวางผังชุมชนจะปลูกบ้านติดต่oreียงกัน 3 แนวหลัก มีสภาพบ้านเรือนดังนี้

แถวที่ 1 ด้านทิศเหนือ ติดกับถนนหลักในโครงการและตรงข้ามชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329 สภาพบ้านเรือนแบ่งได้ตามตำแหน่งที่ตั้ง คือ

แถวที่ 1 ด้านหน้าติดถนนสายหลัก ผู้อาศัยได้ดัดแปลงบ้านพักอาศัยเป็นร้านค้าพาณิชย์ ประกอบกิจกรรมค้าขายประเภทต่างๆ เช่น ร้านทำเหล็กดัด ร้านรับซักรีด ร้านอาหาร คลินิก เป็นต้น

แถวที่ 1 ด้านในติดทางเดินในชุมชน เป็นบ้านพักชั้นเดียวและมีบางหลังได้สร้างใหม่ และดัดแปลงเป็นหอพักสำหรับให้คนทั่วไปมาเช่าอาศัยจำนวน 1 หลัง

รูปที่ 3.6 แผนผังภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ที่มาของรูป : ผู้ศึกษาตัดแปลงจากแผนผังชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

รูปที่ 3.7 สภาพบ้านเรือนภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ระหว่างแถวที่ 1 และแถวที่ 2
ที่มาของรูป: ประวัน จันทรังษี (2552)

แถวที่ 2 เป็นบ้านชั้นเดียวที่มีการต่อเติมบ้านพักอาศัยตามความเหมาะสมของการใช้สอยในแต่ละครัวเรือน ส่วนใหญ่ไม่ได้ต่อเติมจนเต็มพื้นที่ จึงมีพื้นที่ไว้สำหรับออกมานั่งคุยหรือทำกิจกรรมหน้าบ้าน นอกจากนี้มีบ้าน 2 ชั้นจำนวน 1-2 หลังต่อเติมเต็มพื้นที่

แถวที่ 3 เป็นบ้านชั้นเดียว จากการสังเกตบ้านพักอาศัยในแถวนี้จะมีการต่อเติมน้อยกว่า ในแถวที่ 1-2 และบางหลังจะมีการต่อเติมเพียงเล็กน้อยคล้ายคลึงกับแบบเดิมที่การเคหะแห่งชาติได้สร้างโครงการมา บ้านที่มีลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเช่า

แถวด้านถนนซอยแจ้งวัฒนะ 10 จะเป็นบ้านพักชั้นเดียว แต่ปัจจุบันมีบ้านประมาณ 5 หลังได้ปรับปรุงสร้างบ้านใหม่เป็น 2 ชั้น ส่วนแถวด้านนอกได้มีบางส่วนดัดแปลงเป็นร้านอาหาร และ ร้านค้า ส่วนแถวด้านในจะมีทั้งบ้านเช่า และบ้านพักส่วนตัว

แถวติดกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 323 เป็นบ้านแถวชั้นเดียวเช่นกันมีการต่อเติมไม่เติมพื้นที่ในบางหน่วย

นอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีพื้นที่ส่วนกลาง ขนาด 8x16 เมตร ได้ปรับปรุงเป็นสนามเด็กเล่น และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมภายในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543

3.3 ลักษณะการบริหารจัดการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องภายใต้หน่วยงานของรัฐ

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เดิมอยู่ในพื้นที่แขวงทุ่งสีกัน เขตบางเขน ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่การปกครองภายในกรุงเทพมหานคร จึงทำให้ชุมชนเคหะทุ่งสองห้องเปลี่ยนไปอยู่ในพื้นที่เขตดอนเมืองจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่การปกครองอีกครั้งหนึ่ง ปัจจุบันชุมชนเคหะทุ่งสองห้องอยู่ใน หมู่ที่ 2 แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่

การจัดการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องภายใต้การดูแลของหน่วยงานราชการแบ่งได้ เป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.3.1 ระยะที่ 1 พ.ศ. 2529-2540 การบริหารจัดการชุมชนภายใต้สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง

การจัดการชุมชนของการเคหะแห่งชาติแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การจัดการทรัพย์สิน ที่มีอยู่ได้รับประโยชน์สูงสุด เช่น การเก็บค่าใช้จ่ายเมื่อมีการใช้ศาลาประชาคม หรือสวนสาธารณะในเชิงพาณิชย์ 2) การดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความพอใจสูงสุดในการอาศัยอยู่ร่วมกัน (การเคหะแห่งชาติ, 2528:3 อ้างถึงใน วสันต์ วิศนุวัฒนากิจ, 2537: 18)

การดูแลชุมชนของการเคหะชาติที่สำคัญ คือ การสร้างระบบบริหารงานชุมชนจากผู้อาศัย การเคหะแห่งชาติได้เริ่มให้มีระบบการดูแลชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ในลักษณะให้มีผู้ดูแลคอยในแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มี 3 ซอยมีผู้ดูแลจำนวน 3 คน แต่มีปัญหาความขัดแย้งของผู้ทำหน้าที่ในหลายกลุ่มบ้าน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2529 นายพันธ์พงษ์ อุบลพงษ์ หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้องได้มีการดำเนินการสร้างระบบการบริหารงานชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนมีตัวแทนประสานงานระหว่างผู้อาศัยและสำนักงานเคหะทุ่งสองห้อง และเพื่อส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้เรียนรู้ระบบการบริหารชุมชนเอง โดยได้ยกเลิกระบบผู้ดูแลคอยเป็นการเลือกตัวแทนแต่ละกลุ่มบ้าน เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานในด้านต่างๆ ของชุมชน และนำตัวแทนมาเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 โดยมีข้อสรุปในการเลือกตั้งครั้งนั้น คือ กลุ่มบ้านทั้งหมด 28 กลุ่มบ้านได้เลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มบ้าน กลุ่มบ้านละ 13 คน โดยประธานกลุ่มบ้านของทุกกลุ่ม

บ้าน เป็นตัวแทนคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องร่วมกัน ทั้งหมด 28 คน รวมเป็น 1 ชุมชนใหญ่ และการบริหารจัดการภายในชุมชน ถือว่าเป็นการดำเนินงานที่ขึ้นตรงต่อการเคหะแห่งชาติ

การดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มบ้าน และคณะกรรมการชุมชน มีการแบ่งโครงการสร้างคณะกรรมการทั้งส่วนกลุ่มบ้านและชุมชนใหญ่ที่เหมือนกัน โดยมีตำแหน่งประธานคณะกรรมการชุมชน (หัวหน้ากลุ่มบ้าน) รองประธาน เลขานุการ คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายศึกษา ฝ่ายรักษาความปลอดภัย และฝ่ายอื่นๆ (ยวดี กฤษวัฒนาภรณ์, 2537: ภาคผนวก) การเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนกำหนดให้มีการเลือกตั้งทุกๆ 2 ปี มีหน้าที่ต่อชาวบ้านในชุมชน คือ การบริการให้ความรู้การบริหารชุมชน สุขอนามัยและศาสนา การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและซ่อมแซมสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่เป็นส่วนกลางของชุมชน การจัดระเบียบสังคมในหมู่บ้าน และการดูแลผลประโยชน์ภายในหมู่บ้าน (การเคหะแห่งชาติ, 2528: 30-33 อ้างถึงใน วสันต์ วิศนุวัฒนาภิจ, 2537: 19)

แม้ว่าชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง มีคณะกรรมการชุมชน และมีระบบการบริหารงานตามระเบียบของการเคหะแห่งชาติ แต่ในช่วงเวลานั้น สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้องไม่ได้มีความร่วมมือเป็นรูปธรรม เพราะสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีคุณสมบัติอันเคยภายในกลุ่มบ้าน และภายในชุมชนใหญ่ ประกอบกับความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ต้องไปทำงานในวันธรรมดา และวันหยุดเสาร์อาทิตย์มักปรับปรุงต่อเติมบ้าน ทำให้การระดมความร่วมมือไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องนี้มีความคล้ายคลึงกับการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนเคหะคลองจั่น และ คณะกรรมการชุมชนประชานีเวศน์ 2 อันเป็นโครงการของการเคหะแห่งชาติเช่นกัน รูปแบบการดำเนินงานในชุมชนไม่ได้มีการดำเนินการให้มีกระบวนการกลุ่มอย่างแท้จริง เพราะการเคหะแห่งชาติไม่ได้ส่งเสริมให้มีการริเริ่มทำกิจกรรมใหม่ๆ แต่กลับไปมุ่งที่การจัดระเบียบคณะกรรมการชุมชน ให้มีหน้าที่ประสานงานกับการเคหะแห่งชาติเป็นฝ่ายต่างๆ ตามโครงสร้างคณะกรรมการชุมชน ทำให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ของคณะกรรมการแบบหลวมๆ ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง อีกทั้งคณะกรรมการส่วนใหญ่ผู้อาศัยเป็นผู้มีรายได้น้อยต้องประกอบอาชีพตลอดเวลาทำให้ความร่วมมือในการเข้ามาเป็นคณะกรรมการชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนร่วมกับการเคหะแห่งชาติจึงถูกจำกัด (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2526: 79 อ้างถึงใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ, 2547: 180 และ วสันต์ วิศนุวัฒนาภิจ, 2537: 20)

แม้ว่าจะมีข้อจำกัดของคณะกรรมการชุมชนในการดำเนินงาน แต่สมาชิกในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องได้เริ่มรวมกลุ่มภายในชุมชน ในปี พ.ศ. 2533 ได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง โดยมี นายวาริน โปรบบำรุง เป็นประธานชมรมคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 นายทวีชัย งามถิ่น หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ร่วมกับ

นายมานะ วงศ์ทองดี ประธานคณะกรรมการเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ได้ร่วมกันจัดงาน “โครงการอุปสมบทหมู่เคหะทุ่งสองห้อง”⁹ กิจกรรมดังกล่าว ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการระดมความร่วมมือ ที่มาจากกลุ่มบ้านต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งได้ดำเนินการจัดเป็นประจำจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ มีการรวมกลุ่มสมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้องทั้ง 28 กลุ่มบ้าน ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งประชาคมเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง มาจากการประชุมระหว่าง ประธานกลุ่มบ้านทั้ง 28 กลุ่มบ้าน ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ชมรมรถสองแถว สหกรณ์เครดิตยูเนียน โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 2 กลุ่มสตรีแม่บ้าน และ มูลนิธิเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ภายใต้การสนับสนุนของการเคหะแห่งชาติ

การจัดตั้งประชาคมเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ทำให้ระบบการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้องชุมชนใหญ่มีความร่วมมือที่ชัดเจน ทั้งในแง่ของการพัฒนาชุมชน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา และเทศกาลประเพณีเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันของคนในแต่ละกลุ่มบ้าน อีกทั้งทำให้คณะกรรมการที่มาจากกลุ่มบ้านต่าง ๆ ได้สร้างความคุ้นเคยระหว่างกันด้วย และเมื่อมีกิจกรรมใดเกิดในกลุ่มบ้านใด ชาวสารการดำเนินงานหรือการรวมกลุ่มกิจกรรม ก็ได้กระจายไปตามคณะกรรมการประชาคมทั้งหมดด้วย

การบริหารงานในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องภายใต้ระบบประชาคม มีอุปสรรคที่สำคัญคือ คือ คณะกรรมการชุมชนดูแลไม่ทั่วถึงทั้ง 28 กลุ่มบ้าน ทำให้ปัญหาในแต่ละกลุ่มบ้านไม่ได้รับการแก้ไข และไม่มียงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน อีกทั้ง ความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานสำนักงานเขตให้แก้ไขความเดือดร้อนของชาวบ้านในชุมชน เช่น การแจ้งให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาท่อระบายน้ำในชุมชนอุดตัน ชาวชุมชนต้องทำเรื่องผ่านสำนักงานเคหะทุ่งสองห้อง แทนที่จะประสานตรงกับสำนักงานเขตหลักสี่ ความไม่สะดวกในการประสานงานทำให้ต้องใช้เวลาแก้ไขปัญหามากขึ้น ดังนั้น ชาวชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง จึงได้มีมติต้องการให้ชุมชนอยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร ดังนั้นการเคหะแห่งชาติได้เริ่มโอนย้ายชุมชนไปอยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนกระทั่งวันที่ 1 สิงหาคม 2541 การเคหะแห่งชาติได้ทำการส่งมอบพื้นที่ให้กับกรุงเทพมหานครเพื่อเข้ามาบริหารจัดการชุมชน (การเคหะแห่งชาติ, 2541)

⁹ โครงการอุปสมบทหมู่เป็นโครงการที่ช่วยสะท้อน สถานภาพทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เนื่องจากรองผู้ว่าการเคหะแห่งชาติในขณะนั้นมีความคิดว่าควรจะมีกิจกรรมอุปสมบทหมู่ เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย เพราะในแต่ละครั้งจำเป็นต้องใช้ทรัพย์สินจำนวนมาก อันเป็นอุปสรรคในการสืบทอดกิจกรรมทางศาสนาของชาวชุมชน

3.3.2 ระยะที่ 2 พ.ศ. 2541- 2551 การบริหารจัดการชุมชนภายใต้สำนักงานเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

รูปแบบการดูแลของชุมชนกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างจากการเคหะแห่งชาติ 2 ประเด็นหลัก

(1) การจัดการชุมชนด้วยรูปแบบคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในชุมชนต้องมีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจะมีอย่างน้อยชุมชนละ 7 คน ถ้าชุมชนใดมีจำนวนราษฎรเกิน 140 ครอบครัว ให้มีการเลือกกรรมการชุมชนนั้นเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ต่อจำนวนราษฎรทุก 20 ครอบครัว เศษของ 20 ถ้าเกิน 10 ให้มีกรรมการชุมชนเพิ่มอีก 1 คน แต่ เมื่อรวมกรรมการชุมชนทั้งหมดแล้วจะต้องไม่เกิน 25 คน

รูปที่ 3.8 โครงสร้างการบริหารงานคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

โครงสร้างตำแหน่งในการบริหารงานในชุมชนประกอบด้วย 1) ประธานกรรมการ 2) รองประธานกรรมการ 3) เลขานุการ 4) เหรัญญิก 5) นายทะเบียน 6) ประชาสัมพันธ์ 7) ตำแหน่งอื่นที่คณะกรรมการชุมชนเห็นสมควรให้แต่งตั้ง โดยมีตำแหน่งวาระละ 2 ปี (ระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ.2534)

หน้าที่ของกรรมการชุมชนในภาพรวมนั้นมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ 1) ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 2) ประสานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยราชการ องค์กร และหน่วยงานเอกชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชน 3) พัฒนาชุมชนทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) เสริมสร้างความสามัคคีและการมีวินัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชน 5) ส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม 6) ดูแลรักษาทรัพย์สินของชุมชนและสาธารณสมบัติ 7) เผยแพร่ผลงาน ติดตาม และรายงานการปฏิบัติงานของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนต่อผู้อำนวยการเขต และ 8) แต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมเป็นที่ปรึกษาหรือคณะทำงานในฝ่ายต่าง ๆ ในส่วนข้อ 8 นี้ บางชุมชนจะมีการแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชน ซึ่งจะมีจำนวนมากน้อยหรือไม่มีนั้นขึ้นกับความเหมาะสมของชุมชน เช่น ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนจำนวน 10 คน แต่งตั้งพร้อมกับคณะกรรมการชุมชนในการเลือกตั้งแต่ละ

ครั้ง ในทางปฏิบัติ ที่ปรึกษาชุมชนไม่ได้มีบทบาทหลักในกระบวนการดำเนินงานในชุมชน แต่มีบทบาทบ้าง ตามสถานการณ์ เช่น ที่ปรึกษาเป็นพ่อค้า ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ทำกิจกรรมของเยาวชน ที่ปรึกษาเป็นนายแพทย์ให้ความรู้เมื่อมีโรคระบาดเกิดขึ้นในชุมชน

(2) องค์กรที่เลี้ยงในการดูแลงานในชุมชน ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่จะจัดเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ และคำแนะนำในการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการเคหะแห่งชาติที่ส่งเสริมให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนเท่านั้น และองค์กรที่เลี้ยงสนับสนุนงบประมาณสำหรับการบริหารงานชุมชน จำนวน 2,000 บาทต่อเดือน ต่อมา ในปี พ.ศ. 2548 ได้ปรับงบประมาณเป็นจำนวน 5,000 บาทต่อเดือน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานชุมชน (กรุงเทพมหานคร, 2549) งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากกรุงเทพมหานครช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานในชุมชน แต่ได้สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการภายในชุมชนได้เช่นกัน

3.4 ข้อมูลทั่วไปชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

3.4.1 จำนวนประชากรในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีบ้านเรือนทั้งสิ้น 115 หลังคาเรือน จำนวน 147 ครอบครัว มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 478 คน จำแนกเป็น เพศชาย จำนวน 227 คน และ เพศหญิง จำนวน 251 คน (ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 , 2552) ซึ่งจำนวนประชากรนี้ได้รวมผู้ที่อาศัยในบ้านเช่าแล้ว

3.4.2 ข้อมูลด้านสังคมชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ระดับการศึกษาของสมาชิกชุมชนจำแนกได้ดังนี้

ก่อนวัยเรียน	จำนวน	26	คน
ประถมศึกษา	จำนวน	42	คน
มัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	175	คน
มัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน	22	คน
ปวส./อนุปริญญา	จำนวน	7	คน
ระดับปริญญาตรี	จำนวน	31	คน
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	จำนวน	3	คน
ไม่ได้เรียนหนังสือ	จำนวน	12	คน

(ที่มา: เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคประชาชน เขตหลักสี่ (2) ,

3.4.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

(1) ด้านการประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ตั้งของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมือง ดังนั้นลักษณะการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีดังนี้

รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	จำนวน	33	คน
พนักงานบริษัท	จำนวน	20	คน
รับจ้าง	จำนวน	170	คน
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	จำนวน	10	คน
ว่างงาน	จำนวน	7	คน
อื่นๆ (นักเรียนนักศึกษา)	จำนวน	85	คน

(ที่มา: ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324: 2550)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เห็นได้ชัด คือ การทำหมุดแดดเดียว และร้านค้าในพื้นที่ติดกับถนนหลักของโครงการ และถนนซอยแจ้งวัฒนะ 10 ตัวอย่างร้านค้าในบริเวณชุมชน ได้แก่ ร้านหนังสือเช่า คลินิกแพทย์ ร้านอาหาร ร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้าง เป็นต้น

(2) ด้านรายได้ของชุมชน รายรับและรายจ่ายของชุมชนนั้นพบว่า รายรับของสมาชิกชุมชนรวม 1,890,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายของสมาชิกในชุมชนต่อเดือนรวม 1,520,000 บาทต่อเดือน เฉลี่ยแล้วสมาชิกในชุมชนมีรายรับ มากกว่า รายจ่าย 3,850 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน (ที่มา: ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324: 2550)

3.4.4 ข้อมูลด้านศาสนา และประเพณี และวัฒนธรรม

สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีจำนวนทั้งสิ้น 373 คน และมีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 3 คน (ที่มา: เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตภาคประชาชน เขตหลักสี่ (2), 2551)

3.5 การบริหารงานองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ในปี พ.ศ. 2529-2541 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีการบริหารงานภายใต้ระบบคณะกรรมการชุมชนเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่การดูแลของคณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง (กลุ่มบ้านใหญ่) ของการเคหะแห่งชาติ มีคณะกรรมการกลุ่มบ้านจำนวน 13 คน โดยมีนายสนั่น สมโชค เป็น ประธานชุมชน

การบริหารงานภายใต้คณะกรรมการกลุ่มบ้าน ไม่ได้มีการขับเคลื่อนให้เกิด การพัฒนาชุมชน เพราะการแก้ไขปัญหาต้องมาจากคณะกรรมการชุมชนกลุ่มบ้านใหญ่ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากการเคหะแห่งชาติ อีกทั้งขาดข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานและองค์กรที่สนับสนุน

การดำเนินงานพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ทำให้การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ไม่ชัดเจน แต่มีการจัดกิจกรรมในชุมชนตามเทศกาลหรือประเพณีสำคัญๆ เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก วันผู้สูงอายุ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงองค์การชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ไปอยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร ได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 คณะกรรมการชุมชนของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีทั้งสิ้น 7 คน คำนวณจากประชากรในทะเบียนบ้านไม่เกิน 140 ครอบครัว การเลือกกรรมการชุมชนภายใต้ระเบียบของกรุงเทพมหานครนี้ เกิดขึ้นในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541- 2551 รวมทั้งสิ้น 5 ครั้ง มีประธานชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้งในระบบนี้จำนวน 2 คน คือ นายสนั่น สมโชค ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2541-2543 และ นายพีระยุทธ์ ประทีปะผลิน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543- ปัจจุบัน (พ.ศ. 2552)

คณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีการประชุมคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการหน่วยงานย่อยภายในชุมชน เช่น กองทุนชุมชนเมือง ศูนย์รับแจ้งเหตุ เด็กสตรี ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น เดือนละ 1 ครั้ง แต่อยู่ในระยะหลัง คณะกรรมการชุมชนส่วนใหญ่ทำหน้าที่มาเป็นระยะเวลานาน จึงไม่จำเป็นต้องจัดเป็นประจำทุกเดือน อีกทั้งส่วนใหญ่ทำงานประจำและมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ดังนั้น ผู้นำชุมชนใช้การพูดคุยเป็นรายบุคคล แต่ถ้ามีเรื่องจำเป็นเร่งด่วนหรือสำคัญจะนัดประชุมกรรมการชุมชนและชาวบ้านแทนหน้าเป็นเรื่องๆ ไป

3.6 การดำเนินงานภายในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการพิจารณาจากภาครัฐให้มีการดำเนินงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนดังนี้

(1) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นการดำเนินงานภายในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนให้มีการดำเนินงานตามนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของรัฐบาล เมื่อปี พ.ศ. 2546 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการคัดเลือกให้ดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้ชุมชนมีกองทุนหมุนเวียนสำหรับสมาชิกในชุมชน

(2) หน่วยประสานพลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะปัญหาหยาเสพติด ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเขตหลักสี่ให้ดำเนินงานเป็นศูนย์ประสานพลังแผ่นดินในปี พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดกระบวนการของชุมชนในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาหยาเสพติด ร่วมกับภาครัฐ

(3) ศูนย์แจ้งเหตุเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เป็นการดำเนินงานที่สำนักงานเขตหลักสี่ ได้คัดเลือกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ให้มีการดำเนินการเป็น

หน่วยประสานงานและไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ภายในชุมชน ถ้าในกรณีไม่สามารถไกล่เกลี่ยภายในชุมชนทางศูนย์ฯจะประสานงานให้สำนักงานเขตดำเนินการต่อไป

(4) กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นเงินกองทุนที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เพื่อให้ชุมชนมีทุนที่เป็นตัวเงิน และมีศูนย์รวมจิตใจจากเงินกองทุนพระราชทาน สำหรับชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการคัดเลือกจากกรุงเทพมหานคร และศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาและภัยพิบัติ เขตหลักสี่ ให้เข้ารับพระราชทานเงินกองทุนแม่ ในปีพ.ศ. 2549

3.7 การรวมกลุ่มทางสังคมในชุมชน

การรวมกลุ่มทางสังคมในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้มีการรวมกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และการริเริ่มของชุมชนดังนี้

(1) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปี และมีจิตอาสาทำงานเพื่อส่วนรวม จำนวน 5 คนที่ได้เข้ารับการอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขจากศูนย์สาธารณสุข 53 เคหะชุมชนทุ่งสองห้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นผู้ประสานงานการดูแลสุขภาพด้านสาธารณสุขภายในชุมชน โดยจะทำหน้าที่ด้านสาธารณสุข เช่น การตรวจสอบสถานการณ์โรคระบาด การป้องกันปัญหาของโรค โดยการลงสำรวจ พบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนเป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง เป็นต้น

(2) ชมรม To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 จากการพบปะสังสรรค์ของสมาชิกในชุมชนที่จะมักทำอาหารมารับประทานร่วมกัน และสมาชิกกลุ่มนี้จะสนับสนุนให้บุตรหลานของตนได้แสดงออก เช่น การเต้น และร้องเพลง ต่อมากิจกรรมดังกล่าวได้พัฒนามาสู่กลุ่มกิจกรรมภายในชุมชน โดยเยาวชนหญิงจะเน้นทางด้านบันเทิง คือการเต้นและร้องเพลง ส่วนเยาวชนชายเน้นด้านการเล่นกีฬา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานเขตหลักสี่ได้รับนโยบายจากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ให้ชุมชนดำเนินการจัดตั้งชมรม To Be Number One เพื่อให้เกิดรูปแบบการรวมกลุ่มกิจกรรมอย่างเป็นทางการในชุมชน

3.8 ภาคิเครือข่ายที่ชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิก

ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในชุมชน จำนวน 4 เครือข่ายดังนี้

(1) เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคประชาชน เขตหลักสี่ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเขตหลักสี่ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 โดยมาจากประสานงานของภาครัฐ คือ สำนักงานเขตหลักสี่ และ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ร่วมกับภาคประชาชนในเขตหลักสี่ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในเขตหลักสี่

(2) เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดการรวมตัวของประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้องทั้ง 28 ชุมชนในการพัฒนาชุมชนในด้านกายภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และด้านอื่นๆ ร่วมกัน

(3) เครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดินเขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายกองทุนแม่แห่งแผ่นดิน ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานตามแนวทางของกองทุนแม่ของแผ่นดินระหว่างชุมชนภายในเขตหลักสี่ที่ได้รับพระราชทานเงินทุนร่วมกัน

(4) เครือข่ายศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย) เขตหลักสี่ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2550 เพื่อให้เยาวชนในชุมชนทั้งเขตหลักสี่กระบวนกรดำเนินงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจากความต้องการของกลุ่มเยาวชน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 สภาวะการณ์ที่มีผลต่อความเสี่ยงทางสังคมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

จากการศึกษาพบว่าสภาวะการณ์ที่มีผลต่อความเสี่ยงทางสังคมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องสามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

4.1.1 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ได้มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เขตหลักสี่ กล่าวคือ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงปี พ.ศ. 2533 โดยเฉพาะ ด้านการพัฒนาด้านคมนาคม คือ การก่อสร้างทางด่วนสายอุดรภิรมย์ อีกทั้งมีระบบขนส่งมวลชนราคาถูก ได้แก่ รถไฟสายชานเมือง รถประจำทาง ที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางสำหรับผู้ไปทำงานในเมืองและนอกเมือง และด้านเศรษฐกิจ คือ ที่ตั้งของชุมชนใกล้หน่วยงานราชการสำคัญที่ทยอยย้ายที่ทำการมายังถนนแจ้งวัฒนะ และการวางผังให้ย่านสะพานใหม่ เขตดอนเมือง เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจด้านทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร ซึ่งบริเวณดังกล่าวอยู่ไม่ไกลจากชุมชนทำให้เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ผู้คนจากหลากหลายสารทิศเข้ามาพักอาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องอย่างต่อเนื่อง และความหลากหลายของกลุ่มคนที่มี ความแตกต่างของพื้นเพดั้งเดิม และประเพณีวัฒนธรรม ประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ต้องทำงานคนละถิ่นกับที่พักอาศัยมีผลทำให้เกิดการขาดความรู้สึกร่วมกันในพื้นที่ จึงมีผลทำให้สภาพสังคมในชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ จึงขาดการดูแลชุมชน/สังคมส่วนรวม มีผลทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เริ่มเสื่อมโทรมลง

การเปลี่ยนแปลงในช่วงเกือบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้สะสมปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ภายในพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และปัญหาที่ผู้พักอาศัยประสบ ได้แก่ ปัญหาการจราจร ปัญหาแสงสว่างในเวลากลางคืนที่มีไม่เพียงพอ ปัญหาขยะ และปัญหาการใช้พื้นที่ผิดวัตถุประสงค์

(1) ปัญหาการจราจร จากที่จำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายเข้ามาเพิ่มขึ้น ได้ทำให้ปริมาณการใช้ยานพาหนะในชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ถนนสายหลักภายในชุมชนมีขนาดคับแคบไม่สามารถระบายรถได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับพื้นที่ผิวการจราจรได้ถูกใช้สำหรับส่วนตัว เช่น การจอดรถยนต์ส่วนตัวริมถนน การค้าขายริมถนน ทำให้ในช่วงเวลา

เร่งด่วนเกิดปัญหาการจราจรติดขัดบริเวณถนนสายหลักในชุมชน ผลกระทบที่ตามมา คือ เส้นทางสัญจรภายในชุมชนมีขนาดคับแคบ¹ การกระทำดังกล่าว นอกจากเกิดมลภาวะทางเสียงแล้ว ยังทำให้ผู้เดินสัญจรเสี่ยงได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ ซึ่งมีผลกระทบต่อความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

(2) ปัญหาแสงสว่างถนนทางเดินในชุมชน สภาพปัญหาดังกล่าวเกิดจากการสร้างบ้านเรือนติดกันซึ่งคล้ายชุมชนแออัด ทำให้สำนักงานเขตหลักสี่ ไม่สามารถติดตั้งเสาไฟฟ้าเพิ่มเติม² เพื่อเพิ่มแสงสว่างในเวลากลางคืน สภาพชุมชนที่มีมุมมืดนี้ ได้กลายเป็นจุดเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม เช่น การลักขโมย การวิ่งราวทรัพย์ อันสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้ผู้ที่พักอาศัยในชุมชนต่างๆ

(3) ปัญหาขยะ เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณขยะภายในชุมชนเพิ่มขึ้นเช่นกัน แม้ว่าสำนักงานเขตหลักสี่ ได้เข้ามาดำเนินการจัดเก็บเป็นประจำทุกวัน แต่ว่า คนในชุมชนบางส่วนที่ยังขาดจิตสำนึกในส่วนรวม ได้นำขยะมาทิ้งไว้ในพื้นที่สาธารณะที่ขาดการดูแล โดยเฉพาะพื้นที่ว่างภายในชุมชนต่างๆ³ ทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนไม่สะอาด ไม่เหมาะสมกับการพักอาศัย อีกทั้งปัญหาขยะนี้ ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวในหลายชุมชน ไม่มีคนเข้าไปใช้ประโยชน์ จนทำให้ผู้พักอาศัยที่ใช้สารเสพติด เข้ามาใช้เป็นพื้นที่มั่วสุมเสพยา

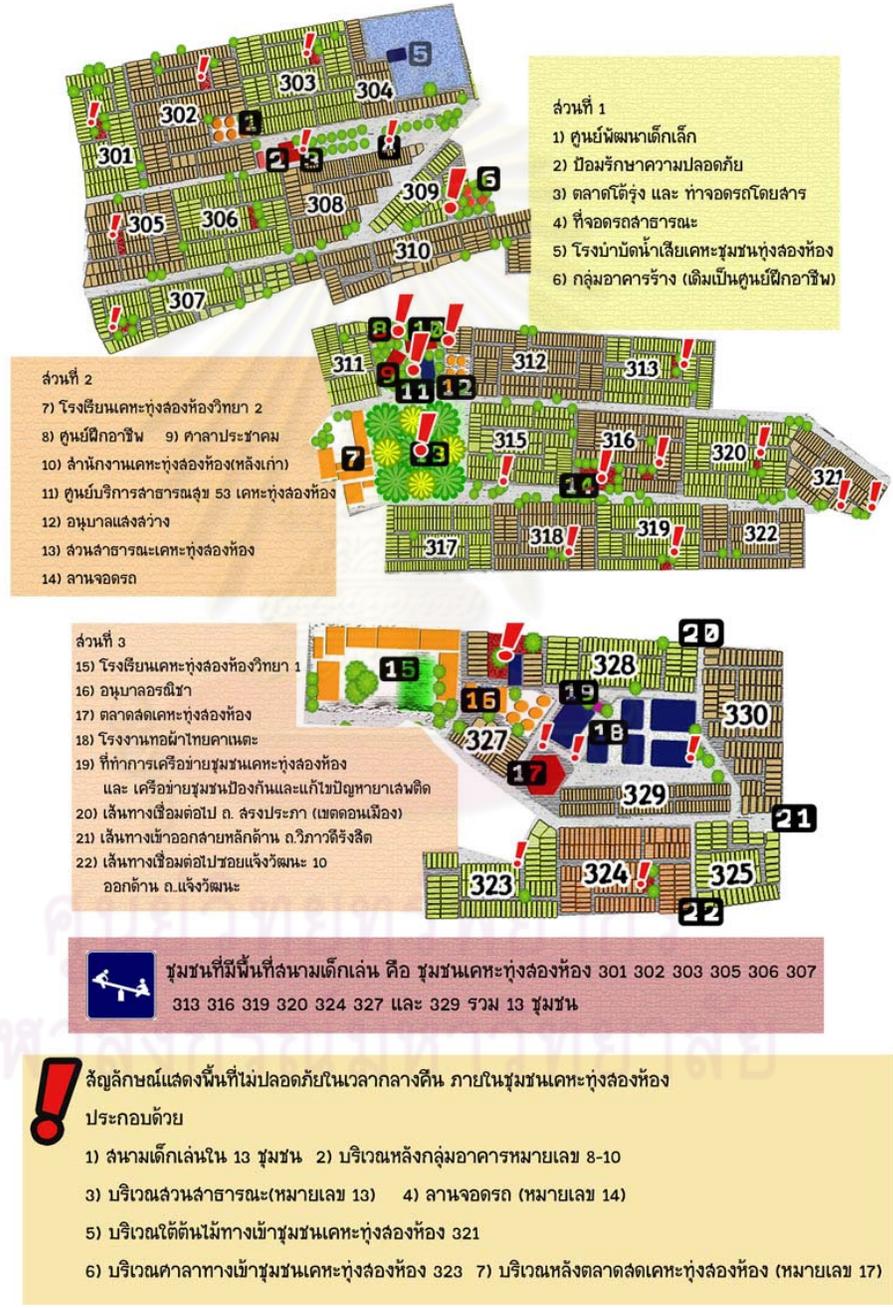
(4) ปัญหาการใช้พื้นที่สาธารณะไม่เหมาะสม ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องมีสวนสาธารณะขนาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมนันทนาการของชาวบ้านทั้ง 28 ชุมชนแต่ที่ผ่านมา พื้นที่ดังกล่าวขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องจากสำนักงานเขตหลักสี่⁴ จึงทำให้พื้นที่สวนสาธารณะเสื่อมโทรม ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการออกกำลังกายไม่สามารถใช้งานได้ดังเดิม มีผลทำให้สวนสาธารณะได้กลายเป็นจุดล่อแหลม สำหรับกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาใช้เป็นแหล่งมั่วสุม เช่น เสพยา การมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกแหล่งมั่วสุมในลักษณะดังกล่าวอีกหลายแหล่ง เช่น ด้านหลังอาคารสำนักงานเคหะทุ่งสองห้องหลังเก่า หลังอาคารศูนย์ฝึกอาชีพที่ไม่มีผู้ใช้งานเป็นเวลานาน เป็นต้น

¹ ทางเดินกว้างประมาณ 2-2.50 เมตร เดิมมีรางระบายน้ำตรงกลาง ทำให้มีเศษขยะสะสมบริเวณทางเดินสร้างความสกปรกในชุมชน แต่ปัญหาทางเดินที่ไม่เรียบนี้ได้รับการแก้ไขเมื่อ ปี พ.ศ. 2539 เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาเขตได้นำงบประมาณอุดหนุนจากกระทรวงมหาดไทยเข้ามาปรับปรุงถนนทั้งหมด 28 ชุมชน

² ได้เข้ามาปรับปรุงในช่วงปี พ.ศ. 2539

³ ชุมชนที่มีพื้นที่ว่างลักษณะดังกล่าว มีทั้งสิ้น 13 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 301 302 303 305 306 307 313 316 319 320 324 327 และ 329

⁴ การเคหะแห่งชาติได้ออนเฉพาะกรรมสิทธิ์การดูแลรักษาสวนสาธารณะกับทางกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 (การเคหะแห่งชาติ, 2541)

รูปที่ 4.1 ตำแหน่งพื้นที่อันตรายในเวลากลางคืน ภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง
ที่มาของรูป: ผู้ศึกษาตัดแปลงและเพิ่มเติมรายละเอียดพื้นที่อันตรายจากแผนผังชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เกิดขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนเคหะ
 ทูงสองห้อง เกิดการขยายตัวที่ไม่สอดคล้องกับผังชุมชนที่มีอยู่เดิม จึงมีการก่อสร้างและใช้พื้นที่
 อย่างไม่มีวัตถุประสงค์ เช่น การเกิดปัญหาจุดอับแสงอันเนื่องจากการต่อเติมบ้านเรือน การใช้
 พื้นที่สาธารณะสำหรับการทิ้งขยะ เป็นต้น อีกทั้งชุมชนมียานการค้าและพาณิชยกรรมถนน
 สายหลัก ซึ่งทำให้เกิดการแย่งใช้พื้นที่ถนน ทางเท้า และบริการสาธารณะต่างๆ ที่มีอยู่อย่าง
 จำกัด สภาพชุมชนที่ขยายตัวไม่ได้สัดส่วนกับการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่นี้ มีผลทำให้
 ผู้ที่อาศัยในชุมชนละเลยการดูแลสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตน เพราะเนื่องจากสภาพแวดล้อม
 ดังกล่าว ไม่ตอบสนองต่อความต้องการใช้งาน ทำให้ชุมชนขาดการสอดส่องดูแลจากผู้พักอาศัย
 จึงเป็นเหตุให้ผู้พักอาศัยเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย อันกลายเป็นทัศนคติที่ผู้พักอาศัย
 เกรงจะได้รับอันตรายจากการใช้พื้นที่ดังกล่าว เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาอุบัติเหตุภายใน
 ชุมชน เป็นต้น ซึ่งผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้ที่อาศัยภายในชุมชนมีการตอบสนอง
 ต่อปัญหาความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งคือการย้ายออกไปสู่ชุมชนอื่น และได้เปิดให้
 บ้านพักอาศัยของตนเป็นบ้านเช่า⁵ อีกส่วนหนึ่ง ได้พยายามหาทางแก้ไขปัญหา ซึ่งแนวทาง
 ที่เห็นได้ชัด คือในช่วง ปีพ.ศ. 2546 เป็นต้นมา ได้เกิดการรวมตัวของผู้นำภายในชุมชนเคหะ
 ทูงสองห้อง ทั้ง 28 องค์กรชุมชน จัดตั้งเป็นเครือข่ายชุมชนเคหะทูงสองห้อง ทำหน้าที่เป็น
 ตัวแทนผู้พักอาศัยในชุมชน ร้องเรียนปัญหาความเดือดร้อนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
 เพื่อให้ชุมชนได้รับการปรับปรุงให้เกิดความปลอดภัย

4.1.2 ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม

ผู้ที่อาศัยภายในชุมชนเคหะทูงสองห้อง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอาชีพหาเช้ากินค่ำ
 และต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ทำให้ขาดการดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน
 ของตน ประกอบกับสภาพแวดล้อมภายในชุมชนไม่เอื้ออำนวยให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสมา
 ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะ พื้นที่ว่างภายในชุมชน และพื้นที่สวนสาธารณะไม่สามารถ
 ใช้ทำกิจกรรมได้ แต่ภายในชุมชนกลับมีสิ่งที่ยั่วยุให้เยาวชนเข้าถึงอบายมุขได้ง่าย ซึ่งเหล่านี้ได้
 ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมา เช่น การใช้สารเสพติด การติดเกมของเยาวชน ล้วนแต่
 เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนขัดกับบรรทัดฐานทางสังคม

⁵ ส่วนมากกลุ่มคนที่เข้ามาใหม่ วิถีชีวิตที่ไม่แตกต่างจากผู้พักอาศัยเดิม ดังนั้นลักษณะปัญหาสภาพแวดล้อมใน
 ชุมชน ยังคงเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอยู่เช่นเดิม

การใช้สารเสพติดของสมาชิกในชุมชน เริ่มปรากฏชัดเจนในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และแพร่ระบาดรุนแรงที่สุดในปี พ.ศ. 2545⁶ ในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่า ผู้ที่ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเยาวชนที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลอย่างใกล้ชิด การเสพของกลุ่มดังกล่าวมักจะเป็น การใช้ยาเม็ด การฉีดเข้าเส้น การดมกาว การสูบกัญชา ส่วนแหล่งมั่วสุมที่พบเห็นได้เสมอ ได้แก่ บริเวณเสาไฟฟ้า สวนสาธารณะ และ พื้นที่สาธารณะ ในหลายๆ ชุมชน ข้อมูลจากเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ ชี้ว่ามีแหล่งจำหน่ายยาเสพติดในชุมชนซึ่งแอบแฝงมาในลักษณะการเข้ามาเช่าบ้าน ทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งจำหน่ายยาเสพติดได้สะดวก อีกทั้งผู้ที่อาศัยภายในชุมชนบางคนยังเป็นผู้ค้ายาเสพติดเสียเอง ขณะเดียวกันสภาพทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนน/ซอยที่เชื่อมโยงเส้นทางภายในชุมชนแต่ละชุมชนเข้าด้วยกัน ได้เอื้ออำนวยต่อการขนถ่ายยาเสพติด และหลบหนีจากการจับกุมของตำรวจอีกเช่นกัน (เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเขตหลักสี่ (3) (4) (5) (6) (7), 2551)

การแพร่กระจายของผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง นอกจากจะทำให้ผู้ที่พักอาศัยเกิดความรำลึกว่า บุตรหลานของตนต้องตกอยู่ในภาวะเสี่ยงของการติดยาแล้วยังทำให้ผู้อาศัยคนอื่นๆ รวมทั้งชุมชนใกล้เคียง เกิดความรำลึกไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ดังที่ได้สะท้อนว่า

“เมื่อก่อนนะ A สมัยก่อนเช่าบ้านใน 3xx พุดกันว่า เคยเมายา
ไล่อาละวาดผู้อื่น คนเห็น ก็กลัวๆ กัน อย่างตอนนี้เวลาอารมณ์
โมโหร้ายมักตะคอกลูก”

ลัดดา ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2551

“สมัยก่อน วางของหน้าบ้านไม่ได้ พวก กะละมัง อะไรพวกนี้ เผลอ
แป็บเดียวถูกขโมยจากพวกนี้อีกแล้ว”

เรณู เกตุบำรุง, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551

⁶ ในปี พ.ศ. 2545 ชุมชนในเขตหลักสี่มีปัญหายาเสพติดในระดับรุนแรงและปานกลางรวมทั้งสิ้น 19 ชุมชน จากทั้งหมด 61 ชุมชน (ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกรุงเทพมหานคร, 2546 อ้างถึงใน สุรพล ปธานวิษ และ ชวนพิศ ชุมวัฒน์, 2549: 86) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเขตอื่นๆ แล้วพบว่าเขตหลักสี่มีชุมชนแพร่ระบาดในอัตราที่สูง จึงทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่สำนักงาน ป.ป.ส. ร่วมกับสำนักงานเขตหลักสี่ ได้เข้ามาระดมทุนให้ชุมชนรวมตัวเป็นเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

“ผู้เสพที่เคยเอาไปบำบัด 1 คน จนหายก็กลับมาติดอีกเหมือนเดิม จะหนักกว่าเก่าอีก พวกเรากรรมการต้องคอยดูแลตลอดคอยดูพวกเขาว่าจะเป็นผู้ขายด้วยหรือไม่ จะติดตามดูเป็นอย่างไร”

เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ (3),

2551

นอกจากความเสี่ยงดังกล่าวแล้ว การใช้สารเสพติดยังนำไปสู่การเกิดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์โดยเฉพาะของกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งมักเกิดในพื้นที่ลับตาคน และในกลุ่มบ้านร้าง (เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง, 2549) ซึ่งเป็นการตอกย้ำให้ผู้ที่พักอาศัยในชุมชนเห็นผลกระทบจากปัญหายาเสพติดที่นำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงขัดกับศีลธรรมทางสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของเยาวชน เป็นต้น

รูปที่ 4.2 พื้นที่รังก่อนการปรับปรุงอยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 327 เดิมพื้นที่ดังกล่าวมีปัญหาการมั่วสุมทางเพศ และยาเสพติดเนื่องจากเป็นบ้านร้าง และไม่อยู่ในเส้นทางเข้าออกสายหลักในชุมชน เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้องได้ร้องเรียนปัญหาดังกล่าวกับสำนักงานเขตหลักสี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2551 สำนักงานเขตหลักสี่ ได้เข้ามาปรับปรุงเป็นแปลงผักภายใต้โครงการนักสำรวจน้อย โดยมีคณะกรรมการชุมชนข้างเคียง และ โรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 ร่วมกันดูแลและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวทำกิจกรรม

ที่มาของรูป : เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง (2549)

ปัญหาวิกฤตการใช้สารเสพติดในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ได้เริ่มคลี่คลายลงบ้างนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) และสำนักงานเขตหลักสี่ ได้เข้ามาสนับสนุนการสร้างเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ขณะเดียวกัน สำนักงานเขตหลักสี่ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนทำหน้าที่เป็น หน่วยประสานพลังแผ่นดิน เพื่อตรวจตราและป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน ตามนโยบายพลังแผ่นดินของกระทรวงมหาดไทย⁷ โดยเฉพาะการรวมตัวเป็นเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ ส่งผลทำให้ปัญหายาเสพติด

⁷ แต่การดำเนินงานดังกล่าวเกิดขึ้นในพื้นที่อย่างจริงจัง เพียง 3 ปี คือ ช่วงปี พ.ศ. 2546-2548

ในพื้นที่ มีแนวโน้มลดลง^๑ เนื่องจากเครือข่ายฯ ได้กระตุ้นให้ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก เครือข่ายฯ จัดกิจกรรมแก้ไข ป้องกัน และเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด อันส่งผลทางด้านจิตวิทยา ไม่ให้ผู้ค้า ผู้เสพในชุมชนแสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็นเด่นชัดเหมือนที่ผ่านมา

การติดเกมของเยาวชน ปัญหาการติดเกมของเยาวชน เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และแพร่หลายใน ปี พ.ศ. 2544 โดยจะเห็นได้ว่ามี การเปิดร้านเกม ในแหล่งที่เด็กและเยาวชนเข้าถึงได้ง่าย เช่น ริมนถนนสายหลัก บริเวณ ตลาดสด และหน้าโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 จึงทำให้เยาวชนมักใช้เวลาว่างไปเล่นเกม ในร้านเกมบริเวณเหล่านี้ ในช่วงเย็นหลังเลิกเรียน และวันหยุดเสาร์อาทิตย์

รูปที่ 4.3 ร้านเกมบางส่วนที่อยู่ในภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง โดยรูปที่ 1 อยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 313 ซึ่งติดกับโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 จำนวน 1 ร้าน ส่วนรูปที่ 2 และ 3 อยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329 โดยรูปที่ 2 อยู่ริมถนนสายหลัก ใกล้ทางเข้าออกด้านถนนวิภาวดีรังสิต **ที่มาของรูป:** เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง (2549)

จากการศึกษาพบว่า การเล่นเกมของเยาวชนมีหลายสาเหตุ คือ นอกจากธรรมชาติของเยาวชนที่ชอบลองสิ่งใหม่ๆ โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้ง การเข้าถึงร้านเกมได้สะดวกแล้ว ค่าบริการถูกรวมทั้งมีการเปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง ได้เป็น ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เด็กเข้าสู่ภาวะเสี่ยงของการติดเกม เช่น บางครั้งเด็กเล่นเกมจนเกิดปัญหา ภายในครอบครัว ดังที่ประธานศูนย์รับแจ้งเหตุ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส ชุมชนเคหะ ทุ่งสองห้อง 324 ได้กล่าวว่า

“เคยมี กรณีที่แม่ทำร้ายร่างกายลูก เพราะโมโหที่ลูกไปเล่นเกมไม่ ยอมกลับบ้าน แต่พอมาใกล้เกลี่ย คุดกันก็ไปพบว่าที่เด็กไปเล่น ก็

^๑ โดยสังเกตได้จาก การที่ สมาชิกในชุมชนไม่พบเห็นผู้ใช้สารเสพติดตามพื้นที่สาธารณะเหมือนเมื่อก่อน และ จำนวนชุมชนที่มีผู้ค้ายาเสพติดได้ลดลง ข้อมูลจากเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ ซึ่งเห็นว่า ในปี พ.ศ. 2550 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้องมีสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดจำนวน 19 ชุมชน (เครือข่ายชุมชนป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด, 2550) และลดลง เหลือเพียง 15 ชุมชน ในปี พ.ศ. 2551

เป็นเพราะแม่ยังทำงานในช่วงลูกเลิกโรงเรียน เด็กไม่รู้ไปไหนก็ไปร้านเกม”

อำพัน นอบน้อม, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2551

ข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า สภาพความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ ทำให้มีข้อจำกัดที่ยังไม่สามารถเข้ามาดูแลบุตรหลานได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงหลังเลิกเรียนซึ่งยังเป็นเวลาทำงานของผู้ปกครอง และเมื่อเด็กกลับบ้านที่บ้าน จึงขาดบุคคลที่ชักชวนให้เด็กทำกิจกรรมภายในครอบครัว ดังนั้นร้านเกมอันเป็นสถานที่ที่เด็กเข้าถึงได้ง่าย มีเกมหลากหลายน่าสนใจ จึงดึงดูดให้เด็กเข้าไปใช้บริการ สอดคล้องกับ งานวิจัยโครงการติดตามสภาพการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) ปี พ.ศ. 2547-2548 พบว่าในช่วงเวลา 16.00-21.00 น. อันเป็นช่วงหลังเลิกเรียนซึ่งผู้ปกครองยังไม่กลับบ้านนั้น เด็กและเยาวชนใช้เวลาสำหรับการเที่ยวเตร่ หรือเข้าไปใช้พื้นที่อบายมุข (สถาบันรามจิตติ, 2549)

ขณะเดียวกันร้านเกมยังเป็นแหล่งมั่วสุม และทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ดังคำกล่าวของเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย ที่ทำหน้าที่ประสานงานในพื้นที่เขตหลักสี่ และผู้ใหญ่ที่อาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ว่า

“ในเขตหลักสี่มองดูสิ่งที่ทำให้เด็ก ๆ มีพฤติกรรมเสี่ยง พี่ลองคุยกับแกนนำชุมชนหลายคน ตอนนี้อยู่ในเขตหลักสี่ ร้านเน็ต เกม เยอะ เป็นแหล่งมั่วสุม ค้ายา ค้าประเวณีได้หมดเลย”

ชัชวาลย์ รัตนวงศะวัต, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2551

“อะไรกันเนี่ย ทำไมเล่นกันแบบนี้ ทำไมเล่นปั่นจ๋อยยึงหัวน้องได้ไง แล้ววิ่งเล่นยิงกันแบบนี้ เดี่ยวก็โดนตาบอดกันพอดี เล่นเกมมาก ไซ้ไม้ ถึงได้ทำตามกันแบบนี้”

ลัดดา ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2551

“บางที่เราก็ไม่รู้ที่เด็กเหล่านี้มาจากไหน อาจจะมาจากนอกชุมชน (เคหะทุ่งสองห้อง) หรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่ที่แน่ๆ ดูเหมือนจะมาตีกันไม่ชอบเลย”

เจ้าของร้านน้ำปั่นด้านหน้าชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 , สัมภาษณ์,

25 พฤษภาคม 2551

และ ผู้นำชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้กล่าวในการประชุมเครือข่ายเคหะชุมชน ทุ่งสองห้อง เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2551 ณ ที่ทำการเครือข่ายฯ บริเวณหลังตลาดสดเคหะ ทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ ว่า

“ในช่วงก่อนการประชุม ทาง ป.ป.ส. ตำรวจ เขต และเครือข่ายฯ ได้ ไปตรวจสอบร้านเกมตามที่มีการร้องเรียนจากชาวบ้าน ทั้งในเคหะ เราและข้างเคียง พบว่าบางร้านได้ตัดแปลงสื่อฯ มีที่นอน หมอน พร้อมสำหรับมีเซ็กส์กันเลย”

พิธียุทธ์ ประทีปะผลิน, 12 ธันวาคม 2551

จากข้อมูลดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าผลกระทบของร้านเกมที่เกิดขึ้น ได้เป็น สาเหตุต้นทางของการเกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาพฤติกรรมรุนแรง ปัญหาการ มีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น ปัญหาแหล่งมั่วสุมยาเสพติด เป็นต้น กล่าวได้ว่า ร้านเกมเป็นสถานที่ เริ่มต้น อันนำมาสู่การเกิดพฤติกรรมเสี่ยงที่ขัดกับบรรทัดฐานทางสังคมของกลุ่มเด็กและ เยาวชน จึงทำให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องพยายามเข้ามาแก้ไขปัญหา ได้แก่ สำนักงาน เขตหลักสี่ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมทั้ง สถานีตำรวจ นครบาลทุ่งสองห้อง เช่น สั่งให้มีการปรับปรุงร้านเกมภายในพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้สามารถมองเห็นภายในร้านเกมได้ชัดเจนจากด้านนอก และให้ ร้านเกมปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเข้มงวด เช่น ให้เปิดบริการ ตั้งแต่เวลา 14.00 ถึง 22.00 น. ในวันธรรมดา แต่การแก้ไขปัญหาการติดเกมของเยาวชนยังไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากร้าน เกมยังคงเปิดให้บริการ อีกทั้ง เยาวชนยังขาดพื้นที่และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ อันเป็นทางเลือก ให้กับเยาวชน เพื่อให้ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

นอกจากปัญหาเด็กติดเกมแล้ว ยังพบว่า มีสภาพแวดล้อมทางสังคมอันนำมา ซึ่งการเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาการดื่มสุราในพื้นที่สาธารณะ ของผู้ใหญ่ ปัญหาการเล่นพนันรูปแบบต่างๆ เช่น หวยบนดิน วงไฟ เป็นต้น

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง โดยเฉพาะปัญหา ยาเสพติด และปัญหาการพนันถือได้ว่าเป็นปัญหาที่พบเห็นโดยทั่วไปในหลายชุมชนของเขตหลักสี่ สถิติการจับกุมคดีการพนันและยาเสพติดของสถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2547-กันยายน พ.ศ. 2550 มีจับกุมเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

ตารางที่ 4.1 สถิติคดีการพนันและยาเสพติดในพื้นที่เขตหลักสี่ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 – กันยายน 2550

คดี]	1 ตค 47-30 กย 48			1 ตค 48-30 กย 49			1 ตค 49-30 กย 50		
	รับแจ้ง	จับกุม		รับแจ้ง	จับกุม		รับแจ้ง	จับกุม	
	(คดี)	(คดี) (คน)		(คดี)	(คดี) (คน)		(คดี)	(คดี) (คน)	
การพนัน (รวม)	40	40	93	81	81	304	160	160	307
-การพนันทั่วไป	21	21	74	55	55	263	44	44	191
-สลากกินรวบ	10	10	10	8	8	9	4	4	4
-การพนันฟุตบอล	9	9	9	18	18	32	112	112	112
ยาเสพติด	163	163	168	283	183	187	479	479	479

ที่มา: สถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง (19 กันยายน 2551)

ปัญหา ยาเสพติด และการติดเกมของเด็กและเยาวชนภายในพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ได้สะท้อนลักษณะของความเป็นสังคมความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนต้องดิ้นรนในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด อันมีส่วนสำคัญทำให้สภาพสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ห่างเหิน เยาวชนขาดความอบอุ่น สิ่งเหล่านี้ ล้วนมีผลทำให้เยาวชนหันมาสนใจสิ่งอื่นที่มีความเร้าใจที่อยู่รอบชุมชนมากกว่า ขณะเดียวกันภาครัฐขาดการดูแลสาธารณสุขไปก่อให้เกิดอยู่ในสภาพที่ใช้การได้อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมซึ่งเอื้อต่อกลุ่มเยาวชนให้ตกอยู่ในสภาวะของการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน จึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนต้องเข้ามาร่วมมือเพื่อให้เกิดการจัดการลดความเสี่ยงในพื้นที่ด้วยกัน

4.2 กระบวนการแก้ไขปัญหาและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

การแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 และชุมชนใกล้เคียง ในช่วงปี พ.ศ. 2542 ได้ทำให้นายพีระยุทธ์ ประทีปะผลิน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งให้เป็นประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เกิดความตระหนักในปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหา ยาเสพติด รวมทั้งหาแนวทางป้องกันความเสี่ยงทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการพยายามสร้างวิธีและกระบวนการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่เป็นองค์รวม เพื่อให้ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เป็นชุมชนน่าอยู่ และมีความเข้มแข็ง ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายหลัก คือ ผู้ที่อาศัยภายในชุมชนมีความสุข มั่นคง ปลอดภัย สะดวกสบายทั้งในที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะต่างๆ รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้อาศัยในชุมชน

มีจิตสำนึกร่วมกัน และมีการรวมตัวเพื่อให้เกิดกลุ่มที่เข้ามาร่วมมือแก้ไขร่วมกัน เมื่อสังคมเกิดปัญหา

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีการขับเคลื่อนการทำงาน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

4.2.1 การปรับปรุงด้านกายภาพ

การปรับปรุงด้านกายภาพในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้ผู้ที่อาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น ผู้นำองค์กรชุมชนได้ริเริ่มดำเนินการจัดการพื้นที่ว่างที่ติดกับที่พักอาศัยของตน เป็นสนามเด็กเล่น โดยแต่เดิมพื้นที่ดังกล่าวมีปัญหาเป็นพื้นที่ทิ้งขยะ อีกทั้งมีวัยรุ่นมาใช้เป็นแหล่งมั่วสุมเสพยา สร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้กับชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน

การปรับปรุงพื้นที่สนามเด็กเล่น ได้เริ่มต้นจากผู้นำองค์กรชุมชน ได้เข้ามาดำเนินการโดยเสียสละเงินส่วนตัว และมีเพื่อนบ้านอีก 2 คน เข้าร่วมสมทบทุน โดยใช้เวลาว่างในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เข้ามาปรับปรุงพื้นที่ เช่น การทำความสะอาด การปลูกต้นไม้ ในช่วงแรกสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะมีความรู้สึกว่าเป็นปัญหาพื้นที่นี้ยังไม่มีผลกระทบกับตนเองโดยตรง และเมื่อชาวบ้านในพื้นที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในบริเวณดังกล่าว จึงได้เข้ามาช่วยเหลือลงแรงตามความสะดวก ดังคำกล่าวของผู้นำองค์กรชุมชนที่ว่า

“ตอนที่เริ่มทำอุปสรรคเยอะ ชาวบ้านถ้าไม่มีคุณ ไม่มีโทษ เขาจะเฉยๆ ต้องกระตุ้น โดยเราทำเอง เริ่มทำ พอเขาเห็นก็มาช่วยเก็บขยะ ถากหญ้า ตอนนั้น ต่างคนต่างอยู่ อยู่กันไม่สนใจ เขาไม่เดือนร้อนไม่เสียหาย ยุคก่อร่างสร้างตัว ก่อกันมานาน เมื่อก่อนไม่เป็นอย่างที่เรารู้เห็น จนกันจริงๆเลย ไม่ได้ง่ายนะ เวลาคิดพัฒนาไม่มีหรอก เย็นทำงานอยู่บ้าน พอมีระบบที่ดี ก็เริ่มมองคน พอคนเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงให้ความร่วมมือ พอเราเริ่มคิดเริ่มทำ มีคนเข้ามาช่วยเล็กๆ น้อยๆ ไม่มึนบๆ ใครเป็นช่างเอาเครื่องมือมาช่วยกัน”

พีระยุทธ์ ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2551

ตำแหน่งในสนามเด็กเล่น

1) ศาลาประจำชุมชน 2) ห้องเก็บของชุมชน 3) เวทีอเนกประสงค์

รูปที่ 4.4 สนามเด็กเล่น และการใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่
ที่มาของรูป: ปรวณ จันทรังษี (2551)

การเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ได้ชี้ให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่ริเริ่ม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ และกระตุ้นให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งผู้ร่วมทำ หรือผู้ร่วมสนับสนุน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ได้สะท้อนเป็นลักษณะบทบาทของผู้นำท้องถิ่นที่เข้ามาสร้างการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการออกแบบพื้นที่ภายในชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งพากันเอง อันนำมาสู่ความเป็นชุมชนน่ายุ่

หลังจากนั้นแม้จะมีการปรับพื้นที่แล้ว แต่ยังคงมีชาวบ้านบางส่วนนำขยะมาทิ้ง จึงทำให้ผู้นำต้องเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหา ด้วยการเทพื้นปูนเพื่อไม่ให้เป็นแหล่งสะสมขยะ แต่ การปรับปรุงเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องใช้งบประมาณ^๑จำนวนมาก ทำให้ผู้นำองค์กรชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้นำต้องศึกษาข้อระเบียบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้พื้นที่กรรมสิทธิ์ของการเคหะแห่งชาติ และข้อมูลโครงการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตหลักสี่ จากนั้นจึงได้ประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานดังกล่าว ศักยภาพและความสามารถของผู้นำองค์กรชุมชนในการเชื่อมประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ยังทำให้องค์กรชุมชนได้รับความร่วมมือจากภาคการเมืองท้องถิ่น (ส.ก. ส.ช)

^๑ ในช่วงเวลาปรับปรุงสนามเด็กเล่นชุมชนซึ่งพัฒนาชุมชนประจำเดือนที่ได้รับจากสำนักงานเขต และ เงินทุนส่วนตัวของผู้นำ

ได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ และอุปกรณ์สนามเพิ่มเติมในเวลาใกล้เคียง¹⁰ กัน ทำให้องค์กรชุมชนสามารถสร้างสนามเด็กเล่น ให้ผู้ที่พักอาศัยภายในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เช่น การเล่นภายในกลุ่มเด็กและเยาวชน การพบปะพูดคุยระหว่างเพื่อนบ้านทั้งที่เป็นกลุ่มพ่อแม่/ผู้สูงอายุ การจัดประชุมคณะกรรมการชุมชน เป็นต้น

ผลดีที่เกิดขึ้นกับชุมชนนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าการปรับปรุงทำให้ชุมชนมีสภาพที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ตามความพึงพอใจของผู้พักอาศัยที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา อีกทั้งอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ ของสังคมให้เข้ามาร่วมพัฒนา

นอกจาก การจัดการให้พื้นที่ไม่ให้ทิ้งร้างด้วยการจัดสภาพภูมิทัศน์แล้ว ผู้นำองค์กรชุมชนได้มีข้อตกลง¹¹ ในการใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นควบคู่ด้วยกัน กล่าวได้ว่าเป็นการสร้างวิธีการหนึ่งในการป้องกันไม่ให้เกิดพื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง และเป็นพื้นที่แหล่งมั่วสุมยาเสพติด แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงกลุ่มคนที่พักอาศัยที่มีอยู่ตลอดเวลา และความเข้าใจของคนกลุ่มใหม่ว่าพื้นที่สาธารณะดังกล่าวสามารถใช้ประโยชน์ส่วนตัว เหมือนการพักอาศัยในถิ่นเดิมในต่างจังหวัด (อคิน รพีพัฒน์, 2552) ทำให้มีผู้ใช้พื้นที่สนามเด็กเล่น เป็นสถานที่สำหรับส่วนตัว เช่น การตากอาหารแห้ง การพ่นสีรถยนต์¹² มีผลกระทบทำให้เยาวชนไม่สามารถใช้สนามเด็กเล่นดังกล่าวได้ ดังตัวอย่างเยาวชนคนหนึ่งได้กล่าวสะท้อนความคิดเห็นว่า

“สนามเด็ก ตอนเย็นๆ คนเยอะ จริงๆ เล่นด้วยกันในสนาม สนุกกว่านะ มีช่วงหนึ่งสนามเด็ก มีตากหมู กลางวันร้อน เล่นไม่ได้ ไม่รู้จะไปไหนก็ต้องไปร้านเกม ”

อาร์ม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2551

¹⁰ สมาชิกสภาเขตหลักสี่ได้นำงบประมาณแปรรูปตัดจากการเคหะแห่งชาติ มาปรับปรุงพื้นที่สนาม และจัดหาอุปกรณ์สนามเด็กเล่น ให้ชุมชนที่มีพื้นที่ลักษณะดังกล่าวรวมทั้งสิ้น 13 ชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2544 จึงทำให้พื้นที่ว่างสามารถเข้าไปใช้งานได้ แต่ในบางชุมชนขาดการบำรุงรักษา และไม่มีการจัดการชุมชนที่ชัดเจน จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพในปัจจุบัน

¹¹ เนื่องจากสภาพชุมชนมีพื้นที่จำกัดในการใช้สอย องค์กรชุมชนจึงได้มีข้อตกลงกับสมาชิก ให้สามารถใช้สนามเด็กเล่นสำหรับกิจกรรมส่วนตัว เช่น การจอดรถยนต์ การตากผ้า ยกเว้นในช่วงเวลา 16.00 – 19.00 น. ในวันธรรมดา และ ตลอดทั้งวัน ในวันหยุด เสาร์- อาทิตย์ ขอความร่วมมือให้เป็นพื้นที่สำหรับการเล่นของเด็กและเยาวชน ข้อตกลงดังกล่าวมีติดไว้บริเวณศาลาประจำชุมชนในบริเวณสนามเด็กเล่น

¹² แม้ว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นกรณีเฉพาะที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2551 แต่ ได้สะท้อนถึงสภาพสังคมภายในชุมชน และ วิธีการแก้ไขปัญหามาของผู้นำ กล่าวคือ ปัญหาการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมส่วนตัวเป็นเวลานาน ชาวบ้านไม่สามารถใช้พื้นที่ทำกิจกรรมนันทนาการได้ แต่ไม่มีผู้ใดออกมาร้องเรียน เพราะเห็นว่าปัญหาดังกล่าวไม่ได้กระทบต่อตนโดยตรง จนผู้นำชุมชนต้องร้องเรียนไปยังสำนักงานเขตหลักสี่ให้ดำเนินการตาม ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การเก็บ ขนและกำจัดสิ่งปฏิกูลมูลฝอย พ.ศ. 2544 เพื่อให้เกิดการจัดการกับปัญหา

สิ่งที่เยาวชนได้สะท้อนออกมานั้น ชี้ให้เห็นได้ชัดว่า ผลจากการปรับปรุงพื้นที่ว่างเป็นพื้นที่สนามเด็กเล่นมีความสำคัญ เพราะช่วยส่งเสริมให้เยาวชนได้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมผ่านการทำกิจกรรมเล่นรวมกลุ่มด้วยกัน แต่เมื่อพื้นที่กิจกรรมดังกล่าวไม่สามารถใช้การได้ จึงเป็นเหตุให้เยาวชนต้องหาพื้นที่ทำกิจกรรมจากแหล่งอื่นๆ ซึ่งปรากฏว่าในชุมชนข้างเคียงไม่มีพื้นที่ลักษณะดังกล่าวที่สามารถเข้าไปใช้งานได้ แสดงว่าพื้นที่กิจกรรมได้ขาดแคลนสำหรับเยาวชนอยู่เดิมแล้ว เยาวชนจึงไปใช้พื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายและสอดคล้องกับความสนใจ นั่นคือ ร้านเกม ดังนั้นการมีพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมของเยาวชนจึงเป็นปัจจัยต้นทางที่มีส่วนในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาพฤติกรรมเยาวชน โดยเฉพาะการติดเกม และนำไปสู่การเกิดปัญหาพฤติกรรมอื่นๆที่สืบเนื่องจากการติดเกม เช่น การทะเลาะวิวาท การมั่วสุมทางเพศ เป็นต้น

การปรับปรุงทางกายภาพ มาจากการริเริ่มของผู้ที่พักอาศัยภายในชุมชน ที่เห็นว่าพื้นที่ว่างได้เป็นต้นเหตุที่ทำให้ชุมชนเกิดความไม่ปลอดภัย และไม่น่าอยู่ จากนั้นจึงค่อยๆ ใช้การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆให้เข้ามาสนับสนุน เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่ได้รับการปรับปรุงให้คงอยู่ การดำเนินการในแต่ละขั้นที่ปรากฏนั้นเป็นการแก้ไขปัญหาดำเนินการตามหลักตรรกะ (Logic) และการแก้ไขปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดพื้นที่สาธารณะ ชาวบ้านได้เข้ามาพบปะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวได้ว่าสนามเด็กเล่น ทำให้มีพื้นที่ที่ทำให้เกิดการพบปะพูดคุย จึงเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนในพื้นที่เดียวกัน ดังนั้นการปรับปรุงด้านกายภาพจึงมีส่วนที่จะเสริมสร้างความรู้สึกร่วม (sense of belonging) ความเป็นชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำองค์กรชุมชนที่มองว่า การแก้ไขปัญหาจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้นั้น ผู้ที่อาศัยในพื้นที่เดียวกันต้องมองเห็นปัญหาร่วมกันด้วยการแลกเปลี่ยนซึ่งกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

4.2.2 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

การจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้มีทั้งการจัดการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และการจัดการสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้ผู้ที่พักอาศัยได้ใช้ประโยชน์จากการจัดการอันนำมาสู่การพัฒนาให้ชุมชนเกิดความน่าอยู่

การจัดการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในชุมชน ได้เกี่ยวข้องกับ การปรับปรุงแสงสว่าง การรักษาความสะอาด และการควบคุมเสียง ซึ่งได้ดำเนินงานควบคู่กับการจัดการปรับปรุงภูมิทัศน์สนามเด็กเล่น

การปรับปรุงแสงสว่าง การจัดการดังกล่าว ผู้นำองค์กรชุมชนติดตั้งหลอดไฟ¹³ เพิ่มเติมบริเวณศาลาประจำชุมชน เพราะไฟสาธารณะไม่สามารถส่องสว่างได้ครอบคลุมสนามเด็กเล่น ทั้งนี้ผู้นำองค์กรชุมชนได้ใช้การสื่อสารภายในชุมชน ผ่านเสียงตามสาย ขอความร่วมมือจากชาวบ้านอาศัยให้เปิดไฟฟ้าหน้าบ้านเพื่อเพิ่มแสงสว่างเพื่อสอดส่องดูแลความปลอดภัยในเวลากลางคืน แต่พบว่ามีชาวบ้านบางส่วนที่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าวจึงให้ความร่วมมือ การขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้เปิดไฟฟ้าหน้าบ้านเวลากลางคืน กล่าวได้ว่าผู้นำองค์กรชุมชนได้พยายามสร้างระบบให้ผู้ที่อาศัยในชุมชนยึดประโยชน์และให้ความสำคัญต่อส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

การรักษาความสะอาด การจัดการดังกล่าว ผู้นำองค์กรชุมชนได้เริ่มลงมือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ด้วยการจัดทางเดินในชุมชนให้มีสภาพเป็นระเบียบ เพื่อเพิ่มความกว้างของพื้นผิวทางสัญจร อีกทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาขยะอุดตัน และปัญหาน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน นอกจากนี้ผู้นำองค์กรชุมชนได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านที่สนิทสนม มาร่วมจัดบริเวณหน้าบ้านให้เป็นระเบียบ และให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการออกแบบชุมชนให้เกิดความร่มรื่น ด้วยการจัดหาต้นไม้มาวาง อันเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนให้มีเพิ่มมากขึ้น

การควบคุมเสียง ด้วยสภาพชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีเส้นทางสัญจรภายในเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น และใกล้กับเส้นทางเข้าออกสายหลัก ทำให้มีผู้ขับขี่จักรยานยนต์ ใช้ทางเดินในชุมชนเป็นทางลัด แต่คนกลุ่มนี้ได้ขับขี่อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงสร้างความรำคาญ และอีกทั้งทำให้ชาวบ้านที่เดินสัญจรไปมา เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ผู้นำองค์กรชุมชนจึงได้ริเริ่ม และปรับปรุงพื้นถนน ด้วยการสร้างคันชะลอความเร็วเพื่อการแก้ไขปัญหาเสียงและป้องกันปัญหาอุบัติเหตุ อันเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่พบเพียงแห่งเดียวในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องทั้ง 28 ชุมชน

รูปที่ 4.5 การจัดการสภาพแวดล้อมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ให้สะอาด และปลอดภัย
ที่มาของรูป: การเอื้อเฟื้อของคุณพีระยุทธ์ ประทีปะผลิน ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

¹³ การติดตั้งดังกล่าว ได้ต่อมาจากสายไฟของบ้านพักผู้นำชุมชน

การปรับปรุงด้านสภาพแวดล้อมนี้ได้สะท้อนให้เห็นได้ชัดว่า การปรับปรุงชุมชนให้เหมาะสมกับการพักอาศัยนี้ ได้อาศัยความรู้ ทักษะ ทรัพยากร และการสนับสนุนของสมาชิกในชุมชนที่อยู่อาศัย กระบวนการดังกล่าวได้ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และเพิ่มความรับผิดชอบในกลุ่มชาวบ้าน เพราะการจัดพื้นที่ให้เปิดโล่ง สะอาด แสงสว่างเพียงพอ ทำให้ชาวบ้านเพิ่มขีดความสามารถในการสังเกต อันช่วยลดความกังวลจากปัญหาความไม่ปลอดภัย และยังเพิ่มความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น (Newman: 1972 อ้างถึงใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2545: 58-59)

แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านภายในชุมชนส่วนใหญ่ในตอนแรกยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชนเท่าที่ควร ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมที่ได้รับการจัดการ ผู้นำองค์กรชุมชนจึงสร้างแรงจูงใจให้กับชาวบ้านในชุมชนด้วยการส่งชุมชนเข้าประกวดแข่งขันจนได้รับรางวัล “รางวัลชุมชนดีเด่นด้านการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด”¹⁴ จากสำนักงานเขต หลักสี่ เมื่อปี พ.ศ. 2544 ต่อมา ผู้นำองค์กรชุมชนได้นำองค์กรชุมชนเข้าร่วมประกวดในโครงการอื่นเรื่อยมา เช่น การประกวด “รางวัลชุมชนเข้มแข็ง”จากกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2546 “รางวัลชนะเลิศชุมชนน่าอยู่” จากการเคหะแห่งชาติใน ปี พ.ศ. 2549 รางวัลความสำเร็จที่ชุมชนเคยได้รับ เป็นสิ่งที่ผู้นำองค์กรชุมชนได้ใช้สื่อสารพูดคุยกับชาวบ้านทั้งผ่านเสียงตามสาย และการประชุมภายในชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในพื้นที่ ความภาคภูมิใจดังกล่าวได้ทำให้ชาวบ้านหันเข้ามาร่วมมือเพิ่มมากขึ้น ดังคำพูดของชาวบ้านที่สะท้อนความร่วมมือในการจัดการสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เพราะชุมชนเข้าร่วมการประกวดแข่งขันเป็นระยะๆ ดังนี้

“ความสะอาดเราช่วยดูแล เรามีประกวดชุมชนดีเด่น¹⁵ หลังจากที่ได้รางวัลได้ดำเนินงานต่อ ตลอดเวลา ก็ทำความสะอาดเหมือนที่ผ่านๆ มา มีจัดต้นไม้ มาช่วยกันจัดให้สะอาด ทางเขตก็มาตรวจ... เขตก็บอกจะประกวดชุมชนก็ช่วยกันทำความสะอาด ที่นี้สะอาดกว่า ที่อื่น ยายไปเที่ยวที่ชุมชนอื่น ก็ไม่เหมือน”

ทวี ฉัตรโพธิ์, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551

¹⁴ แม้ว่ารางวัลดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับการประกวดสภาพแวดล้อมในชุมชนก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม ในการประเมินผลเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเขต ต้องเข้ามาตรวจสอบชุมชน ดังนั้น การจัดการภูมิทัศน์จึงมีส่วนสำคัญต่อการประเมินผลรางวัลเช่นกัน อีกทั้งในขณะเดียวกัน ทำให้ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดการรณรงค์ปัญหายาเสพติด บริเวณสนามเด็กเล่น และทางเข้าออกชุมชน อันเป็นการสร้างสำนึก กระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนปฏิบัติตามแนวทางของชุมชน

¹⁵ ประกวดนี้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 จัดโดยกรุงเทพมหานคร ร่วมกับ FM. 96.0

“กิจกรรมที่ชุมชน ชาวบ้านร่วมมือกันจริงจังมาก เช่น การประกวดที่ประกวดทำความสะอาด ชาวบ้านมาร่วมกันเก็บกัน อย่างที่บ้านไม่มีผู้ชายแต่ของเยอะ เก็บกันไม่ไหวกัน ประธานก็มาช่วยเก็บ ให้ภาพรวมชุมชนออกมาดูดี”

เรณู เกตุบำรุง, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2551

“อย่างล่าสุดมีประกวด อาเหนือ (ผู้นำองค์กรชุมชน) กับ ลุงเปี้ยก (คณะกรรมการชุมชน) มาบอกให้ช่วยกัน โหวต ก็ช่วยโหวตกัน ช่วยๆ กันจนชุมชนเราได้รางวัล”

กัญญารัตน์ เกตุบำรุง, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2551

“ที่นี้จะ ประกวดอะไรก็ชนะ เยววชนได้รางวัล เขตให้รางวัล เป็นแบบนี้ตั้งแต่หนึ่งเป็นประธานชุมชน พอประกวดกันอีกชาวบ้านให้ความร่วมมือ พอได้รางวัลที่เห็นก็รู้สึกดี รู้สึกว่าชุมชนเรารักกัน สามัคคีกัน”

ภรรยาของนายอำพัน นอบน้อม, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2551

ส่วนการจัดการสภาพแวดล้อมทางสังคมในชุมชน องค์กรชุมชนได้จัดกิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรม โดยใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรม เช่น ทำบุญวันปีใหม่ วันผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งผู้นำองค์กรชุมชน และคณะกรรมการชุมชนได้จัดเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างกลุ่มผู้ใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ และเยววชนให้เกิดความสนิทสนม อันนำมาสู่ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัย ซึ่งจะช่วยขัดเกลาให้เด็กมีสัมมาคารวะความเคารพผู้ใหญ่

การจัดการด้านกายภาพ ควบคู่กับการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชน ได้สะท้อนให้เห็นวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กร ในการหาวิธีการป้องกันปัญหาความเสี่ยงทางสังคมภายในชุมชน โดยเฉพาะการใช้การจัดประกวดแข่งขันด้านการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานภาครัฐต่างๆ มาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกเกิดสำนึกความเป็นชุมชนเดียวกัน

4.2.3 การกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการร่วมแก้ไขปัญหา

องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีกระบวนการกระตุ้นให้ผู้อยู่อาศัยมีจิตสำนึกในการร่วมแก้ไขปัญหาดังนี้

(1) *การค้นหาแนวร่วม* ผู้นำองค์กรชุมชนได้ชักชวนเพื่อนบ้านเข้ามาพบปะพูดคุย และร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ ให้เกิดขึ้นก่อน การมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวได้ค่อยๆ ขยายไปสู่วงกว้าง และที่สำคัญคือ ผู้นำองค์กรชุมชนสามารถค้นหาครอบครัวที่มีแนวคิดและทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะความคิดในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ให้มีความน่าอยู่ ซึ่งพบว่ามีสมาชิกจาก 13 ครอบครัว¹⁶ ได้กลายมาเป็น “ครอบครัวแกนนำ” ที่สำคัญขององค์กรชุมชน ในการสนับสนุนและการจัดกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยภาครัฐ หรือโดยองค์กรชุมชนเองก็ตาม

การหาแนวร่วมดังกล่าว เป็นวิธีการที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้ใช้ “ครอบครัวแกนนำ” เป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรม และเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดกระบวนการของผู้นำองค์กรชุมชนไปสู่ครอบครัวอื่นๆ กล่าวได้ว่าครอบครัวแกนนำ ได้เข้ามา มีบทบาทในการกระตุ้นจิตสำนึกให้กับครอบครัวอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

การศึกษานี้มีความแตกต่างจาก ภัทราวดี ศรีดวงจันทร์ (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์กรชุมชนกับการสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด” ในชุมชนโพธิ์ศรี เทศบาลเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่าได้ใช้แกนนำกลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้านที่มีศักยภาพเข้ามาเป็นแกนนำ ในการจัดกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหา ความเสี่ยงของชุมชน กล่าวได้ว่า กลุ่มแกนนำเป็นกำลังสำคัญที่หนุนเสริมให้ชุมชนสามารถ ขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มที่มีศักยภาพเข้ามาขับเคลื่อนจะมีความแตกต่างตามบริบทของพื้นที่

(2) *การจัดกิจกรรม* องค์กรชุมชนได้มีการออกแบบกิจกรรมที่เน้นให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นจะเป็นกิจกรรมที่องค์กรชุมชนริเริ่มขึ้นเอง เช่น กิจกรรมการฝึกซ้อมการแสดงให้เยาวชนหญิง การฝึกสอนทักษะกีฬาให้กับกลุ่มเยาวชนชาย หรือ กิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะการจัดเวทีชุมชน ระดมความคิดเห็นในการป้องกันปัญหา ยาเสพติด แต่ในกระบวนการออกแบบกิจกรรมนี้ มาจากการประชุมพูดคุยระหว่างผู้นำองค์กรชุมชน และครอบครัวของชาวบ้านแกนนำ เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเป็นประจำทุกครั้งที่ ซึ่งแนวทางข้อสรุปดังกล่าว มาจากการคิดวางแผนของผู้นำ และให้ชาวบ้านแกนนำร่วมพิจารณาเห็นชอบ ดังสะท้อนจากคำกล่าวของชาวบ้านแกนนำคนหนึ่งว่า

¹⁶ ประกอบด้วยสมาชิกจากครอบครัว (1) ประทีปผลิน (2) วิเชียรฉาย (3) แจ่มใส (4) ชูดีศักดิ์เกิด (5) บุราณท์ (6) ดอนไพรงาม (7) เกตุบำรุง (8) พกฤษ์ประมุขชัย (9) เหล็กเพชร (10) ชัดสี (11) นอบน้อม (12) ฉัตรโพธิ์ และ (13) เสน่ห์หา โดยอันดับที่ 1-6 เป็นครอบครัวคณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบัน (พ.ศ. 2550-2552)

“รูปแบบการประชุม ประธานเป็นคนกำหนดมา เพราะประธานเป็นมาไม่กี่ปี หลายครั้งๆ เพียงแต่ว่ามาทำรูปแบบ ทำเรียบร้อยถามตรงนี้ดีไม่ ดีไม่ สรุปปัญหามาให้เราหมด ไม่ได้ว่าให้เราเสนอข้อคิดเห็น การสรุปปัญหาของเขา ซึ่งกรรมการทั้งหมดก็เห็นชอบด้วย ตรงประเด็น เขาเนี่ยคลุกคลีมานาน มีประสบการณ์เป็นกรรมการ 5-6 ปี ปัญหาไม่ค่อยมีหรอก แต่เป็นการก้าวไปข้างหน้า การพัฒนาองค์กรชุมชนให้ดีขึ้นมากกว่า ”

ยุทธพงศ์ ชุติศักดิ์เกตุ,สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2551

ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกสะท้อนให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน (Partial Participation) (Fagence, 1977 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 172-173) โดยสมาชิกเพียงแคร์ับฟังและทำตาม สมาชิกของครอบครัวแกนนำแต่ละคน ทั้งผู้ใหญ่ และเยาวชนที่มีวุฒิภาวะเพียงพอ จะนำข้อมูลที่ได้รับจากผู้นำไปถ่ายทอด¹⁷ ให้กับ ครอบครัวของเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงให้มามีส่วนร่วมจัดกิจกรรม เช่น มีการชักชวนกลุ่มแม่บ้านที่มีทั้งคนในวัยทำงาน และผู้สูงอายุให้มาร่วมทำอาหารเพื่อจัดเลี้ยง หรือบุตรหลานครอบครัวแกนนำได้ชักชวนให้เยาวชนคนอื่นๆ เข้ามาร่วมกิจกรรมสำหรับเยาวชน เป็นต้น การสื่อสารที่เกิดจากกลุ่มครอบครัวชาวบ้านแกนนำ ได้มีส่วนกระตุ้นให้ครอบครัวอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเริ่มเกิดความผูกพันผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน และเกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชนขึ้นมา

เนื่องจากองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ครอบครัวแกนนำมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้น ประกอบกับแต่ละครอบครัวมีแนวคิดการพัฒนาชุมชนในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้ครอบครัวแกนนำ ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ดังคำพูดของสมาชิกแกนนำกล่าวไว้ว่า

“ไม่เหนื่อย ก็มีงานทำไป มันสนุกดีนะ เราคิดว่า มันสนุกดี คือว่าให้ความร่วมมือไม่คิดไรมาก เมื่อมีการจัดงานก็รู้ งานนี้ทำอะไรร่าง เอาของมาด้วยกัน เอาของโน่นนี่ เอาของวัดมา ก็เป็นอันรู้กัน เวลาทำกิจกรรม มีเด็กๆ มาช่วย เป็นเด็กของเรา มีงาน

¹⁷ เมื่อชุมชนจัดกิจกรรม ผู้นำองค์กรชุมชนจะประกาศเสียงตามสาย เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบเช่นกัน

เด็กก็มารวมกัน เขาก็มาเดินแจกน้ำ ก็มี ยกของเบาๆ เล็กๆ น้อยๆ กัน...ที่มา มีทั้งผู้เช่า เจ้าของเดิม เด็ก ก็เป็นทั่วไป มารวมกัน เด็กไม่เปลี่ยนก็เดิมๆ ก็เล่นกันอยู่ ..ในชุมชนหลายคนบอกว่ารู้สึก ว่า มีความเข้มแข็ง สามัคคี มีอะไร ก็ทักกัน ช่วยๆกัน ”

วิรัตน์ แจ่มใส, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2551

ส่วนเยาวชนที่เป็นสมาชิกในครอบครัวแกนนำ ได้กล่าวว่า

“ กิจกรรมอุ้มมาทุกอัน คนคุมเด็กมีน้อย เราก็ช่วยอาหน่งทำโน่น ทำนี้ หน้าทีดูแลห้องเรารู้ต่อนไหน อาหน่งเรียกประชุมก่อน เรารู้หน้าที่ของเรา คนอื่นเราดูมันอัตโนมัติ สมัยก่อนก็มีคนดู รุนเรา ตอนนี้อุ้มมานั่งมาดูแลห้อง มาช่วยแบบนี้ตั้งแต่ประมาณ ม.4 ”

ธนบูรณ์ ชุตติศักดิ์เกิด, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2551

การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องได้มีผลทำให้ สมาชิกทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนใน ชุมชน เกิดลักษณะของการเรียนรู้เป็นผู้มีจิตอาสาและการเสียสละเพื่อส่วนรวม อันเป็นพื้นฐาน เบื้องต้นที่สำคัญที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนทางสังคมในการ แก้ไขปัญหา

นอกจากนี้ครอบครัวแกนนำยังร่วมกันคัดเลือกสมาชิกอาสาเสียสละ เข้ามา ช่วยเหลือกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีกรกล่าวยกย่องต่อหน้าสมาชิกและผู้เข้าร่วมจาก ภายนอกชุมชน¹⁸ เป็นประจำทุกปี เพื่อให้ผู้ที่รับการคัดเลือกเกิดความภาคภูมิใจและเป็นกำลัง สำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อไป ที่ผ่านมารวิธิการดังกล่าว ได้เคยเป็นแนวทางในสร้างการ ยอมรับให้กับสมาชิกบางคน ที่เคยมีปัญหากการใช้สารเสพติด ให้ได้รับการยอมรับจากสังคม ดังที่ภรรยาของผู้นำองค์กรชุมชนได้กล่าวว่า

“ปกติ การให้อะไรเล็กๆ น้อยๆ ตอนปีใหม่ที่ชุมชนจะทำทุก ปี เป็นการให้กำลังใจกัน คนทำดี เราก็อยากส่งเสริม อย่างปี นี้ในกรณีของ A ก็รู้ว่าเขาเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ตอนแรกก็คุย กับอาหน่ง (ผู้นำองค์กรชุมชน) จะเอาไม้ เพราะวันที่ประชุม

¹⁸ คนกลุ่มนี้ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนข้างเคียง และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับผู้นำองค์กรชุมชน และมีแนวคิดในการพัฒนาองค์กรชุมชนคล้ายกับผู้นำ

ชุมชนไม่ได้บอกชาวบ้านไว้ แต่ดูซิ ตั้งแต่เมื่อวาน มาช่วยงานไม่หยุดเลย และที่ผ่านมาก็ไม่ได้แค้นนี้วันเดียว ก็เอาเลยทำแบบนี้ซื่อใจ แล้วนี่ดู จับฉลากเมื่อก็ เจ้า O ได้จักรยาน ก็เป็นเพราะแม่ทำดี กรรมดีเห็นผลทันตา ”

ลัดดา ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2551

การกระตุ้นจิตสำนึกของการเสียสละเพื่อส่วนรวมนั้น องค์กรชุมชนได้ใช้วิธีการหลากหลายสำหรับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ส่วนหนึ่ง คือ การรักษาน้ำใจของผู้มีจิตอาสา ด้วยการยกย่องเชิดชู อันเป็นวิธีการหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของปวงชนทั่วไป มีผลทำให้องค์กรชุมชนสามารถรักษาแนวทางการสร้างความร่วมมือจากสมาชิกให้มีความต่อเนื่องได้

(3) การสนับสนุนให้ชาวบ้านเป็นคณะกรรมการองค์กรชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชน โดยองค์กรชุมชนได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ ในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย 5 คณะกรรมการดังนี้

1) คณะกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เป็นคณะกรรมการที่สมาชิกในชุมชนเลือกเข้ามา เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการชุมชน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณของชุมชน

2) คณะกรรมการชมรม To Be Number One¹⁹ เป็นคณะกรรมการที่ผู้นำชุมชนได้เลือกจากครอบครัวแกนนำ ให้ทำหน้าที่การจัดกิจกรรมเพื่อสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมเยาวชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

3) คณะกรรมการ ศูนย์แจ้งเหตุเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เป็นคณะกรรมการที่ผู้นำชุมชนได้เลือกมาจากครอบครัวแกนนำ ให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

4) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง²⁰ เป็นคณะกรรมการที่ผู้นำองค์กรชุมชนเลือกเข้ามาให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสมาชิก

¹⁹ คณะกรรมการเกิดขึ้น เพื่อประกอบการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเยาวชนเป็นชมรม ตามการสนับสนุนของสำนักงานเขตหลักสี่ในช่วงปีพ.ศ. 2546

²⁰ การดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชน เป็นการจัดการด้านเศรษฐกิจด้านเดียวขององค์กรชุมชน แต่ปรากฏว่าการดำเนินงานดังกล่าว ได้เกิดปัญหาของความไม่โปร่งใสในการจัดการในช่วงปี พ.ศ. 2547-2551 จึงทำให้กองทุนดังกล่าวไม่ได้ตอบสนองความต้องการในการกู้เงินให้กับสมาชิกในชุมชนได้ทั้งหมด แต่ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2552 ผู้นำองค์กรชุมชนทำหน้าที่เป็นประธาน จึงทำให้กองทุนดังกล่าวได้เริ่มดำเนินงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้อีกครั้ง

5) คณะกรรมการกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นคณะกรรมการที่ผู้นำชุมชนเลือกเข้ามาให้ทำหน้าที่ ในการจัดการเงินกองทุนพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ โดยเงินกองทุนดังกล่าว จะใช้สำหรับการดำเนินงานแก้ไข และป้องกันปัญหาอาเสพติดภายในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า มีคณะกรรมการศูนย์รับแจ้งเหตุ เด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส และ คณะกรรมการชมรม To Be Number One เป็นคณะกรรมการที่มีศักยภาพมากที่สุด เพราะการทำงานของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุด ได้รับการยอมรับทั้งจากภายใน และจากภายนอกชุมชน ดังจะเห็นได้จากที่ในปี พ.ศ. 2551 คณะกรรมการศูนย์รับแจ้งเหตุฯ ได้รับรางวัลชมเชยในการปฏิบัติงานจากสำนักงานเขตหลักสี่ และ คณะกรรมการชมรม To Be Number One ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดชมรม To Be Number One ระดับประเทศ ในรางวัลประเภทชุมชนกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2549 ส่วนคณะกรรมการบริหารชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ศักยภาพการทำงานยังมีไม่มากนัก เพราะคณะกรรมการฯ นอกจากจะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับทักษะการจัดการด้านต่างๆ โดยเฉพาะทักษะการจัดทำงบประมาณของชุมชนแล้ว ยังมีข้อจำกัดด้านเวลาที่จะให้กับส่วนรวม เนื่องจากต้องประกอบอาชีพของตนเอง ดังนั้น ภาระต่างๆ จึงตกอยู่กับผู้นำองค์กรชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การจัดทำงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ การชี้แจงในเรื่องการเงิน เป็นต้น ซึ่งพบว่าสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชาวบ้านสามารถรับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง ซึ่งลักษณะของการจัดการของผู้นำองค์กรชุมชนได้สะท้อนให้เห็นการใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความโปร่งใส และความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้นำองค์กรชุมชนได้พยายามกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อส่วนรวม ได้ทำให้ผู้ที่อาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เริ่มมองเห็นคุณค่าและค่านิยมจิตสาธารณะมากขึ้น

4.2.4 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกดังนี้

(1) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

(1.1) การจัดเวทีชุมชนป้องกันปัญหาอาเสพติด เป็นกิจกรรมที่องค์กรชุมชนจัดเป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง²¹ โดยชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาอาเสพติด วัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เกิดการรวมกลุ่มค้นหาแนวทางในการป้องกันปัญหาอาเสพติดจากวิธีการแนวทางที่สมาชิกในชุมชนเห็นชอบร่วมกัน การจัดเวทีชุมชนนี้ เน้นให้กลุ่มผู้ใหญ่ ให้มาร่วมพูดคุย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของปัญหาอาเสพติดที่เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัวและชุมชน และหาข้อสรุปร่วมกันว่า เพื่อให้ผู้นำและคณะกรรมการชุมชนเริ่มต้นดำเนินการแก้ไข และป้องกันปัญหา เช่น การจัดกิจกรรมเฝ้าระวังปัญหาอาเสพติดในชุมชน การจัดกิจกรรมฝึกสอนกีฬา ดนตรีให้เยาวชน ของชมรม To Be Number One

(1.2) การจัดเวทีเพื่อทำแผนแม่บทชุมชน ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเขตหลักสี่ให้ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อปี พ.ศ. 2550 ทั้งนี้การจัดเวทีทำแผนแม่บทชุมชนถือได้ว่าเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหายของชุมชน โดยมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหายภายในชุมชนของตน

(2) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ การป้องกันและแก้ไขปัญหายความเสี่ยงทางสังคมประกอบด้วย

(2.1) การสร้างกระบวนการเฝ้าระวังปัญหาอาเสพติด สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับ การติดตาม สถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน โดยการใช้แบบสอบถาม²² และการสื่อสารพบปะพูดคุยของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเชิงลับเกี่ยวกับ สถานการณ์ผู้ค้า ผู้เสพในชุมชน ระหว่างผู้นำองค์กรชุมชน กับชาวบ้าน ซึ่งมีการพูดคุยกันตลอดทั้งปี การดำเนินงานดังกล่าวมีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 กระบวนการเฝ้าระวังปัญหาอาเสพติดที่ชุมชนได้ปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถจับกุมผู้ค้าในชุมชนได้

(2.2) การจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มเยาวชน คือ การจัดกิจกรรมเยาวชนของชมรม To Be Number One²³ โดยการริเริ่มของกลุ่มผู้ปกครองครอบครัวแกนนำในชุมชน ซึ่งจัดเป็นประจำในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยใช้สถานที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน²⁴ และ

²¹ แต่ในช่วงหลัง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2549-2552 ชุมชนไม่ได้จัดกิจกรรมเวทีชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายอาเสพติด เพราะได้เน้นการจัดกิจกรรมเวทีเยาวชน และการเฝ้าระวังปัญหายอาเสพติด ซึ่งมีเป้าหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหายอาเสพติดเช่นกัน

²² ตัวอย่างแบบสอบถามอยู่ในภาคผนวก ง

²³ เดิม ใช้ชื่อว่า กิจกรรมเยาวชนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 กรมสุขภาพจิตได้มีโครงการ ชมรม To Be Number One ชุมชนจึงใช้ชื่อนี้ตามก่อนที่สำนักงานเขตหลักสี่ จะเชิญชวนให้ชุมชนส่งกลุ่มกิจกรรม สมัครเป็นชมรมที่สำนักงานเขตให้การรับรองสถานภาพ

กิจกรรม “เวทีเยาวชน”²⁵ ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี การจัดกิจกรรมเยาวชนได้ทำให้ผู้เข้าร่วมทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนได้รับผลจากกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมดังนี้

ประการแรก คือ ได้ช่วยเบี่ยงเบนความสนใจของเยาวชนจากสิ่งชั่วร้ายอบายมุขในและนอกพื้นที่ชุมชน (เช่น ร้านเกม พื้นที่การเสพยา เป็นต้น) เพราะกิจกรรมจะเน้นการให้ความสนุกสนาน ความบันเทิงอันสอดคล้องกับช่วงวัย ทำให้เยาวชนในชุมชนหลายคนเลือกที่เข้าร่วม นอกจากนี้ยังมีผลทำให้เยาวชนได้รับการฝึกสอนทักษะการเล่นกีฬา การแสดง และความรู้อันเกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาเสพติด ประโยชน์ที่เยาวชนได้รับนี้ ทำให้บางคนสามารถทำหน้าที่ฝึกสอน หรือปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง ดังที่เยาวชนผู้เข้าร่วมได้สะท้อนความคิดเห็นว่า

“ตอนแรกไม่ได้ชอบเลยไอ้พวกกระบี่กระบอง แต่เล่นเพราะเกรงใจ แต่พอทำไปทำมา ก็ภูมิใจเหมือนกันนะ ว่าทำได้ อีกทั้งยังสอนให้คนอื่นเป็นแบบเราได้ด้วย”

อาร์ม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2551

“จริง ๆ ตอนเด็ก ๆ ก็ไม่ได้รู้ว่าอะไรคือโทษของยาเสพติด ไม่ได้มีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับโทษซะด้วยซ้ำ แต่ว่าเวลาไปออกงาน ก็เกี่ยวกับยาเสพติด มันกลายเป็นเราเป็นแกนนำต่อต้านยาเสพติดไม่รู้ตัว”

ภัทรา ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2551

²⁴ การใช้สถานที่ภายนอกชุมชน ฝึกซ้อมเยาวชน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เฝ้าระวังนอกห้องกลุ่มผู้ใหญ่และเยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วม กิจกรรมที่ขยายตัวจำนวนสมาชิกมี 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมการแสดงเต้น ของเยาวชนหญิง ได้ใช้สถานที่ในการฝึกซ้อมการแสดงในโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 และเยาวชนได้ร่วมกิจกรรมการแสดงดนตรีในสวนสาธารณะเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ในช่วงตลอดปี พ.ศ. 2546 ทำให้มีเยาวชนหญิงที่พบเห็นการแสดงจากชุมชนอื่นๆ เช่น จากชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 301 302 312 323 325 328 ชุมชนรัตนชัยวิลล่า เป็นต้น ได้สมัครเข้าชมรมตั้งแต่ในช่วงเวลานั้น ส่วนกิจกรรมการเล่นกีฬาได้ใช้สถานที่บริเวณสนามฟุตบอลของโรงเรียน และ สวนสาธารณะเคหะทุ่งสองห้อง ทำให้มีเยาวชนจากชุมชนต่างๆ ทั้งภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และชุมชนข้างเคียงได้เข้ามาร่วม และได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้กิจกรรมกีฬาของชมรม ได้ขยายตัวเป็นกิจกรรมชมรมฟุตบอลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546

²⁵ ลักษณะการจัดกิจกรรมเวทีเยาวชนคล้ายกับกิจกรรมเวทีชุมชนที่มีกลุ่มผู้ใหญ่เป็นกลุ่มเป้าหมาย แต่กิจกรรมเวทีเยาวชนเน้นการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มเยาวชน โดยใช้กิจกรรมกลางแจ้ง การปฏิบัติ เช่น การเล่นกีฬา การวาดภาพระบายสีเกี่ยวกับยาเสพติด การรวมกลุ่มทำความสะอาดชุมชน วาดภาพฝาผนังต่อต้านยาเสพติด ช่วยผู้เฝ้าระวังชุมชนจัดสภาพภูมิทัศน์บริเวณสนามเด็กเล่น เพื่อสร้างความสนใจให้เยาวชนเข้าร่วม จากนั้น ผู้จัดกิจกรรมจึงสอดแทรกความรู้การป้องกันปัญหาเสพยาเสพติดให้เยาวชน ซึ่งวิธีการนี้ มีความแตกต่างจากการจัดเวทีเยาวชนในชุมชนอื่นๆ ที่เน้นให้เด็กมารวมกลุ่มระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเสพยาเสพติด ซึ่งไม่ได้รับความสนใจจากเยาวชนเท่าที่ควร ทำให้บางผู้นำบางองค์กรชุมชน ได้มาศึกษาดูงานวิธีการจัดกิจกรรม และนำไปปฏิบัติในชุมชนของตน เช่น ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 307 328 ชุมชน ปตอ. 1 (1) เป็นต้น

กล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมของชุมชนสำหรับเด็กและเยาวชนนี้ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับโทษของยาเสพติด รวมทั้งได้เรียนรู้คุณค่าของการใช้เวลาว่าง และคุณค่าที่มีต่อตนเอง และต่อผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งอันเป็นภูมิคุ้มกันในการป้องกันตนเอง ไม่ว่าเยาวชนคนนั้นจะอาศัยในชุมชนใดก็ตาม

ขณะเดียวกัน ยังทำให้เยาวชนได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมแล้วนำไปประกอบอาชีพ เช่น เยาวชนหญิงหลายคนได้นำความรู้ด้านดนตรีไปทำงานหารายได้พิเศษ เช่น เป็นนักร้องในวงดนตรี นักเต้นประกอบโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์ หรือ เยาวชนชายได้เรียนรู้ทักษะการเล่นฟุตบอล ได้นำความรู้ดังกล่าวไปสอบโควตาคัดเลือกเป็นนักกีฬาประจำโรงเรียน เป็นต้น

การแสดงดนตรีกลอง

การแสดงเต้น

การเล่นกีฬาฟุตบอล

การพัฒนาทำความสะอาดชุมชน

ยาว

สะอาดชุมชน

รูปที่ 4.6 กิจกรรมของชมรม To Be Number One ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ที่มาของรูป: การเอื้อเฟื้อของคุณพีระยุทธ์ ประทีปะผลิน ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

รูปที่ 4.7 กิจกรรมเวทีเยาวชน ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ในช่วงปี พ.ศ. 2551

ที่มาของรูป: ประวัน จันทรังษี (2551)

ประการที่สอง คือ การช่วยขัดเกลาพฤติกรรมของเยาวชน กิจกรรมได้ออกแบบโดยกลุ่มผู้ใหญ่ เพื่อสั่งสอนให้เยาวชนประพฤติตนตามค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคม ทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเยาวชนที่มีความประพฤติดีอย่างสม่ำเสมออยู่แล้ว ได้เข้ามาเป็นผู้ดูแลเยาวชนรุ่นน้องเหมือนที่ผู้ใหญ่ได้เข้ามาจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ช่วยให้เยาวชนเกิดการดูแลสมาชิกในกลุ่มของตนใน

ลักษณะ “พี่เตือนน้อง” ซึ่งเป็นกลไกควบคุมทางสังคมที่ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ดังสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนว่า

“ทำกิจกรรมในชุมชน ให้เด็กมันรักเรา ต้องช่วยน้อง ไม่ได้เลือกใคร ช่วยทุกคนเลย ทำให้มันรู้สึกสนิทกับเรา มีเด็กบางคนมาเล่น มาคุย มานั่งเล่นกัน ถ้าไปชุมชนอื่นไปด้วยกัน ก็โทรมา On M (MSN)²⁶ ไปเดินเล่น IT (ห้างสรรพสินค้า IT Square) กันเนี่ย น้องที่มาทำกิจกรรมดูเปลี่ยนแปลงขึ้น แม้ไม่ค่อยคุยกับใครหรือว่าไม่ค่อยใคร แต่ว่ามาคุยกับเรา ก็เหมือนได้เพื่อน ได้พี่เพิ่ม มันก็ดูว่าเออไว้ อะไรคุยกับเราได้”

ธนบูรณ์ ชุติศักดิ์เกตุ, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2551

ส่วนเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรมเกเรมาก่อน²⁷ กิจกรรมได้มีผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นผู้มีความเคารพผู้อื่นมากขึ้น ลดความก้าวร้าว ส่งผลให้ปัญหาการทะเลาะวิวาทของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังทำให้เยาวชนหลายคนสามารถกลับตัว มีอนาคตที่ดี ดังคำกล่าวของผู้นำชุมชน และผู้ฝึกสอนกิจกรรมเยาวชนว่า

“เด็กต้องเอาน้ำเย็น เข้าลูบ อย่างผมไม่หว่านเลย ผมให้มันตลอด สอนกีฬาให้ ๆ ชี้น้ำมองหน้าดู อย่ากินเหล้ามั่วสุม ก่อนจะด่า ให้มันเคารพเราก่อน ไม่ใช่น้อย่างเราคิดหรือกลัวเวลาค่อย ๆ เปลี่ยนพฤติกรรมเด็ก อย่างเด็กหัวโจก เรียกมันมาคุยว่า เออ ลุง ขอความร่วมมือ อยากให้ชุมชนเราเจริญ ๆ ช่วยกันดูแล ขอ มัน แล้วอยากทำอะไร เอาไป 500 กินข้าว บางทีก็ไปกินเหล้ากับมัน แจกมัน สุดท้ายได้ใจพวกนี้มา ตอนนี่กลายเป็นเครื่องมือ มีงาน เรียกได้หมด หรือมันเห็นหน้าเรา ก็ไหว ไม่กล้าทำตัวเกเร แต่คน

²⁶ โปรแกรมสนทนาทางอินเทอร์เน็ต Window live Messenger

²⁷ เด็กกลุ่มนี้เรียกว่า เด็กโตรุ่ง เด็กแฟลต เด็กโตรุ่ง คือ เยาวชนที่อาศัยในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 301-303 (ชื่อโตรุ่ง มาจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ตรงข้ามกับตลาดโตรุ่ง) ส่วนเด็กแฟลต คือ เยาวชนที่อาศัยบริเวณแฟลตเคหะทุ่งสองห้อง ชุมชนริมคลองเปรมประชากร หรือชุมชนฝั่งสนามบินดอนเมือง เด็กทั้ง 2 กลุ่มนี้มักมีปัญหาการทะเลาะวิวาทเป็นประจำ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดในชุมชนตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา

อื่นไม่แน่เสมอไป บางทีก็มีได้ยินจากผู้นำคนอื่นว่า พวกนี้ไปก่อเรื่องตรงอื่น แต่เราไม่เห็น ”

พระยุทธ์ ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์ 12 กรกฎาคม 2551

“อย่างวันนี้แข่งรุ่นบุคคลทั่วไป มันก็มาจากไอ้พวกเด็ก ๆ เราเคยเอามันมาฝึก ตอนหัดมันก็โต ๆ ปกติ เจอหน้ามันก็ไหว้ แชวเรียกร้องเมื่อไหร่จะแข่ง เจอกันที่ก็ถาม របเจ้าอยู่นั้น ก็มาคุย ๆ กัน เออก็ทำมา ก็ชื่นใจนะบางคนเมื่อก่อนเกรง ทะเลาะยกพวกไปทั่ว ตอนหลังกลับตัวได้มีงานการมั่นคง อยู่ประจำบ้าง อยู่การทางบ้าง ได้ดิบได้ดีก็ชื่นใจ แต่ว่ามันก็มีอย่างคนหนึ่งที่เห็นวันนี้ ก็ยังเหมือนเดิม ที่มีคนซ่อนมอเตอร์ไซด์ประกบด้านหลัง ไอนี้มีคดีติดตัว ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ มาเชียร์เพื่อน แต่ต้องรีบกลับกลัวจะถูกตำรวจจับ ”

ประสิทธิ์ บุญชุ่ม, สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2551

การจัดกิจกรรมรวมกลุ่มนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมได้สร้างโอกาสให้เยาวชน ได้เข้ามาเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อนดี/ผู้ใหญ่ดี (Positive peer group) ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะชักนำให้เยาวชนไปสู่การมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งในส่วนนี้สะท้อนให้เห็นชัดว่ากลุ่มเพื่อนดี/ผู้ใหญ่ดีนี้ได้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนบางกลุ่ม ที่เคยสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับส่วนรวม อีกทั้งได้ช่วยป้องกันไม่ให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสังคม เช่น การติดเกม การทะเลาะวิวาท เป็นต้น ซึ่งการมีกลุ่มเพื่อนดี/ผู้ใหญ่ดีนี้เป็นการช่วยให้เด็กและเยาวชนได้มีการสร้างคุณลักษณะที่ดีในตน ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ท่ามกลางสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ไม่เอื้ออำนวยเช่นนี้

เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของอุบล ทุมตธรรม (2545) พบว่าชุมชนชนเมืองหนึ่ง ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ไม่มีการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้กลุ่มเพื่อนไม่สามารถเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก ซึ่งแตกต่างจากชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เพราะมีการสร้างกิจกรรมรวมกลุ่มของเยาวชนเป็นประจำ เพื่อให้เยาวชนเข้ามาเรียนรู้กับกลุ่มเพื่อนดี/ผู้ใหญ่ดี กลุ่มเพื่อนจึงสามารถเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมไม่ให้เด็กและเยาวชนไปมีพฤติกรรมเสี่ยง

และประการสุดท้าย คือ การทำให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมเยาวชน มีความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชน และการแก้ปัญหาชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากครอบครัวก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า

“การดูแลเด็กและเยาวชนจริงๆ แล้ว เริ่มต้นที่ตัวเรา **ครอบครัว ต้องช่วยกันดูแลก่อน** ทุกบ้านดูของตัวเอง **ทุกอย่างโยงโยงเป็นแมงมุม ชุมชนเป็นอีกชั้น**ที่จะมาดูๆ ร่วมกัน ชุมชนมีกิจกรรมให้เด็กก็เป็นจิ๊กซอว์มาเสริม ที่ช่วยเด็กไม่ให้ไปเสียคน”

ยุทธพงษ์ ชูศักดิ์เกตุ, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2551

“กลัวเด็กๆ ไปเสีย อะไรที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นห่วงวัยรุ่นเยาวชน สิ่งแวดล้อมเสื่อมเสียไป... สิ่งที่เราเห็นมีความกังวล **กลัวมันจะมากระทบลูกหลาน ก็มาจัดกิจกรรมให้เด็กมาเล่น ดีกว่าไปทางอื่น”**

วิรัตน์ แจ่มใส, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2551

“ปัญหาบางอย่างไม่ได้ใหญ่ ถ้าไม่เสียสละดูแล มันจะก้าวไปเป็นปัญหาใหญ่ได้ อย่างเด็กติดยา ทำไมชุมชนของอาไม่ติด ข้างชุมชนอดีต เพราะเราอยู่กับเด็ก **เรื่องใหญ่อาจจะไม่ใหญ่ก็ได้** ของบางอย่างพอแก้ได้²⁸ แต่ไม่เสมอไปนะ”

พีระยุทธ์ ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2551

จากคำสัมภาษณ์ ได้สะท้อนว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชน เพราะการทำกิจกรรมระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก ทำให้เกิดการใช้เวลาว่างร่วมกัน อันเป็นการสร้างความรักความผูกพันภายในครอบครัว และสร้างความสนิทสนมให้กับบุตรหลานในครอบครัวอื่น ซึ่งทำให้เกิดความเคารพนับถือคล้ายกับคนในครอบครัวเดียวกัน เกิดการดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการป้องกันและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงควบคู่กัน

ส่วนผู้ปกครองคนอื่นๆ ในชุมชน ที่ไม่ได้เป็นผู้จัดกิจกรรม ได้เห็นผลดีที่ชุมชนให้ความสนใจกับเยาวชน จึงแสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้กิจกรรมลักษณะดังกล่าวเกิดความต่อเนื่อง อาทิ เข้ามาดูแลเยาวชนระหว่างจัดกิจกรรม ให้การสนับสนุนสิ่งของ อาหาร เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมให้เยาวชน บางส่วนก็ไม่คัดค้านแม้มองว่ากิจกรรมเยาวชนจะรบกวนสิทธิส่วนบุคคล ดังคำกล่าวของชาวบ้านคนหนึ่งว่า

²⁸ ผู้นำองค์กรชุมชนได้เล่าถึงประสบการณ์ที่มีเยาวชนคนหนึ่ง ในชุมชนมีพฤติกรรมหนีเรียน จึงได้ประสานขอความร่วมมือกับโรงเรียนเคหะทุ่งสองห้องวิทยา 1 ในฐานะที่ตนเป็นประธานกรรมการสถานศึกษา ให้เด็กคนดังกล่าวสามารถกลับไปสอบจนจบระดับการศึกษาในช่วงชั้นที่ 3 ได้ ซึ่งตัวอย่างนี้ได้สะท้อนให้บทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนว่าสามารถกระทำได้ แต่ปัญหาบางประการเช่น ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ผู้นำชุมชนก็ไม่สามารถเข้าไปแก้ไขได้ เนื่องจากปัญหาส่วนตัวแต่ละคน องค์กรชุมชนทำได้เพียงการสร้างทางเลือกให้เด็กและเยาวชนมีการใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ และได้รับการดูแลจากผู้ใหญ่ในชุมชน ตามความเหมาะสม

“ไม่ได้รำคาญอะไรหรอกที่เด็กมาเต้นกันข้างบ้าน เปิดเพลงเสียงดังแบบนี้ เอาเด็กมาเล่นแบบนี้อยู่ในสายตาของเราดีกว่าไปเที่ยวเล่นที่ไหนก็ไม่รู้”

ดิเรก วิเชียรฉาย, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2550

การจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มเยาวชน ได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน อันส่งผลต่อการรับรู้ และตระหนักในปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่อยู่รอบชุมชน อันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติ ในตัวบุคคล และได้แสดงออกในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือ ความร่วมมือตามโอกาสและความสามารถของแต่ละคน แม้ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะตอบสนองความต้องการของสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนในระดับหนึ่งเป็นเวลาต่อเนื่อง 7 ปี แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะหลัง กิจกรรมดังกล่าวมีการจัดกิจกรรมเพียงเดือนละครั้ง หรือ 1-2 เดือนต่อครั้ง สาเหตุคือ กิจกรรมเยาวชนเน้นการดำเนินการโดยผู้ใหญ่ หากผู้ใหญ่ไม่มีเวลา ก็ทำให้กิจกรรมต้องหยุดชะงักและขาดความต่อเนื่อง

(2.3) การจัดค่ายพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชน เป็นกิจกรรมค่ายพักแรม 2 วัน 1 คืน รวมกลุ่มเยาวชนตั้งแต่อายุ 8 – 20 ปี จากชุมชนในเขตหลักสี่ทั้งหมด 73 ชุมชน มีเยาวชนเข้าร่วมประมาณ 150 คน จัดโดยเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นประจำทุกปีจะจัดที่ค่ายทหารในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดสระบุรี จังหวัดชลบุรี และค่ายทหารในเขตหลักสี่ คือ ค่ายกองพันทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ที่ 1 ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้ส่งเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเพื่อให้เยาวชนได้เกิดการเรียนรู้กระบวนการป้องกันปัญหายาเสพติด ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกับเยาวชนจากชุมชนอื่นๆ นอกเหนือจากการเรียนรู้จากกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชน

กิจกรรมฐานสร้างความสามัคคี
ในกลุ่ม

กิจกรรมระดมความคิดเห็นใน
การป้องกันปัญหาเสพติด

การนำเสนอแนวทางการ
ป้องกันปัญหาเสพติด

รูปที่ 4.8 กิจกรรมค่ายเยาวชนของเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด เขตหลักสี่
ในปี พ.ศ. 2552

ที่มาของรูป: ปรวัน จันทรังษี (2552)

การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนมีรูปแบบกิจกรรม ที่เน้นการฝึกให้เยาวชน ได้อยู่รวมเป็นกลุ่ม ฝึกระเบียบวินัยจากครูฝึกทหาร ทำกิจกรรมฐาน²⁹ เพื่อสอดแทรกความรู้ว่า การป้องกันปัญหายาเสพติด เยาวชนจำเป็นต้องมีระเบียบต่อตนเองและ มีความสามัคคี ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน แต่บางครั้งด้วยข้อจำกัดของช่วงวัย และระยะเวลาเข้าค่าย จึงทำให้ เยาวชนไม่ได้ทบทวนถึงวัตถุประสงค์ที่ผู้ใหญ่ได้กล่าวไว้ เยาวชนบางคนไม่เข้าใจเป้าหมายของ กระบวนการจัดกิจกรรม ดังที่เยาวชนคนหนึ่งได้กล่าวว่า

“โอ้ย ปีนี่เล่นอะไรไม่รู้ มุดโคลนน้ำเหม็นๆ เล่นอะไรไม่รู้ เหนื่อย ร้อน
คันอีกต่างหาก เหนื่อย แล้วมันเกี่ยวกับยาเสพติดตรงไหนหรือ”

กนกกาญจน์ วงษ์สกุล, สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2550

“เวลาจัดค่ายแบบนี้ เด็กมันก็รู้แหละว่า พุดยาเสพติด มีค่ายฝึกกับ
ทหาร เอามารวมๆ ทำกิจกรรมกัน เสร็จแล้วมีตั้งค์ให้ 100 บาท
กลับบ้าน แต่จริงๆ แล้วเด็กมันจำไม่ได้หรอก ว่าสาระเป็นไง”

สกวเดือน ทองยศ, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2552

กิจกรรมค่ายเยาวชน เป็นกิจกรรมที่รวมกลุ่มเยาวชนจำนวนมาก ทำกิจกรรมร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนผู้เข้าร่วมแต่ละคนอาจจะมีมากหรือน้อย ขึ้นกับความเอาใจใส่ และช่วงวัยของแต่ละคน อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่า กิจกรรมค่ายเยาวชนเป็นการสร้างทางเลือกให้เยาวชนได้เกิดวิธีการป้องกันตนเองไม่ให้ตกอยู่ในสภาวะเสี่ยงของการใช้ยาเสพติด

4.2.5 การรณรงค์แก้ปัญหา ยาเสพติด

เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่พักอาศัยภายในชุมชนทุกกลุ่ม รับรู้เป้าหมายสำคัญ ของชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนมีความน่าอยู่และปลอดภัยเหมาะสมกับการพักอาศัย จึงมีการรณรงค์ปัญหา ผ่านการเข้าร่วมในโครงการประกวดแข่งขันที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดขึ้น เช่น การประกวดการจัดนิทรรศการต่อต้านยาเสพติด ของสำนักงานเขตหลักสี่ ในปีพ.ศ. 2544 และปี พ.ศ. 2545 การประกวดวาดภาพฝาผนังต่อต้านยาเสพติด จัดโดยชมรมพุทธศาสนา³⁰ เมื่อปี

²⁹ กิจกรรมฐาน คือ กิจกรรมกลางแจ้ง ให้เยาวชนทำกิจกรรมเล่นเกมเน้นทนาการ ตามระยะเวลาที่กำหนด ประมาณ 10-20 นาที จากนั้นจึงมีการเวียนฐานจนครบทุกจุด มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญให้ผู้เข้าร่วมได้มีการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักความสามัคคีเป็นหมู่คณะ

³⁰ ชมรมดังกล่าวเป็นกลุ่มกิจกรรมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2533-2534

พ.ศ. 2547 การประกวดการจัดนิทรรศการในชุมชนเนื่องในวันต่อต้านยาเสพติดสากล จัดโดยสำนักงานเขตหลักสี่ เมื่อปี พ.ศ. 2550 องค์กรชุมชนได้ใช้พื้นที่สนามเด็กเล่นสำหรับการจัดนิทรรศการต่างๆดังกล่าว³¹ เช่น การจัดบอร์ดความรู้ประเภทของยาเสพติด โทษและผลเสียของยาเสพติดที่กระทบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม ภาพวาดฝาผนังรณรงค์ปัญหา ยาเสพติด และป้ายรณรงค์การสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเยาวชน เช่น พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง 9 คำพ่อสอน³² ป้ายตักเตือนพฤติกรรม อาทิ “เด็กคือไม่ดี เด็กดีไม่คือ” “อนาคตสดใส ไม่ใสใจยาเสพติด” เป็นต้น

รูปที่ 4.9 ป้ายรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด บริเวณสนามเด็กเล่นและตัวอย่างภาพวาดฝาผนังรณรงค์ ยาเสพติดบริเวณทางเข้าออกชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2551
ที่มาของรูป: ประวัน จันทรงษ์ (2551)

ดังนั้นการรณรงค์ในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว ได้กระตุ้นให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ และเห็นโทษของยาเสพติด ดังคำกล่าวของเยาวชนที่สะท้อนความคิดเห็นออกมาว่า

“พวกหนูคิดว่า อาหน่ง (ผู้นำองค์กรชุมชน) เค้าไม่อยากจะให้มียาเสพติด พวกหนูเห็นป้ายในสนามเด็ก บ่อย มันก็ทำให้รู้สึกว่ายาเสพติดไม่ดี เพราะผู้ใหญ่บอกว่าเคยมีในชุมชน ป้ายที่เค้าติด

³¹ การติดตั้งป้ายรณรงค์ปัญหา ยาเสพติด ได้เข้ามาส่งเสริมให้องค์กรชุมชนมีสื่อสำหรับให้บุคคลภายนอก เมื่อเข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน โดยชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาชุมชน ในช่วงปี พ.ศ. 2547 โดยเริ่มต้นจากสำนักงานเขตหลักสี่ ที่ได้นำบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานด้านชุมชนเข้มแข็ง ภายหลังจากที่องค์กรชุมชนได้รับรางวัลการประกวดชุมชนเข้มแข็งจากศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหา ยาเสพติดกรุงเทพมหานคร และกองบัญชาการตำรวจนครบาล เมื่อปี พ.ศ. 2546 และแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาเยาวชน หลังจากที่ตั้งองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดชมรม To Be Number One ระดับประเทศ ประเภทชุมชน กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2549

³² ประกอบด้วย 1) ความพอดี 2) ความเพียร 3) ความรู้ตน 4) คนเราจะต้องรับและจะต้องให้ 5) อ่อนโยน แต่ไม่อ่อนแอ 6) พูดจริง ทำจริง 7) หนังสือเป็นอมตสิน 8) ความซื่อสัตย์ และ 9) การเอาชนะใจตน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาสาระที่ผู้นำองค์กรชุมชนได้ใช้สื่อสารกับเยาวชน เวลาจัดกิจกรรมเวทีเยาวชน

**ไว้ก็ไม่อยากให้พวกหนูไปติดยา พวกหนูเห็นก็รู้ว่าอย่าเสพติด
ไม่ดี และอยากให้เราสามัคคีจะได้ไม่ติดยา”**

การสนทนากลุ่มเยาวชน To Be Number One รุ่นที่ 2 และ 3
7 ธันวาคม 2551

จากทัศนะของกลุ่มเยาวชนได้สะท้อนให้เห็นชัดว่า การรณรงค์ในชุมชนที่อาศัย
การจัดนิทรรศการและติดป้ายโปสเตอร์ในบริเวณพื้นที่สนามเด็กเล่น เป็นลักษณะหนึ่งที่กระตุ้น
ให้เยาวชนที่เข้ามาใช้สนามเด็กเล่นได้รับรู้ถึงโทษของยาเสพติด

4.2.6 การพัฒนาภาคีความร่วมมือกับหน่วยงาน/ องค์กรเครือข่าย/ องค์กรชุมชน ภายนอก

องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้พัฒนาภาคีความร่วมมือกับหน่วยงาน/
องค์กร/เครือข่าย/องค์กรชุมชนภายนอก เพื่อแก้ไขและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมดังนี้

(1) การสร้างความร่วมมือผ่านการเป็นสมาชิกเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่
ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เป็นสมาชิกเครือข่ายภาคประชาชน 2 ระดับ คือ ระดับชุมชนและ
ระดับเขต ทั้งสองระดับได้มีการเชื่อมประสานการทำงานเพื่อการแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา
และการพัฒนาด้านสังคม ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้แก่ สำนักงานเขตหลักสี่ สถานีตำรวจ
ทุ่งสองห้อง สำนักงานเคหะทุ่งสองห้อง และ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
กรุงเทพมหานคร .

(1.1) เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการ
รวมกลุ่มของผู้นำองค์กรชุมชนในเคหะทุ่งสองห้อง เมื่อ ปี พ.ศ. 2546³³ มีวัตถุประสงค์สำคัญ
ในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง (มีจำนวน 28 องค์กรชุมชน)
ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน สภาพแวดล้อม และด้านสังคม เครือข่ายได้ประสานความร่วมมือกับ
ภาครัฐให้เข้ามาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในชุมชน เช่น นำเสนอปัญหาผ่านการประชุม
แลกเปลี่ยนประจำปี และ ที่ผ่านมาเครือข่ายฯ ได้มีการทำจดหมายร้องเรียนปัญหาความ
เดือดร้อน กับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง

³³ เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง เป็นเครือข่ายที่พัฒนามาจากสภาประชาคมเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง ต่อมา
ในปี พ.ศ. 2546 ประธานสภาประชาคม ได้แก้ไขระเบียบข้อบังคับให้บุคคลภายนอกชุมชนเคหะทุ่งสองห้องสามารถเข้า
ร่วมเป็นสมาชิก ดังนั้น ผู้นำองค์กรชุมชนในเคหะทุ่งสองห้อง จึงทยอยลาออกจากการเป็นสมาชิกประชาคม ต่อมา ผู้นำ
ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้หารือกับผู้นำชุมชนเคหะทุ่งสองห้องทั้ง 28 ชุมชน เกี่ยวกับการรวมตัวดำเนินงานพัฒนา
สภาพความเป็นอยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องร่วมกัน โดยมีผู้บังคับจาก 26 ชุมชนเห็นชอบ จึงมีการจัดตั้งเป็นเครือข่ายชุมชน
เคหะทุ่งสองห้อง เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2546 โดยมีสำนักงานเขตหลักสี่ให้การรับรองเป็นกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นใน
พื้นที่

สำนักงานเขตหลักสี่ และ สถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง ให้เข้ามาใช้กลไกอำนาจตามกฎหมายจัดการกับปัญหาสังคมในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาการใช้พื้นที่สาธารณะผิดวัตถุประสงค์ ปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงเวลาเร่งด่วน ปัญหาร้านอาหาร ซึ่งการร้องเรียนดังกล่าว มีผลทำให้สำนักงานเขตหลักสี่ ได้เข้ามาปรับปรุงสนามกีฬาและสวนสาธารณะของชุมชนให้สามารถกลับมาใช้งานได้ เช่น ปรับปรุงตะแกรงระบายรอบสนามฟุตบอล ปรับปรุงศาลาพักผ่อน ก่อสร้างห้องน้ำ เป็นต้น

(1.2) เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่ เกิดขึ้นจากการกระตุ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และตัวแทนจากสำนักงานเขตหลักสี่ เพื่อให้ชุมชนในระดับเขต (เดิมมีจำนวน 61 องค์กรชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2545 และปัจจุบัน มี 73 องค์กรชุมชน) วัตถุประสงค์สำคัญ คือ สนับสนุนให้สมาชิกเครือข่ายมีการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไปในทิศทางเดียวกับการดำเนินงานของภาครัฐ และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชนและเยาวชนเพื่อเข้ามาทำงานร่วมกัน โดยมีสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดทำหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณ มีมูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย³⁴ เป็นองค์กรพี่เลี้ยงหลักทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายฯ กับ สำนักงาน ป.ป.ส. และสำนักงานเขตหลักสี่เป็นองค์กรพี่เลี้ยงร่วม

การประสานความร่วมมือเพื่อให้ชุมชนบรรลุความต้องการ ได้อาศัยการจัดประชุมประจำเดือน ร่วมกันระหว่างเครือข่ายฯ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงาน ป.ป.ส. กทม. มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย สำนักงานเขตหลักสี่ และในบางครั้งได้มีการเชิญภาคการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาเขตเข้าร่วม เพื่อให้เกิดการจัดทำโครงการและแก้ไขปัญหาร่วมกัน

การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของชุมชนในพื้นที่เคหะทุ่งสองห้อง เห็นปรากฏการณ์ของการสร้างความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่ประสบกับปัญหาวิกฤตด้านสภาพแวดล้อมและปัญหายาเสพติด โดยการเคลื่อนไหวผ่านการจัดประชุมร่วม การทำจดหมายร้องเรียน ทำให้สมาชิกเครือข่ายได้รับความร่วมมือจากภาครัฐเข้ามาจัดการกับปัญหา กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวจากหลายๆ องค์กรชุมชนร่วมกัน เป็นแรงกระตุ้นที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้ภาครัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างรวดเร็วกว่าการรอคอยให้ภาครัฐเข้ามาทำโครงการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว

(2) การขยายแนวคิดการแก้ไขปัญหายาเสพติดและเยาวชน ผู้นำองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้ทำหน้าที่ในการขยายความรู้ และประสบการณ์แก้ปัญหา

³⁴ มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย มาจากการก่อตั้งของสำนักงาน ป.ป.ส. เพื่อเป็นหน่วยงานสนับสนุนการขับเคลื่อนของภาคประชาชน

ความเสียหายทางสังคมต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนของตน ไปสู่ชุมชนภายนอกโดยผ่านการประชุมสมาชิกแกนนำเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนแบบตัวต่อตัว กับผู้นำองค์กรชุมชนอื่นที่มีความสนใจในการพัฒนาเยาวชนเหมือนกัน ซึ่งมีผู้นำองค์กรชุมชนจาก ชุมชน ปตอ. 1 (1)³⁵ ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 328 ชุมชนกองบัญชาการศึกษา³⁶ ให้ความสนใจ โดยมีคณะกรรมการชมรม To Be Number One ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 บางส่วนได้เข้าไปเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนดังกล่าว จนสามารถดำเนินการจัดกิจกรรมของตนเองได้อย่างต่อเนื่องและได้รับการยอมรับจากภายนอก เหมือนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เช่นกัน

อนึ่ง การร่วมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายภาคประชาชน ได้ทำให้ผู้นำองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มีโอกาสได้สร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัว กับผู้นำองค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะที่มีแนวคิดและมุมมองเหมือนกัน ซึ่งส่งผลดีต่อชุมชน คือ ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านการเงินในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชนมากขึ้น ดังคำกล่าวของภรรยาผู้นำองค์กรชุมชนที่สะท้อนออกมาว่า

“จริง ๆ แล้วเราก็ไม่ได้ต้องการจะจัดให้งานมันใหญ่ คนเยอะมาก แต่ว่า คนพวกนี้ ส่วนใหญ่จะมีเงินช่วยกิจกรรม ทำบุญ อย่างเงินทำบุญปีใหม่ ก็เอามาซื้อของขวัญวันเกิด ทำแบบนี้เลยทำให้งานวันเกิดไม่เหมือนที่อื่น มีไร่แปลงๆ เด็กๆ ก็มีความสุข ประทับใจต่างจากชุมชนอื่นๆ ถ้าหวังพึ่งคนในชุมชนเราอย่างเดียว คงจะไม่มีทางได้ถึงขนาดนี้”

ลัดดา ประทีปะผลิน, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2552

การสร้างความร่วมมือในรูปของเครือข่ายทั้งในระดับชุมชนและระดับเขต ได้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผู้นำองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ที่สามารถสร้างแนวร่วมกับองค์กรชุมชนอื่นๆ ในการเคลื่อนไหวเพื่อร้องเรียนต่อภาครัฐ ให้เข้ามาแก้ไขปัญหาที่องค์กรชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง เช่น ปัญหาการใช้พื้นที่สาธารณะผิดวัตถุประสงค์ ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

³⁵ ชุมชนนี้ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ชมรม To be Number One ระดับประเทศ ในประเภทชุมชน กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2550

³⁶ ชุมชนนี้ได้เข้ารอบการประกวดชมรม To Be Number ระดับกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2552

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษา “บทบาทขององค์กรชุมชนในการป้องกันความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน: กรณีศึกษาชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัย/สาเหตุที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชนในเขตพื้นที่ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 มาจากแนวนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นหลัก ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับค่านิยมทางวัตถุและบริโภคนิยมรวมตลอดทั้งความเป็นปัจเจกนิยมโดยสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้คนในสังคมต้องดิ้นรนและแสวงหาปัจจัยต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุให้กับตนเอง ผลที่ตามคือ เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายของคนในชนบทจากภาคต่างๆ เข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ดังกรณีที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 และจากการศึกษา พบว่ามีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้า-ออกของคนต่างถิ่นจากจังหวัด ตามภาคต่างๆ เข้ามาพักอาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษาอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้ที่พักอาศัยในชุมชนโดยส่วนใหญ่มีพื้นเพและภูมิลำเนามาจากหลากหลายพื้นที่ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวได้กลายมาเป็นสาเหตุเบื้องต้นที่ทำให้ผู้ที่พักอาศัยในชุมชนขาดความรู้สึกเป็นชุมชน (Sense of belonging) นำมาสู่การขาดความผูกพันในพื้นที่ จึงทำสภาพสังคมในชุมชนเป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ อันเป็นที่มาของการขาดจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชน นอกจากนี้การเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมที่อยู่กับธรรมชาติในชนบทที่ไม่ต้องดูแลสภาพแวดล้อมรอบตัวมากนัก มาเป็นการใช้ชีวิตในสังคมเมืองซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและจำเป็นต้องมีการบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพดี (อคิน รพีพัฒน์, 2552) แต่ด้วยความเคยชินกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ได้ทำให้ผู้ที่ย้ายเข้ามาใหม่ส่วนใหญ่ยังขาดสำนึกและความตระหนักในการดูแลสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่สามารถตอบสนองต่อการใช้งานได้ เช่น พื้นที่ถนนทางเดินในชุมชน สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ เป็นต้น

ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในชุมชนนี้ ได้ทำให้ผู้ที่พักอาศัยต่างอยู่ในบริเวณบ้านของตน ได้ทำให้พื้นที่ในชุมชนไม่ได้รับการสอดส่องดูแล อีกทั้งการอพยพเข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้น ทำให้มีการต่อเติมบ้านเรือนเต็มพื้นที่ ได้สะท้อนเป็นปัญหาฝังของชุมชนที่ไม่สอดคล้องกับการขยายตัวของประชากร ทำให้เกิดปัญหาแสงสว่างในบริเวณทางเดินสาธารณะภายใน

ชุมชนชุมชน ในช่วงเวลากลางคืนมีไม่เพียงพอ ยิ่งทำให้การสอดส่องดูแลชุมชนเป็นไปได้ยากขึ้น สภาวการณ์ดังกล่าวได้สร้างความรู้สึกให้ผู้ที่พักอาศัยเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันกลายเป็นทศนะต่อความเสี่ยงในด้านสภาพแวดล้อม จากการพักอาศัยในชุมชนขึ้นมา

นอกจากนี้ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่นำพาสื่อเทคโนโลยี และค่านิยมจากแหล่งอื่นๆ ได้ส่งผลให้ชุมชนมีแหล่งอบายมุขขัดกับศีลธรรมของสังคม เช่น ร้านเกม ร้านคาราโอเกะ แหล่งค้ายาเสพติด ที่แทรกตัวอยู่ใกล้ที่พักอาศัย และใกล้สถานศึกษา อันเป็นสถานที่ใกล้ตัวเด็กและเยาวชน แต่ในขณะที่พื้นที่สวนสาธารณะหรือพื้นที่ว่างสำหรับการเล่นของเยาวชน ไม่อยู่ในสภาพใช้งานได้ ทำให้ในช่วงเวลาที่ผู้ปกครองยังไม่กลับบ้าน เด็กและเยาวชนจึงตัดสินใจ เข้าไปใช้พื้นที่อบายมุขใกล้ตัวได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งการเข้าไปในพื้นที่อบายมุขนี้ ได้เชื่อมโยงมาสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการมั่วสุมเสพยา การติดเกม การทะเลาะวิวาท การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น เป็นต้น ปรัชญาการณของปัญหาพฤติกรรมเหล่านี้ เป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขัดกับกฎหมาย และ จารีตของสังคม ทำให้เกิดเป็นทศนะของผู้ใหญ่ในชุมชน มองว่าเป็นความเสี่ยงที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม อีกทั้งยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงเกรงกลัว กังวลว่าปัญหาพฤติกรรมดังกล่าวอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในตนเอง บุตรหลาน และความสงบเรียบร้อยในชุมชน

จากสภาวการณ์ปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ชาวบ้านรับรู้ ทั้งจากประสบการณ์ตรงในการพักอาศัย และการพบเห็นปัญหาสังคมในชุมชน จนกลายเป็นทศนะต่อความเสี่ยงนั้น ทำให้ชาวบ้านมีการจัดการกับความเสี่ยงที่อาจจะมากระทบกับตนเองด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ส่วนหนึ่งคือการอพยพออกไปในพื้นที่อื่นที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า แต่ในขณะที่บางส่วนได้หาหนทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยในการพักอาศัยของตน ในส่วนของการหาทางแก้ไขปัญหา จำเป็นต้องมาจากความร่วมมือจากหลายๆ ภาคส่วนเข้าด้วยกัน เพราะเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหน้าที่ของภาครัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา และการอาศัยจิตสำนึกในการสร้างความร่วมมือให้ผู้อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของตนเอง ดังนั้น องค์กรชุมชน ซึ่งเป็นตัวกลางที่สามารถเชื่อมประสานกับภาครัฐ และสมาชิกในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุกับเป้าหมายในการกำจัดความเสี่ยงดังกล่าว และจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการความเสี่ยงทางสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชน โดยมีกระบวนการดังนี้

1) การจัดการชุมชนให้น่าอยู่

จากปัญหาความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยในการพักอาศัยในชุมชนที่กลายเป็นทศนะต่อความเสี่ยงของผู้ที่พักอาศัยในชุมชน จึงทำให้ผู้นำองค์กรชุมชนซึ่งตระหนักในปัญหา

ความเสี่ยงดังกล่าว จึงได้เริ่มต้นจัดการด้านกายภาพ คือ การปรับปรุงพื้นที่ว่างเป็นสวนสนามเด็กเล่น และ ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน คือ การปรับปรุงแก้ไขแสงสว่าง ความสะอาด การควบคุมเสียง การดำเนินการดังกล่าวนี้ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ผู้พักอาศัยในชุมชนสังเกตเห็นได้ชัด เพราะเดิมสภาพแวดล้อมในชุมชน มีจุดอับสายตา และประสบการณ์เดิมของผู้ที่พักอาศัยในชุมชนเคยพบเห็นเยาวชนมาเสพยา จึงมีทัศนคติว่าชุมชนของตนนั้นไม่ปลอดภัย การปรับปรุงที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ชาวบ้านที่มีความรู้สึกดังกล่าว เห็นด้วยกับแนวทางการแก้ไขปัญหาของผู้นำองค์กรชุมชน จึงเข้ามาร่วมออกแบบ และจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เกิดความปลอดภัย อีกทั้งในเวลาต่อมา ความจริงจิงในการแก้ไขปัญหาของผู้นำองค์กรชุมชน ได้มีส่วนทำให้เกิดการประสานความร่วมมือจากภาครัฐ และภาคการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ เข้ามาทำโครงการสนับสนุน ปรับปรุงพื้นที่สนามเด็กเล่น และสนับสนุนอุปกรณ์สนาม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

ความร่วมมือที่เกิดขึ้นนี้ ได้มีผลทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีความเป็นระเบียบ และมีแสงสว่างในเวลากลางคืนที่เพียงพอ อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญ ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่สนามเด็กเล่น อันเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้สมาชิกในชุมชนทุกกลุ่มได้มารวมกลุ่มทำกิจกรรม สร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยระหว่างกัน ทั้งการทำกิจกรรมนันทนาการในชีวิตประจำวัน เช่น การออกกำลังกาย การพบปะพูดคุย หรือการทำกิจกรรมของคนในชุมชนตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น การทำบุญปีใหม่ การทำบุญวันผู้สูงอายุ เป็นต้น กล่าวได้ว่า การจัดการชุมชนน่าอยู่นี้ได้ช่วยให้ชุมชน เกิดการสร้างชุมชนสอดส่องดูแล (Surveillance) สร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับสมาชิกในชุมชน

การจัดการด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นนี้ ได้สอดคล้องกับการจัดการให้ชุมชนเกิดความน่าอยู่ สำหรับผู้พักอาศัยทุกกลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่มีเวลาว่าง เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการปรับปรุงมากที่สุด ดังนั้นการจัดการชุมชนน่าอยู่นี้ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทขององค์กรชุมชนในการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพราะการจัดการชุมชนให้มีพื้นที่สนามเด็กเล่น และมีการควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด และปลอดภัยนั้น ได้ช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ทั้งในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 และชุมชนข้างเคียง มีพื้นที่กิจกรรมที่ปลอดภัยใกล้บ้าน อันเป็นการป้องกันปัญหาไม่ให้อาสาสมัครไปสูพื้นที่เสี่ยงต่ออาชญากรรม เช่น ร้านเกม พื้นที่มั่วสุมยาเสพติด ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับในต่างประเทศที่การสร้างพื้นที่ให้สำหรับเด็กและเยาวชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเด็กหลาย ๆ ด้าน ทั้งยาเสพติด ความรุนแรง ตลอดจนการประพฤติตัวไม่เหมาะสมต่างๆ (อมรรวิษฐ์ นาคกรทรรพ, 2549:46)

การมีพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชนนั้น ได้ช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดการเล่นรวมกลุ่ม อันเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีความเป็นอิสระเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจากกลุ่มเพื่อน ผู้ใหญ่ที่เข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน

จึงทำให้เด็กและเยาวชนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เช่น การมีกลุ่มเพื่อนที่ช่วยให้ตนคลายเหงา ในระหว่างที่ผู้ปกครองยังไม่กลับบ้าน หรือการมีผู้ใหญ่ในชุมชนเข้ามาตักเตือน สอดส่อง เมื่อทำตัวไม่เหมาะสม ซึ่งล้วนเป็นภูมิคุ้มกันในตัวเด็กที่จะทำให้ กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ก้าวไปสู่การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคม การมีพื้นที่กิจกรรมเยาวชน นอกจากจะทำให้เด็กมีความผูกพันในพื้นที่แล้ว ยังมีส่วนช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ซึ่งนำมาสู่การมีสำนึกที่จะดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะในชุมชน เมื่อพวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่

2) การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

จากทัศนะความเสี่ยงจากปัญหายาเสพติด อันเป็นทัศนะของความเสี่ยงที่คนทั่วไปในชุมชนมองว่า เป็นปัญหาร้ายแรงและมีผลกระทบกับตน อีกทั้งสถานการณ์ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 และชุมชนใกล้เคียง ต่างประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และแม้ว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสังคมที่มีมาช้านาน แต่สภาพสังคมต่างคนต่างอยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ทำให้ชาวบ้านไม่ได้เข้ามารวมกลุ่มลงมือจัดการกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ดังนั้น ผู้นำองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีความตระหนักต่อปัญหาความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนตื่นตัวและมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาความเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชน ทั้งนี้โดยใช้ “ครอบครัวแกนนำ” เป็นกลไกสำคัญในการสื่อสารกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน ให้เข้ามาร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชน และพบว่า การสื่อสารของ “ครอบครัวแกนนำ” เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสามารถชักชวนให้สมาชิกในหลายๆ ครอบครัวที่มีทั้งวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เข้ามาร่วมสร้างกิจกรรมสำหรับเด็ก เจือเนาะสำคัญที่ทำให้การทำงานของ “ครอบครัวแกนนำ” เป็นไปอย่างได้ผล ประการแรก คือ ระบบความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น การมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อน กับครอบครัวที่เป็นเพื่อนบ้าน ทำให้ง่ายต่อการขอความร่วมมือ และประการที่สอง คือ แรงจูงใจที่ได้จากการส่งชุมชนเข้าประกวดและได้รับรางวัลชนะเลิศหลายๆ ครั้ง เช่น รางวัลชนะเลิศการประกวดชุมชนเข้มแข็ง จัดโดยกรุงเทพมหานคร เมื่อปีพ.ศ. 2546 รางวัลชนะเลิศการประกวดกิจกรรมเยาวชน ชมรม To Be Number One ระดับประเทศ ประเภทชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อปีพ.ศ. 2549 เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจที่ตนได้มีส่วนในการสร้างให้ชุมชนเป็นที่ยอมรับ ทำให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน และ เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ย่อมได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ เพราะชาวบ้านต่างมีประสบการณ์ที่เห็นว่า การดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่ผ่านมานั้น เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

ดังนั้น เมื่อครอบครัวแกนนำจัดกิจกรรมเกี่ยวกับโทษและผลกระทบของยาเสพติด โดยผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยน ซึ่งพบว่าชาวบ้านได้เข้ามาร่วมระดมความคิดเห็นและผลที่

ได้รับจากการร่วมระดมความคิดร่วมกัน ได้นำมาสู่การจัดระบบป้องกันและเฝ้าระวังความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของยาเสพติด ได้แก่ การทำงานสืบหาข้อมูลผู้ค้าผู้เสพจากชาวบ้าน การรณรงค์ และการจัดกิจกรรมฝึกอบรมวินัยให้กับเด็กและเยาวชน เช่น การฝึกทักษะการแสดง การเล่นกีฬา การเข้าค่าย และการจัดเวทีเยาวชน กิจกรรมเหล่านี้มีผลโดยตรงทำให้เยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นั่นก็คือ ประพฤติตนตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ การรู้จักปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในสังคม มีความภาคภูมิใจในตนเองและมีจิตใจเข้มแข็ง กิจกรรมฝึกอบรมวินัยจึงเป็นกิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันไม่让孩子และเยาวชนก้าวไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางสังคมได้ง่าย

องค์กรชุมชนได้จัดกิจกรรมการเฝ้าระวังและป้องกันความเสี่ยงจากการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี กิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาได้ต่อยอดทำให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ ถึงสถานการณ์ความเสี่ยงที่ตนเองและบุตรหลานต้องเผชิญ ซึ่งเป็นวิธีการกระตุ้นสำนึกของสมาชิกให้เข้ามารวมตัวเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาสังคม และเกิดการเรียนรู้ที่จะออกแบบกิจกรรมให้ตอบสนองกับสถานการณ์ของปัญหาและความต้องการของสมาชิกทุกกลุ่มวัยในชุมชน

การดำเนินงานขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนจากยาเสพติด เป็นที่ยอมรับทั้งจากคนในชุมชนและจากหน่วยงานภายนอกรวมทั้งชุมชนต่างๆ ในเขตหลักสี่ โดยจะเห็นได้จากที่ผู้นำชุมชนในฐานะประธานกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับเชิญจากหน่วยงานและผู้นำองค์กรชุมชนต่างๆ ในเขตหลักสี่ให้ไปบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการความเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชน ตามแนวทางที่องค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้นำมาปฏิบัติจนเกิดผลเป็นรูปธรรม แนวคิดและแนวปฏิบัติดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งจากผู้นำองค์กรชุมชนอื่นๆ ในเขตหลักสี่ และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น จนทำให้ผู้นำองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทเป็นประธานเครือข่ายในระดับเขต และเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายในระดับชุมชน บทบาทดังกล่าวมีส่วนสนับสนุนให้ผู้นำองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้สร้างความร่วมมือเชื่อมโยงกับองค์กรชุมชนอื่นๆ และภาคราชการที่เกี่ยวข้องระดับเขตในลักษณะของภาคีพัฒนา เพื่อเป็นแนวร่วมผลักดันประเด็นต่างๆ เช่น เรื่องการขอสนับสนุนด้านงบประมาณ การผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้มงวดและกวดขันกับการควบคุมเวลาให้บริการร้านเกมในชุมชนเขตหลักสี่ เป็นต้น การสร้างภาคีพัฒนานอกจากจะช่วยให้การดำเนินงานป้องกันและเฝ้าระวังความเสี่ยงทางสังคมในพื้นที่เขตหลักสี่เป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว ยังมีผลทางอ้อมต่อชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 คือช่วยลดปัญหาความเสี่ยงของชุมชนภายนอกที่อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคมของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้

กระบวนการจัดการความเสี่ยงทางสังคมของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ที่มีผู้นำและคณะกรรมการชุมชนเป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ บทบาทของผู้นำซึ่งพบว่า เป็นจุดแข็งขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 เพราะผู้นำมีความสามารถ เชื่อสัตย์ และได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกทั้งภายในและภายนอกชุมชน จึงมีส่วนทำให้การจัดระบบป้องกันความเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชน ได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย เกิดการสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชน ซึ่งนำมาสู่ความเป็นชุมชนที่มีความมั่นคงและปลอดภัยรวมทั้ง มีกลไกที่ทำให้การป้องกันและเฝ้าระวังความเสี่ยงทางสังคมขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในอนาคตการป้องกันความเสี่ยงทางสังคมจะยั่งยืนหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ามีผู้นำรุ่นใหม่ ที่มีศักยภาพและความสามารถในการต่อยอดการดำเนินงานจัดการความเสี่ยงทางสังคมให้เกิดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสานต่อการสร้างภาคีพัฒนากับภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนความสามารถในการขับเคลื่อนกระบวนการปลูกสำนึกคนในชุมชนให้เห็นประโยชน์ส่วนรวม ปัจจุบันองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ยังไม่มีกระบวนการที่ชัดเจนในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมต่อเด็กและเยาวชน แต่การป้องกันความเสี่ยงทางสังคมจะก้าวไปสู่ความยั่งยืนหรือไม่ในอนาคตนั้นขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำขององค์กรชุมชน เช่น ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนการได้รับการยอมรับทั้งจากภายในและนอกชุมชน เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรชุมชนในระดับกรุงเทพมหานคร

(1) องค์กรชุมชนควรมีการจัดการพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ทางเลือกภายในชุมชน ให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และ ควรสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีความรู้ และทักษะในตนเอง อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันตนเองจากความเสี่ยงทางสังคมที่อยู่รอบตัว

(2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานเขต สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย ควรมีการหนุนเสริมองค์กรชุมชน ด้วยการเป็นตัวกลาง เชิญนักวิชาการ นักพัฒนา เข้ามาให้ความรู้กับคณะกรรมการชุมชนเกี่ยวกับการบริหารชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประสานงานกับภาคีความร่วมมือต่างๆ ด้านการประสานแหล่งทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน ด้านการจัดการเอกสารเพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างเป็นระบบและสร้างความโปร่งใสในการพัฒนา และด้านการประเมินผล

การดำเนินงานที่จะทำให้ชุมชนสามารถวางแผนการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีทิศทาง ซึ่งความรู้ทั้งหมดนี้จะช่วยส่งเสริมให้คณะกรรมการชุมชนมีศักยภาพ และสามารถเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันในชุมชนเกิดการยกระดับสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างให้คณะกรรมการชุมชนได้มีความรู้เท่าทันกับความเสี่ยงทางสังคมที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

(3) องค์กรชุมชนอาจหาภาคีความร่วมมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ร่วมกับภาครัฐ/องค์กรพัฒนาเอกชน/องค์กรทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่เดิม เพื่อให้มีแนวร่วม อันนำมาสู่การสร้างแนวทางการจัดการชุมชนให้น่าอยู่และปลอดภัยที่จะช่วยลดความเสี่ยงทางสังคมในพื้นที่ร่วมกันได้

(4) องค์กรชุมชนควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติสถานประกอบการ พ.ศ. 2509 อันมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดระเบียบพื้นที่เสี่ยงอบายมุข เช่น ร้านเกม ร้านคาราโอเกะ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ประกอบการภายในชุมชนมีความรู้ และความเข้าใจ ที่จะร่วมมือกันดูแลป้องกันไม่ให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เสี่ยง กระทบต่อเด็กและเยาวชนในชุมชน

(5) องค์กรชุมชนควรประสานกับศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เพื่อจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่เสี่ยงกับภาคส่วนอื่นๆ ในมิติคุณค่า-คุณธรรม เพื่อให้ผู้ประกอบการเกิดความตื่นตัวในการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อองค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

(1) ควรมีกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสา และมีศักยภาพเพื่อให้เกิดการสานต่อโดยเฉพาะวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องการดูแลและป้องกันความเสี่ยงให้กับเด็กและเยาวชน

(2) ควรมีการจัดกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อเชื่อมโยงคนกลุ่มผู้สูงอายุ เพราะในการศึกษาคั้งนี้พบว่า กิจกรรมในชุมชนได้เชื่อมโยง คนในครอบครัว คือ พ่อ แม่ ลูก แต่ภาพของการเชื่อมโยงโดยเฉพาะ กลุ่มผู้สูงอายุ ยังไม่ชัดเจน ดังนั้น การจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ จะช่วยให้ชุมชนเชื่อมโยง สถาบันครอบครัวได้มากขึ้น ตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูก

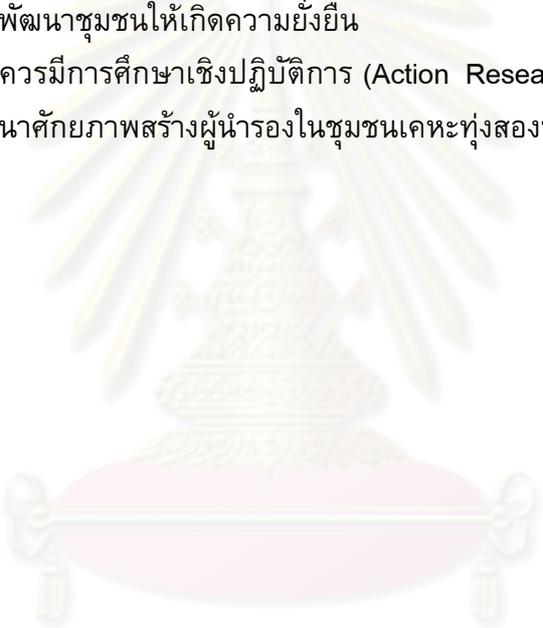
5.2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาทบทวนขององค์กรชุมชนอื่น เช่น ชุมชนปตอ. 1 (1) ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 328 ที่ได้นำแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการความเสี่ยงของเด็กและเยาวชน ของชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 ไปปรับใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาภายในชุมชน ดังนั้น ในการศึกษาคั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบว่ามีปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้างที่ทำให้ชุมชนดังกล่าว สามารถดำเนินการดูแลและป้องกันความเสี่ยงให้กับเด็กและเยาวชนได้

อันนำมาสู่การรวบรวมความรู้ที่เป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงในบริบทพื้นที่เขตหลักสี่ร่วมกัน

(2) เนื่องจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยเสี่ยงต่อเด็กและเยาวชน เช่น ร้านเกม ร้านคาราโอเกะ ส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงผลประโยชน์เชิงธุรกิจมากกว่าส่วนรวม การเข้ามาเก็บข้อมูลของผู้ศึกษา จึงถูกมองว่า อาจมีส่วนกระทบต่อธุรกิจของตน ด้วยมุมมองและทัศนคติดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษามีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล เช่น ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ ทำให้การศึกษาครั้งนี้ขาดข้อมูลเชิงลึกในส่วนของผู้ประกอบการ การศึกษาครั้งต่อไป จึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยพิจารณาในประเด็นของผู้ประกอบการ เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

(3) ควรมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เกี่ยวกับการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ หรือ การพัฒนาศักยภาพสร้างผู้นำรองในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกกาญจน์ วงษ์สกุล. 21 ตุลาคม 2550. สมาชิกเครือข่ายศูนย์อำนวยการประสานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) เขตหลักสี่. สัมภาษณ์. กรุงเทพมหานคร. สำนักพัฒนาสังคม. 2549. ประมวลกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาสังคม.
- กรุงเทพมหานคร. สำนักผังเมือง. 2548. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ “กลุ่มพระนครเหนือ”.
- กฤษณ์พงษ์ ใจรักเรียน. 2545. บทบาทของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติดภายใต้โครงการหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2540. ภาพรวมของพัฒนาการขององค์กรชุมชน : องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: แปลน พรินต์ติ้ง
- โกมล ชอบชื่นชม. 2540. ชุมชน: ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้าและยั่งยืน. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2544. ชุมชนนิยม ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพมหานคร: ชัคเซสมิเดีย.
- ชนิษฐา แจ็งใจ. 2543. ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนบางปลาจืด อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก. เอกสารวิจัยปริญญามหาบัณฑิต. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เขตหลักสี่, สำนักงาน. ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม. 2549. ข้อมูลชุมชนและจำนวนประชากรในพื้นที่เขตหลักสี่. (อัดสำเนา)
- คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด, สำนักงาน. สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด. แนวทางการดำเนินการป้องกัน แก้ไข และเฝ้าระวังปัญหาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง[online]. [13 ธันวาคม 2549] แหล่งที่มา: http://nctc.oncb.go.th/new/doc/danger_youth.pdf[11 สิงหาคม 2550].
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2545. นโยบายการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ และกระบวนการแปลงไปสู่การปฏิบัติ.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2547. สานใจ สานพลัง ทำเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรินต์ติ้ง.

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2550. วิถีเมืองและชนบทกับความอยู่เย็นเป็นสุข. รายงานการประชุมประจำปี 2550 ของ สคช. ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. หน้า 2-16. ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็คเมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่. 2550. คู่มือประกอบการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเขตหลักสี่. กรุงเทพมหานคร (อัสสัณา)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด เขตหลักสี่(1). 2551. คู่มือประกอบการดำเนินงานเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเขตหลักสี่. กรุงเทพมหานคร(อัสสัณา)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(2). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(3). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง xyh. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(4). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง xyb. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(5). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 303. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(6). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง xye. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภาคประชาชน เขตหลักสี่(7). 2551. ข้อมูลชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง xay. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เครือข่ายเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง. 2549. จดหมายที่ คชส. 15/2549 เรื่อง ขอให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง. [computer software].
- เครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง. 2546. ระเบียบข้อบังคับเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง. [computer software].
- เคหะแห่งชาติ, การ. ศูนย์วิชาการการเคหะแห่งชาติ. 2528. การบริหารชุมชนตามนโยบายใหม่. อ้างถึงใน วสันต์ วิศนุวัฒนากิจ. 2537. ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยและผู้บริหารหมู่บ้านต่อการดูแลบริหารชุมชน ประเภทบ้านจัดสรรขนาดกลางของภาคเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. เคหพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เคหะชุมชนทุ่งสองห้อง, สำนักงาน. 2527. โครงการเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง. (อัสสัณา)

- เคหะแห่งชาติ, การ. 2541. จดหมายที่ คท 5609/1046 เรื่อง ขอส่งมอบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการในเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง (ส่วนบ้าน). (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- เคหะแห่งชาติ, การ. ศูนย์วิชาการการเคหะแห่งชาติ. 2528. การบริหารชุมชนตามนโยบายใหม่. อ้างถึงใน วสันต์ วิศนุวัฒนากิจ. 2537. ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยและผู้บริหารหมู่บ้านต่อการดูแลบริหารชุมชน ประเภทบ้านจัดสรรขนาดกลางของภาคเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. เคหพัฒนศาสตร์บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์. 2550. เด็กไทยบนทางสามแพร่ง: บทสังเคราะห์กรณีศึกษาโครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด(Child Watch) ปี 2547-2548. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. 2545. รายงานขั้นสุดท้ายโครงการจัดทำเครื่องชี้วัดการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่.
- จักรกฤษณ์ พิณญาพงษ์ และคณะ. 2545. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องรูปแบบการป้องกันและเฝ้าระวังการใช้สารเสพติดในชุมชนโดยความร่วมมือของผู้นำชุมชน กรณีตำบลบ้านเสี้ยว อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เจ้าของร้านน้ำป๋นด้านหน้าชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. 25 พฤษภาคม 2551. สัมภาษณ์.
- ชวลิต นิตยะ. 2543. บ้านสร้างบางส่วนกรณีทุ่งสองห้องและเมืองใหม่บางพลี. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ รัตนวงศะวัต. 9 มิถุนายน 2551. เจ้าหน้าที่มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย. สัมภาษณ์.
- ไชยมงคล จันท์ตา. 2546. รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการ การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ตำบลน้ำป่อหลวง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร. 2537. เมืองน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- เชษฐกฤต วรจันทร์. 2549. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการร่วมกันโทรมหญิงของเยาวชน ศึกษาเฉพาะ กรณีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขตกรุงเทพมหานคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. 2549. เอกสารเผยแพร่ชมรม To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. (อัดสำเนา).
- ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. 2550. แผนชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. (อัดสำเนา).
- ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. 2552. แบบรายงานข้อมูลชุมชน. [computer software]

- ทุ่งสองห้อง, สถานีตำรวจนครบาล. 2551. สถิติคดีการพนันและยาเสพติดในพื้นที่เขตหลักสี่ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 – กันยายน 2550. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. 2551. การบริหารสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง.
กองทุนวิจัยทั่วไป มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2549.
- ทวี ฉัตรโพธิ์. 20 เมษายน 2551. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ธนบูรณ์ ชูดีศักดิ์เกตุ. 30 มีนาคม 2551. เยาวชนแกนนำ To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 รุ่นที่ 1. สัมภาษณ์.
- ธีรยุทธ บุญมี. 2536. สังคมเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มิ่งมิตร.
- เดวิท แมทิวส์. 2540. จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ประเวศ วะสี. 2538. บท Civil Society. อ้างถึงใน ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี คาดการณ์ไกล
บรรณาธิการ 2539. ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ปรีดี บุรณศิริ. ม.ป.ป. เมืองน่าอยู่[online]. แหล่งที่มา: <http://www.khlong-utaphao.com/index.php> [31 มีนาคม 2551]
- ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกรุงเทพมหานคร, สำนักงาน. 2551.
สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่เขตหลักสี่. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. 2545. การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม: หลักทฤษฎีและมาตรการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ 1991.
- พรทิพย์ สุประดิษฐ์และคณะ. 2546. บทเรียนการสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- พรรณปพร เอกพัฒน์. 2538. รายงานการวิจัยเรื่องตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมอุตสาหกรรมใหม่ : ด้านครอบครัว สุขภาพอนามัยและด้านโภชนาการ. อ้างถึงใน
ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. บรรณาธิการ. สถาบันครอบครัว : มุมมองของนักสวัสดิการสังคม. กรุงเทพมหานคร: J Print. 2540.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. 2522. หน้าที่ของผู้ใหญ่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พระบรมราโชวาทพระราชทานลงหนังสือในหนังสือวันเด็ก. แหล่งที่มา:
<http://kanchanapisek.or.th/kp15/speeches/25220101-01.pdf>[31 มกราคม 2551]
- พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543. แหล่งที่มา
www.codi.or.th[4 กันยายน 2552]
- พระราชบัญญัติส่งเสริมเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550. แหล่งที่มา www.opyy.go.th[1 กุมภาพันธ์ 2551]

- พัทยา สายหู. 2520. อ้างถึงใน อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). 2546. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พัทแนม, อ้างถึงใน เดวิท แมทิวส์. 2540. จากปัจเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. พัฒนาไท. มูลนิธิ. และชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. สถาบัน. เอกสารประกอบโครงการพัฒนาตัวชีวิตเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่[online]. แหล่งที่มา:
<http://pattanathai.nesdb.go.th/project/file-pdf/47pdf.pdf>[9 มกราคม 2550]
- พีระยุทธ์ ประทีปะผลิน. 12 กรกฎาคม 2551. ประชานกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- พีระยุทธ์ ประทีปะผลิน. 22 สิงหาคม 2551. ประชานกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- พีระยุทธ์ ประทีปะผลิน. 12 ธันวาคม 2551. ประชานกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ไพฑูรย์ แสงพุ่ม. 2549. ปัจจัยที่ทำให้เยาวชนไปใช้ยาเสพติด และวิธีการ รูปแบบการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในกลุ่มเยาวชน. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. 2539. ข้อเสนอคำจำกัดความ. อ้างถึงใน ชูชัย สุภวงค์ และยุวดี คาดการณ์ไกล. (บรรณาธิการ). 2540. ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: พิษณุเศศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์ 2527. การพัฒนาชนบทไทย : ทางเลือกอื่นมีหรือไม่. กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน. อ้างถึงใน พลาพรรณ คำพรรณ และคณะ. 2545. บทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ผู้ว่าฯ กทม.มอบโล่รางวัลประกวดการพัฒนาชุมชนฯรวม 11 รางวัล[online]. แหล่งที่มา:
<http://www.rd1677.com>[25 ธันวาคม 2550]
- ภัทรา ประทีปะผลิน. 5 ธันวาคม 2551. เยาวชนแกนนำ To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 รุ่นที่ 1. สัมภาษณ์.
- ภรรยาของนายอำพัน นอบน้อม. 25 ตุลาคม 2551. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.

- ภัทราวดี ศรีดวงจันทร์. 2546. บทบาทขององค์กรชุมชนกับการสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาดไทย, กระทรวง. กรมโยธาธิการและผังเมือง. 2545. กรอบแนวคิดเมืองน่าอยู่.
- ไมตรี วสันตวิวงศ์. 2545. นโยบายโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม. นิตยสารการ ประชาสงเคราะห์ ปีที่ 45. ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2545): 14-17. อ้างถึง ใน แหล่งที่มา: http://www.dsdw.go.th/statistic/pdf/article_17.pdf [24 ธันวาคม 2550]
- มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2549. ความเสี่ยงและความเปราะบางในบริบท สังคมไทย. อ้างถึงใน ศิริวรรณ อนันต์โทและคณะ. 2549. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การนิยามสังคมปลอดภัยในบริบทสังคมไทยสู่การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- มูลนิธิชุมชนไท. 2546. ปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่: ก้าวสู่เมืองน่าอยู่ชุมชนน่า อยู่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ยุทธพงษ์ ชุตติศักดิ์เกตุ. 30 มีนาคม 2551. กรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ยุวดี กฤษวัฒนาภรณ์. 2537. การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุในเคหะ ชุมชนทุ่งสองห้อง. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตสถาน. 2549. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์.
- รามจิตติ, สถาบัน. 2549. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ด้านเด็กและเยาวชน โครงการติดตาม สภาวะการณเด็กและเยาวชน (Child Watch) ระดับจังหวัด ปี 2547-2548. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร. เรณู เกตุบำรุง. 20 เมษายน 2551. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ลัดดา ประทีปะผลิน. 26 ธันวาคม 2551. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ลัดดา ประทีปะผลิน. 27 ธันวาคม 2551. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- ลัดดา ประทีปะผลิน. 11 มกราคม 2552. สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- วิกิต ประกายหาญ. 2544. ความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษา:เปรียบเทียบความเข้มแข็ง ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท. เอกสารวิจัยปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิจัยสังคม, สถาบัน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. และสนับสนุนกองทุนการวิจัย. สถาบัน. 2546. การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจัยสังคม, สถาบัน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549. รายงานการวิจัยโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพเด็กด้านทักษะชีวิตนอกระบบโรงเรียน. สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจัยสังคม, สถาบัน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2550. รายงานฉบับสมบูรณ์การประยุกต์แนวความคิดและแผนพัฒนาเมืองและชุมชนนำอยู่สู่การปฏิบัติ. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรัตน์ แจ่มใส. 25 พฤษภาคม 2551. รองประธานกรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2526. รายงานการวิจัยเรื่องผลกระทบของสภาพแวดล้อมกายภาพต่อความรู้สึกของผู้อยู่แออัด: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโครงการเคหะสงเคราะห์ดินแดงกับห้วยขวาง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ้างถึงใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. 2547. พลวัตสุขภาพกับการพึ่งตนเอง ภาคเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา. 2543. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. กาศสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ศิริวรรณ อนันต์โทและคณะ. 2549. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์การนิยามสังคมปลอดภัยในบริบทสังคมไทยสู่การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. 2540. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมพร ดวงคำฟู. 2549. การป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชน. ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สกาวเดือน ทองยศ. 24 มกราคม 2552. สมาชิกเครือข่ายศูนย์อำนาจการประสานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย.) เขตหลักสี่. สัมภาษณ์.
- สันนิบาตแห่งประเทศไทย. สมาคม. ตัวชี้วัดประกวดเทศบาลเมืองนำอยู่. อ้างถึงใน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. คู่มือเมืองนำอยู่[online]. แหล่งที่มา : www.nmt.or.th[4 มกราคม 2551]

- สีลาภรณ์ นาครทรรพ และฉลวยลักษณ์ สินประเสริฐ (บรรณาธิการ). 2538. ตัวชีวิตสำหรับงานพัฒนาชนบท: ประสบการณ์จากนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร.
- สีลาภรณ์ นาครทรรพ. 2539. แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคม: ระดับกลุ่ม/ชุมชน. อ้างถึงใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, บรรณาธิการ. การพัฒนาเครื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.
- สมพงษ์ จิตระดับ. 2550. กรุงเทพมหานคร : เมืองสี่เทาของเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2549. รูปแบบภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม[online]. แหล่งที่มา: <http://suthep.ricr.ac.th>[20 สิงหาคม 2552]
- สุรพล ปธานวนิช และ ชวนพิศ ชุมวัฒน์. 2549. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ “การวิเคราะห์นโยบาย มาตรการ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุรพล โพธิสังขหิรัญ. 2547. ปัจจัยที่มีผลต่อการติดยาเสพติดของเด็กและเยาวชนศึกษาเฉพาะ ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาที่โรงพยาบาลธัญญารักษ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. 2542. อุดมการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน. ในการสัมมนาเรื่ององค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. 30 มีนาคม 2542 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2547. ชุมชนในสังคมโลก. เอกสารประกอบการสัมมนา “ทฤษฎีสังคมกับการปฏิรูปสังคมและสุขภาพ” วันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2547 อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย อลิสา หะสาเมาะ ชาญชัย ชัยสุขโกศล. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์ วิทยาศาสตร์เพื่อสุขภาวะทางสังคม : การริเริ่มจากเยาวชน. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2550. คนชายขอบจากความคิดสู่ความจริง. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยเดว ทรีปาตี. 2552. ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- สมัคร สุพรรณรัตน์. 2539. อ้างถึงใน พลาพรรณ คำพรรณ และคณะ. 2545. บทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สะแลแม อาแวนี. 2539. การป้องกันยาเสพติดโดยองค์กรชุมชน: กรณีศึกษากองอำนวยการตำบลตะบึง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี: สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย.
- สัมพันธ์ อุ้นเมือง. 12 ธันวาคม 2551. หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง. สัมภาษณ์.

- อคิน ทรัพย์พัฒนา. 2552. ชาวบ้าน ชาวเมือง เรื่องความยุติธรรมในสังคมไทย. เชียงใหม่: วนิดา การพิมพ์.
- อมรรวิชัย นาคทรพรพ. 2549. นโยบายและยุทธศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อาร์ม. 7 ธันวาคม 2551. เยาวชนแกนนำ To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์
- อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงษ์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นท์ติ้ง.
- อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). 2546. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุบล หมุดธรรม. 2545. กลไกทางสังคมที่มีศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2549. ความรุนแรงในวัยรุ่นไทย : รายงานการทบทวนองค์ความรู้ และ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. 2540. ประชาสังคม: คำ ความคิด และ ความหมาย. กรุงเทพมหานคร สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. 2543. พลวัตชุมชนไทย: การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว. รายงานการประชุมประจำปีเรื่องชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. หน้า 37.
- โอภาส ปัญญา. 2542. ประชาคมรากหญ้า ขบวนการคนกล้า สร้างบ้าน วันใหม่ ประสบการณ์จริง จากชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล 4 ภาค. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อำพัน นอบน้อม. 26 ตุลาคม 2551. ประธานศูนย์รับแจ้งเหตุ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324. สัมภาษณ์

ภาษาอังกฤษ

- Botterill Linda and Nicole Mazur. 2004. Risk and risk perception : A literature review. Rural Industries Research and Development Corporation. The Australia National University.

- Chawalit Nitaya. 1977. Tung Song Hong : community involvement ; an alternative design and policy implementation proposal. Rotterdam: Bouwcentrum International Education.
- Chicken. J.C. and Posner.T. 1998. The Philosophy of Risk. Thomas Telford. Cited in Greene. Adam. A Process Approach To Project Risk Management[online]. Available from: <http://www.arcom.ac.uk/workshops/01-Loughborough/05-Greene.pdf>[January 22 2008]
- Douglas Mary. 1994. Risk and Blame: Essay in cultural theory. London: Routledge.
- Giddens Anthony. 2002. Runaway world how globalization is reshaping our lives. Second edition. London.
- H. Noack. 1987. Concepts of health and health promotion in :Measurement in health promotion and protection. WHO. อ้างถึงใน พรทิพย์ สุประดิษฐ์และคณะ. 2546. บทเรียนการสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- Introduction to risk factors and protective factors[online]. Available from: <http://guide.helpingamericasyouth.gov/programtool-factors.cfm>[2007July 30].
- Kuninori Inouch. . 2007. Activities in a pilot community of Shino-Cho Neighbourhood Community 4 th Asian Regional Conference on Safe Communities “Incorporating Global Thinking,Cultivating Local Strategy” 21-24 November, 2007: 74-75
- Luhmann Nikas. 1993. Risk: A sociological Theory Translated by Rhodes Barrett. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Mountain Association for Community Economic Development. Definitions Community. Available from: www.rec.org/REC/Programs/SustainableCities/What.html [March 29,2008]
- Phaithoon Auppsit. 2007. Wang Saipoon Community : Safe Community From The Unity. 4 th Asian Regional Conference on Safe Communities “Incorporating Global Thinking,Cultivating Local Strategy” 21-24 November, 2007:70.
- Precaution principle[online]. Available from: <http://wikipedia.org/precaution principle>[January 5,2008].
- Scott Alex. 2000. An Inquiry into the Meaning of Consciousness[online]. Available From: www.angelfire.com/md2/timewrap/consciousness.html [April 2, 2008]

- Shapira. 1994. Risk Taking: A Managerial Perspective. New York: Russell Sage Foundation. อ้างถึงใน ศิริวรรณ อนันต์โทและคณะ. 2549. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การนิยามสังคมปลอดภัยในบริบทสังคมไทยสู่การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- Slovic. 1987. Perception of risk. Science 236 (17 April): 280-285 cited in Available from: <http://communityrisks.cornell.edu/BackgroundMaterials/SlovicScience1987.pdf> [January 22,2008]
- Supachai Bu-ngadaeng. 2007. Phetburi 7 : The model of safe community in the urban setting of Thailand 4 th Asian Regional Conference on Safe Communities "Incorporating Global Thinking,Cultivating Local Strategy" 21-24 November, 2007: 78.
- Tony Bilton et al. 1996. Introductory Sociology. 3rd edition. London: Macmillan.
- Ulrich Beck. 1992. Risk society: Towards a new modernity. London: Sage
- Ulrick Beck. 2000. Risk society revisited: Theory,politics and research programs. Cite in Babara Adam, Ulrich Beck and Joost Van Loon. The risk society and beyond critical issues for social theory. Sage publication, 2000.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

แนวคำถามสัมภาษณ์สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งได้ 5 ส่วนที่สำคัญ คือ

1. แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

1) ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อสกุล ระยะเวลาในการพักอาศัยในชุมชน ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน (ในกรณีที่เป็นคณะกรรมการชุมชน)

2) ประวัติการเข้าพักอาศัยในชุมชน ได้แก่

- มูลเหตุของการอพยพมาอาศัยในชุมชน
- สภาพแวดล้อมในชุมชนเมื่อเริ่มต้นโครงการ (ทางด้านสิ่งแวดล้อม และ กลุ่มคนในชุมชน)

3) กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่

- หน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน
- ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่อตัวผู้ให้ข้อมูล และชุมชน
- กิจกรรมที่เกิดขึ้นตอบสนองความต้องการ
- ท่านคิดว่าจุดแข็งของชุมชนของท่านคืออะไร เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

4) กระบวนการจัดการชุมชนน่าอยู่ ได้แก่

- การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนมีอะไรบ้าง มาจากสาเหตุใด
- การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนอย่างไร

5) สภาพความเสี่ยงทางสังคมที่มีต่อเด็กและเยาวชน

- พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นอย่างไร
- เหตุใดชุมชนถึงมีการจัดกิจกรรมเน้นให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม
- เด็กและเยาวชนในชุมชนเคยประสบปัญหาอะไรบ้าง
- ในฐานะที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ปกครอง/มีบุตรหลาน สิ่งใดที่ท่านเป็นห่วง

เด็กและเยาวชนของท่าน

- ผู้ให้ข้อมูลมีวิธีการดูแลบุตรหลานและเยาวชนของตน และของชุมชนอย่างไร

2) แนวคำถามสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนแกนนำชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 และ สมาชิกชมรม To Be Number One

1) ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษา

2) สภาพแวดล้อมในชุมชน

- ปกติผู้ให้ข้อมูลชอบไปสถานที่ใดในชุมชน เพราะเหตุใด

- สภาพแวดล้อมในชุมชนเคยมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนเพราะอะไร

- ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนปลอดภัยหรือไม่

3) การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมในชุมชน

- ผู้ให้ข้อมูลเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเมื่อใด และทราบจากไหน

- กิจกรรมในชุมชนที่ประทับใจคืออะไร เพราะเหตุใด

- กิจกรรมที่มีในปัจจุบันตอบสนองความต้องการหรือไม่ เพราะอะไร

- เยาวชนคนอื่นในรุ่นราวคราวเดียวกับท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมเหมือนกับท่านหรือไม่ เพราะอะไร ถ้าไม่ เพราะอะไร

- ผู้ให้ข้อมูลเคยได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการทำกิจกรรมอะไรบ้าง และเกิดผลต่อตนเอง ผู้ให้ข้อมูลได้รับประสบการณ์จากหน้าที่นั้นอย่างไรบ้าง

- เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนทราบจากแหล่งไหน จากใครบ้าง

- ท่านสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง

4) สภาพความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน

- สภาพปัญหาในชุมชนที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนมีอะไรบ้าง

- ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชน

- ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนท่ามกลางความเสี่ยงนี้ ควรใช้วิธีการใด

3) แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

1) ประวัติชุมชน

- ลักษณะกายภาพและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง

- โครงสร้างการบริหารงานภายในชุมชนภายใต้ระบบการเคหะแห่งชาติ และ สำนักงานเขตหลักสี่

2) สภาพความเสี่ยงทางสังคมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชน

- สภาพปัญหาในชุมชนที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชนมีอะไรบ้าง

- ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชน

3) สาเหตุของการพัฒนาปรับปรุงชุมชน และวิธีการ

- ด้านกายภาพ

- ด้านสิ่งแวดล้อม

- ด้านการพัฒนาคน

- การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเยาวชน

- การสร้างระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

4) กระบวนการเชื่อมโยงการทำงาน

- การเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนร่วมในกระบวนการ
- กระบวนการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนผ่านกิจกรรม
- การเชื่อมโยงบุคคลภายนอก ให้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของกระบวนการของชุมชน
  - กลุ่มกิจกรรมในชุมชน
    - ชมรม To Be Number One
    - ชมรมฟุตบอล
  - เครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่
    - เครือข่ายเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง
    - เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
    - เครือข่ายศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ภาคเยาวชน (ศอ.ปส.ย) เขตหลักสี่
  - หน่วยงานภาครัฐ/ภาคการเมืองที่เกี่ยวข้อง
    - ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ภาครัฐ หรือภาคการเมือง

4) แนวคำถามสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของชุมชน แนวคำถามจะมีความแตกต่างตามลักษณะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน แต่ทุกหน่วยงานจะมี คำถามหลัก 2 ข้อ เพื่อเน้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรพี่เลี้ยง

1) บทบาทตามหน้าที่ของหน่วยงานท่านในการสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

2) การประสานความร่วมมือในการทำงานระหว่างหน่วยงานของท่านกับชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 หรือ เครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่

5) ประเด็นคำถามสนทนากลุ่มเยาวชน ชมรม To Be Number One ชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324 คือ ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน อันทำให้เกิดการป้องกันปัญหาความเสี่ยงที่อยู่รอบชุมชน

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

1) สมาชิกชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

นายพีระยุทธ์ ประทีปะผลิน	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
	ประธานเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไข ปัญหาอาเสพติด เขตหลักสี่
นายวิรัตน์ แจ่มใส	เลขานุการเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง
นายยุทธพงศ์ ชูดีศักดิ์เกตุ	รองประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
นางแสงดาว ดอนไพรงาม	กรรมการชุมชนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 32
นายดิเรก วิเชียรฉาย	กรรมการชุมชนชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
นายอำพัน นอบน้อม	กรรมการชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
	ประธานศูนย์แจ้งเหตุเด็ก สตรี คนชรา และ ผู้ด้อยโอกาสชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
นางทวิ ฉัตรโพธิ์	
นางเรณู เกตุบำรุง	
นางลัดดา ประทีปะผลิน	
นายธนายุทธ ชูดีศักดิ์เกตุ	

2) เยาวชนแกนนำชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

นางสาวภัทรา ประทีปะผลิน
นายธนบูรณ์ ชูดีศักดิ์เกตุ
นางสาวกัญญารัตน์ เกตุบำรุง
เด็กหญิงอรุณวรรณ แจ่มใส

3) ประธานชุมชนในเขตหลักสี่

นายทองหล่อ ภูทอง	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 301
นายสน ดวงมาลัย*	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 307 และ ประธานเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง
นายจักรพงษ์ งามบุญฤทธิ์*	อดีตประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 312
นายนิเวช ฝาสันเทียะ	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 325
นายศตวรรษ สุพันธ์วิช	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 327
นายปฐมพงษ์ น้ำเพชร*	ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 328

* สมาชิกแกนนำเครือข่ายชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง และ เครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาอาเสพติด ภาคประชาชน เขตหลักสี่

นางสิริวรรณ รุ่งพงษ์พาณิชย์ ประธานชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 329
 รอ. สิทธิชัย แสงพันธ์* ประธานชุมชน ปตอ.1 (1)

4) สมาชิกชมรมฟุตบอลเคหะทุ่งสองห้อง (กลุ่มผู้ฝึกสอน)

นายนพพร ชีพเมืองแมน
 นายสมคิด งามทวงศ์
 นายประสิทธิ์ บุญชุ่ม

5) หน่วยงานราชการในพื้นที่

ดต. สำราญ สุขทรัพย์ศรี	เจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง
นายอภิเทพ เจริญสถาพร	หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง
นายสัมพันธ์ อุ่นเมือง	หัวหน้าสำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง
นางสาวนฤมล ยุพาพินทุ	เจ้าหน้าที่สำนักงานเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง
นางพรลภัส เข็มเพชร	เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่
นายสุมิตร สุริยะโรจน์	เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่
นางสิทธิสมบุรณ์ เจริญพาณิชย์พันธ์ุ	เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตหลักสี่
นายชัชวาลย์ รัตนะวงศะวัต	เจ้าหน้าที่มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย สาขากรุงเทพมหานคร

6) สมาชิกเครือข่ายศูนย์อำนวยการประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสาพิติด ภาค เยาวชน (ศอ.ปส.ย) เขตหลักสี่

นายโรจน์ศักดิ์ ศรีขุ่ยออด	ประธานเครือข่าย ศอ.ปส.ย
นางสาวรวีวรรณ แสงตระกูล	รองประธานเครือข่าย ศอ.ปส.ย
นางสาวชนาภรณ์ บุญมานะ	
นางสาวชนิภรณ์ บุญมานะ	
นางสาวกนกกาญจน์ วงษ์สกุล	
นางสาวสกาเตือน ทองยศ	

7) รายชื่อเยาวชนที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

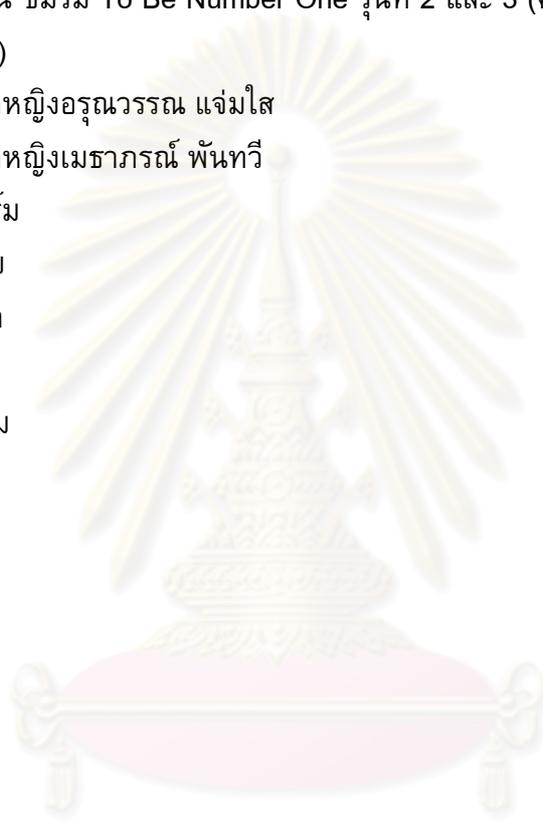
7.1) เยาวชน แกนนำชมรม To Be Number One รุ่นที่ 1 (ศึกษาในระดับอุดมศึกษา)

** สมาชิกแกนนำเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหาเสาพิติด เขตหลักสี่

นางสาวภัทรา ประทีปะผลิน
 นายชนบวรณ ชุตีศักดิ์เกตุ
 นางสาวกัญญารัตน์ เกตุบำรุง
 นางสาวจิรัชยา มุลเมือง
 นางสาวอารีย์ ยอดระฆัง

7.2) เยาวชน ชมรม To Be Number One รุ่นที่ 2 และ 3 (ศึกษาในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น)

เด็กหญิงอรุณวรรณ แจ่มใส
 เด็กหญิงเมธาภรณ์ พันทวี
 อาร์ม
 आय
 ไอ้ต
 ฟิท
 แท้ม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
กองทุนแม่ของแผ่นดิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กองทุนแม่ของแผ่นดิน

ความเป็นมาของกองทุน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีการจัดพิธีรวมพลังมวลชน โดยทุกปีพระองค์จะทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อให้ราษฎรอาสาป้องกันยาเสพติดใช้ทำงานแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน และพระองค์พระราชทานพระบรมราโชวาทและมีกระแสพระราชดำรัสห่วงใยเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดเป็นอย่างมากในช่วง 2 ปีหลังต่อเนื่องกัน ทำให้ ป.ป.ส. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันคิดที่จะขยายผลต่อยอดทรัพย์พระราชทานนี้ และเนื่องในวาระที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุครบ 6 รอบ คือ 72 ปี สำนักงาน ป.ป.ส. จึงกำหนดชุมชน/หมู่บ้านนำร่องในปีนั้นขึ้นมาจำนวน 672 ชุมชน/หมู่บ้าน โดยตั้งชื่อว่า “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” และขยายมาเป็นทั่วประเทศ โดยในปี 2548 โดยตั้งเป้าหมาย 1 อำเภอ 1 ชุมชน/หมู่บ้าน และในปี 2549 ซึ่งเป็นปีที่ 3 ปีที่ 3 ที่ดำเนินการกองทุนนี้ ตั้งเป้าหมายไว้ที่จังหวัดละไม่เกิน 10 ชุมชน/หมู่บ้าน โดยเน้นการขยายอย่างมีคุณภาพ

สำนักงาน ป.ป.ส. ได้นำเงินจำนวนนี้มาเป็นเงินขวัญถุงสิริมงคล พร้อมกับเพิ่มงบประมาณเข้าไป โดยเจตนาคือต้องการยกระดับชุมชน ถ้าชุมชนไหนที่มีความเดือดร้อนต้องแก้ปัญหา ต้องใช้เงิน ก็จะมีงบประมาณเข้าไปช่วยเสริมแก้ แต่ถ้าชุมชนไหนเริ่มเข้มแข็งพัฒนามาถึงระดับหนึ่งแล้วพร้อมที่จะช่วยตัวเอง พร้อมทั้งจะเป็นแกนนำ พร้อมทั้งจะเป็นศูนย์เรียนรู้ ก็จะปรับจากเงินช่วยเหลือมาเป็นเงินกองทุนโดยใช้เงินขวัญถุง โดยเรียกว่า “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” ดังนั้นชุมชนที่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกว่าเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะคัดเลือกโดยจังหวัด อำเภอหรือหน่วยงานไหนก็ตาม หรือจะเป็นชุมชนที่สมัครเข้าร่วมรับพระราชทานกองทุนเองก็ตาม ถือว่าเป็นชุมชนต้นแบบ ก็จะได้มีการปรับระดับขึ้นมาเป็นชุมชนใน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน”

สาระสำคัญของกองทุนแม่ของแผ่นดิน

กองทุนแม่ของแผ่นดินมีแตกต่างจากกองทุนอื่น เพราะเงินกองทุนแม่ของแผ่นดินถือเป็นเงินขวัญถุง เป็นกองทุนแห่งน้ำใจและเสียสละของคนในชุมชน แต่เพื่อการแก้ไขปัญหาและสานต่อการพัฒนาจะต้องอาศัย “ปัจจัยภายนอก” เช่น เงินทุน หรือการสนับสนุนความรู้ กับ “ปัจจัยภายนอก” ที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน/หมู่บ้านนั้นๆ

กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นการต่อยอดชุมชนเข้มแข็ง ที่เอาชนะยาเสพติดแล้ว แต่ต้องยกระดับในเรื่องการแก้ไขปัญหายาเชิงบูรณาการ คือ มองทุกปัญหาและการจัดการทุกอย่างไปในทิศทางเดียวกันโดยร่วมมือกันกับเรื่องที่สองคือ การพึ่งตัวเอง ทั้งในด้านทุนทางการเงินและทุน

ทางสังคม อย่างเช่น ผู้นำต้องมีการพัฒนาศักยภาพ และมีสภาพผู้นำที่มาจากทุกกลุ่มในชุมชนเป็นต้น

จุดแตกต่างที่ชัดเจนอีกจุดคือ กองทุนนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจไม่ใช่กองทุนที่จะไปเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกองทุนเพื่อการทำประโยชน์ส่วนรวมซึ่งกองทุนนี้ก็จะช่วยสนับสนุนในกิจกรรมที่จำเป็นต้องใช้งบประมาณ จึงไม่ใช่กองทุนเพื่อการกุศล แต่เป็นกองทุนที่ต้องการให้เป็นแหล่งรวมทุนที่เป็นเงินและที่เป็นทุนทางสังคม เช่น ความสามัคคี ความเกื้อกูลกัน โดยใช้กองทุนแม่ของแผ่นดินเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งเมื่อทำได้ก็จะทำให้สังคมหมู่บ้านเข้มแข็ง

กองทุนนี้ไม่ได้หมายถึงทุนที่เป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ยังหมายถึงทุนทางสังคม ที่เปรียบเสมือนจิตวิญญาณที่มีคุณค่าและเป็นพลังของชุมชน/หมู่บ้าน เช่น ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเอื้ออาทร ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ภูมิปัญญาความรู้ ความสามัคคี เป็นต้น ซึ่งบางเรื่องอาจจะต้องฟื้นฟูกันขึ้นมาใหม่ หรืออาจจะต้องใช้การจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

วัตถุประสงค์ของกองทุนแม่ของแผ่นดิน

1. ขยายพลังแห่งความดี ของคนในชุมชน/หมู่บ้านให้กว้างขวางขึ้น
2. เสริมสร้างกระบวนการในชุมชน ทั้งด้านความคิด ความรู้ การแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่ม และความตื่นตัวเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหายาเสพติด เพื่อให้ชุมชนใช้กระบวนการดังกล่าวบรรลุถึงความเข้มแข็งอย่างแท้จริง
3. สนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ และสนับสนุนให้คนทำความดีและเสียสละเพื่อชุมชน
4. สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันเองอย่างยั่งยืนทำให้ปัญหาพื้นฐานของชุมชนลดลงได้
5. สนับสนุนกิจกรรมแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนอย่างยั่งยืน และการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งภายในและระหว่างหมู่บ้าน

คุณสมบัติชุมชนที่ขอเข้ารับพระราชกองทุน

1. มีการพัฒนา หรืออบรมผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน มีความเข้มแข็ง สามัคคีกัน และมีกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม
3. มีกฎ ระเบียบ หมู่บ้าน/ชุมชนในเรื่องยาเสพติด และมีผลบังคับใช้อย่างจริงจัง
4. มีการประชุมหารือในหมู่บ้าน/ชุมชน สม่ำเสมอ โดยเริ่ม และเลิกประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยมีการจดบันทึก/สรุปผลการประชุมในทุกครั้ง

5. มีการรวมกลุ่มกิจกรรมในหมู่บ้าน/ชุมชน อย่างหลากหลาย
6. มีการเฝ้าระวังภายในหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างเป็นระบบ และมีการมอบหมายภารกิจที่ชัดเจน เช่น การจัดเวรยามดูแลความไม่สงบในหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นต้น
7. มีการสำรวจปัญหาอาชญากรรม และยอมรับผล/ไม่ปิดบัง
8. มีการจัดกลุ่มกิจกรรมเยาวชนมีเยาวชนเข้าร่วมมาก
9. มีกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ที่ตรงกับสถานการณ์และสาเหตุของปัญหา
10. มีประจักษ์ของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนเห็นชอบ ต่อการเข้าร่วมกองทุนแม่ฯ อย่างกว้างขวาง
11. มีกองทุนยาเสพติดของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือ กองทุนอื่นๆ ภายในหมู่บ้าน/ชุมชนที่นำมาใช้ในกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมภายในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยกองทุนที่มีอยู่เหล่านี้ เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อยและบริหารจัดการดี
12. คนในหมู่บ้าน/ชุมชน กระตือรือร้นที่จะไปศึกษาเรียนรู้หมู่บ้านกองทุนแม่อื่นๆ
13. มีกิจกรรมขยายทุนทางสังคมในหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม
14. ได้รับรางวัลต่างๆ ที่แสดงถึงความเข้มแข็งหมู่บ้านหลายรางวัล
15. มีการบูรณาการอย่างเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

แนวทางปฏิบัติสำหรับการใช้เงิน

เมื่อได้รับเงินพระราชทานแล้วและมีการระดมเพิ่มขึ้นจากชุมชนคณะกรรมการโดยชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันตามระเบียบกองทุนแม่ของแผ่นดินที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมาแล้ว ก็สามารถนำเงินไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอย่างชัดเจนดังนี้

1. ใช้จ่ายในกิจกรรมการเฝ้าระวังยาเสพติดในชุมชน เช่น สนับสนุนการเดินทางเวรยาม จุดตรวจชุมชน ฯลฯ เพื่อป้องกันยาเสพติดในชุมชน
2. ใช้จ่ายในกิจกรรมป้องกันกลุ่มเสี่ยงกลุ่มเสพและกลุ่มที่เคยค้ายาเสพติดในชุมชนมิให้กลับไปมีพฤติกรรมอื่น
3. ใช้จ่ายในกิจกรรมเสริมสร้างที่ดีในชุมชนเพื่อให้เกิดเป็นแบบอย่างของชุมชน
4. ใช้จ่ายในกิจกรรมการเสริมสร้างความคิด ความรู้การรวมกลุ่มการสร้างความตื่นตัวของชุมชน การประชุมและแลกเปลี่ยนความรู้ในชุมชนในลักษณะของศูนย์เรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน
5. ใช้จ่ายในกิจกรรมการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงในหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

6. ใช้จ่ายในกิจกรรมการสงเคราะห์ผู้เดือดร้อนในชุมชนหรือผู้ทุกข์ยากในชุมชนเพื่อสามารถลดทอนหรือขจัดความเดือดร้อนตามหลักเมตตาธรรม เช่น อาจเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือในรูปแบบของตัวเงิน หรือวัสดุสิ่งของซึ่งผู้ได้รับการสงเคราะห์จะคืนกลับมาหรือไม่ แล้วแต่กรณีหรือตามข้อตกลงที่ตกลงกัน

7. กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นเจตนารมณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่จะสนับสนุนกิจกรรมการแก้ไขปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืนตั้งนั้นเพื่อเสนอพระปณิธาน จึงไม่เป็นการสมควรที่จะนำกองทุนนี้ให้กู้ยืมคิดดอกเบี้ยจากการกู้ยืมเช่นเดียวกับกองทุนอื่นๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน เว้นแต่การสนับสนุน ช่วยเหลือสงเคราะห์และผู้ได้รับการสงเคราะห์จะส่งคืนพร้อมอาจสมทบเงินจำนวนหนึ่งเข้ากองทุนแม่ของแผ่นดินด้วยความสมัครใจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามปัญหาเสพติดในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามปัญหายาเสพติดในชุมชนเคหะทุ่งสองห้อง 324
“ครอบครัวสัมพันธ์ ช่วยกันดูแลชุมชน”

.....
 กรุณาทำเครื่องหมาย / หน้าข้อที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม

1. ในขณะที่ท่านคิดว่าในชุมชนของเรามีปัญหาเสพติดหรือไม่
 ..... มี ..... ไม่มี
2. ปัญหาเสพติด อยู่ในระดับใด
 .....เบาบาง .....ปานกลาง .....มาก
3. ประเภทยาเสพติดที่มีในชุมชน
 .....ยาบ้า .....สารระเหย
 .....ผงขาว,เฮโรอีน .....กัญชา
4. การแพร่ระบาดของยาเสพติดจากบุคคลกลุ่มใด
 .....ภายในชุมชน .....ภายนอกชุมชน
 .....อื่น ๆคือ.....
5. ผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในชุมชนมีอายุ
 .....ต่ำกว่า 15 ปี ..... 16-25ปี .....25ปีขึ้นไป
6. มีผู้เสพยาเสพติดในชุมชนจำนวน
 .....มีผู้เสพ .....ไม่มีผู้เสพ
 มีผู้เสพจำนวน.....ราย อายุประมาณ.....ปี
7. มีผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนจำนวน
 .....1-5 ราย .....ไม่มีผู้ค้า .....สงสัยว่าน่าจะมี
8. หากมีปัญหาเสพติดในชุมชนใครควรจะเป็นผู้ดำเนินการแก้ไข
 .....ครอบครัว .....กรรมการชุมชน
 .....เจ้าหน้าที่ตำรวจ .....ช่วยกันทุกฝ่าย
9. หากมีผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในชุมชนท่านคิดว่าควรมีมาตรการอย่างไร
 (กรุณาช่วยอธิบาย)
 .....
 .....
10. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการแก้ไข
 .....
 .....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปรวัน จันทรงษ์ เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2548 และศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549 ระหว่างการศึกษาได้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ประสานโครงการวิจัยประจำสถาบันรามจิตติ ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 – เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551 และในปี พ.ศ. 2552 ผู้เขียนได้รับคัดเลือกให้รับทุนสนับสนุนและนำเสนอผลการศึกษาจากวิทยานิพนธ์ ภายใต้ “โครงการส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่ในงานพัฒนาชุมชนเป็นหลัก” จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย